

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR VERSLO FAKULTETAS**

DOVYDAS RAIŠYS

**BALTIJOS ŠALIŲ GYVYBĖS DRAUDIMO RINKOS
PLĖTROS SOCIALINĖS – EKONOMINĖS
PRIELAIDOS**

Magistro baigiamasis darbas

**Vadovė
Prof. dr. Asta Vasiliauskaitė**

Vilnius, 2018

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR VERSLO FAKULTETAS**

**BALTIJOS ŠALIŲ GYVYBĖS DRAUDIMO RINKOS
PLĖTROS SOCIALINĖS – EKONOMINĖS
PRIELAIIDOS**

**Finansų analitikos magistro baigiamasis darbas
Studijų programa 621L10009**

**Vadovė
Prof. dr. Asta Vasiliauskaitė
2018 12 03**

**Atliko
D. Raišys**

Vilnius, 2018

TURINYS

ĮVADAS.....	7
1. GYVYBĖS DRAUDIMO TEORIJOS	9
1.1. Gyvybės draudimo fenomenas: istoriniai ekskursai, samprata ir funkcijos.....	9
1.2. Gyvybės draudimo socialiniai – ekonominiai aspektai	13
1.3. Gyvybės draudimo plėtros veiksniai	21
2. GYVYBĖS DRAUDIMO RINKOS VERTINIMO MODELIAI.....	25
2.1 Gyvybės draudimo vertinimo kriterijai rinkose.....	25
2.2. Gyvybės draudimo plėtros analizės tiesioginiai ir netiesioginiai rodikliai.....	27
2.3. Gyvybės draudimo plėtros analizės tyrimo metodika	29
3. GYVYBĖS DRAUDIMO RINKOS PLĖTROS BALTIJOS ŠALYSE VERTINIMAS	33
3.1. Baltijos šalių gyvybės draudimo ekonominių, socialinių veiksnių statistinė duomenų analizė..	33
3.2. Gyvybės draudimo plėtros netiesioginių rodiklių analizė	44
3.3. Baltijos šalių gyvybės draudimo rinkos koreliacija, regresinės analizės ir ateities perspektyvos.	49
IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS	55
LITERATŪROS SĄRAŠAS	57
PRIEDAI.....	67

PRIEDAI

1 priedas. Gyvybės draudimo tankis	67
2 priedas. Gyvybės draudimo prasiskverbimas.....	67
3 priedas. Gyvybės draudimo išsiplėtimas.....	67
4 priedas. Lietuvos gyvybės draudimo modelio Pirsono koreliacija	68
5 priedas. Latvijos gyvybės draudimo modelio Pirsono koreliacija	69
6 priedas. Estijos gyvybės draudimo modelio Pirsono koreliacija	70
7 priedas. Lietuvos gyvybės draudimo modelio regresinė analizė	71
8 priedas. Latvijos gyvybės draudimo modelio regresinė analizė	71
9 priedas. Estijos gyvybės draudimo modelio regresinė analizė.....	72

LENTELĖS

1 lentelė. Gyvybės draudimo samprata	12
2 lentelė. Veiksniai, lemiantys gyvybės draudimo plėtrą	23

PAVEIKSLAI

1 pav. ES valstybių pasirašytų draudimo įmokų suma (2005-2014 mlrd. eur.).....	17
2 pav. Draudimo funkcijų ekonominė ir socialinė diferenciacija	19
3 pav. Rizikos ir pelno priklausomybė.....	20
3 pav. Gyvybės draudimo pasirašytų įmokų skaičius (vnt.)	34
4 pav. Gyvybės draudimo įmokų suma (mln. eur.).....	36
5 pav. Bendrasis vidaus produktas (mln. eur.)	37
6 pav. Baltijos šalyse gyventojų skaičius (vnt.)	38
7 pav. Infliacijos lygis Baltijos šalyse (proc.)	39
8 pav. Prekybos balansas (Eksporto ir importo santykis)	40
9 pav. Tiesioginės užsienio investicijos (mln. eur.)	41
10 pav. Aukštąjį išsilavinimą turintys asmenys (proc.)	42
11 pav. Dirbantys asmenys Baltijos šalyse (proc.)	42
12 pav. Vidutinės grynosios pajamos (eur.).....	43
13 pav. Gyvybės draudimo tankis (eur.)	45
14 pav. Gyvybės draudimo prasiskverbimas (proc.).....	46
15 pav. Gyvybės draudimo išsiplėtimas (1000 gyv.).....	47
16 pav. Gyvybės draudimo koncentracija (proc.)	48
17 pav. Lietuvoje pasirašytų gyvybės draudimo įmokų suma (mln. eur.) ir dirbančių asmenų valstybėje (proc.) tiesinis regresijos modelis.	50
18 pav. Latvijoje pasirašytų gyvybės draudimo įmokų suma (mln. eur.) ir aukštąjį išsilavinimą, turinčių gyventojų (proc.), tiesinis regresijos modelis.	52
19 pav. Estijoje pasirašytų gyvybės draudimo įmokų suma (mln. eur.) ir aukštąjį išsilavinimą, turinčių gyventojų (proc.), tiesinis regresijos modelis.	53

IVADAS

Temos aktualumas. Valstybėms ir valstybių ekonomikoms vis labiau vystantis ir tobulėjant, ryškėja ir individualus žmonių poreikis jaustis saugiai dėl savo finansinės ateities (Louberg, 2013). Didėjant žmogaus suvokimui apie galimus pavojus ir finansinius nuostolius pastebimas draudimo poreikio didėjimas (Hotta, 2015), lemiantis draudimo rinkos vystymąsi ir nuolatinį draudimo produktų tobulinimą. Vis tik XXI a. pradžioje į Europos Sąjungą įstojusiose valstybėse, pastebima gerokai mažesnė gyvybės draudimo produktų paklausa; priežastis (lyginant su kitomis ekonomiškai labiau išsivysčiusiomis valstybėmis) pavėluotas draudimo bendrovių kūrimasis, nepakankamai skaidriai vykdyta jų veikla ir pirmųjų draudimo kampanijų bankrotai, suformavę neigiamą požiūrį į draudimo veiklą teikiančias įmones.

Baltijos šalyse gyvybės draudimo paklausą lemia valstybėse įvykę istoriniai įvykiai, nuolatinės valiutų kaitos ir jų nuvertėjimai, dažna nestabili ekonominė padėtis. Visos šios priežastys vis dar nedidina vartotojų pasitikėjimo gyvybės draudimo bendrovėmis. Valstybėse, įstojusiose į ES tik XXI a. pradžioje išlieka didesnė ne gyvybės produktų paklausa nei gyvybės. Baltijos šalyse gyvybės draudimo rinkos plėtra (lyginant su ES senbuvėmis) prasidėjo visai neseniai, tik atgavus valstybių nepriklausomybes. Dažniausiai gyvybės draudimo paslaugų teikimas šiose šalyse organizuojamas, remiantis didesne kitų valstybių praktika ir didesnių draudimo įmonių patirtimi. Todėl aktyviai veikiančios gyvybės draudimo kompanijos yra dukterinės įmonės, įkurtos kitų valstybių įmonių (kuriose draudimo paslaugos teikiamos daugiau nei šimtmetį).

Nors kol kas Lietuva, Latvija ir Estija draudimo srityje gerokai atsilieka, tačiau jei valstybių ekonomika ateityje liktų stabili tuomet būtų galima tikėtis spartesnės gyvybės draudimo plėtros. Gyvybės draudimo plėtros tendencijas ir galimybes nagrinėja Aase K. K., Rova L., Mano R., Misco T., Louberg H., Lehtonen T., Hotta S., Han L., Li D., Moshirian F., Haiss P., Sumegi K., Einav. L., Finkelsten A., Aidukienė L., Simanavičienė A., Kiyak D., Pranckevičiūtė L., Lezgovko A., Jablonskienė, D. ir kt. Šie mokslininkai dažnai linkę pabrėžti išsilavinimo svarbą draudimo rinkai. Gyvybės draudimas taip pat aktualus skatinant socialiai atsakingą visuomenę, gebančią pasirūpinti savo finansine ateitimi, o tai lemia auganti žmonių susidomėjimą gyvybės draudimo rinka.

Darbo teorinėje dalyje analizuojama gyvybės draudimo samprata, esmė ir funkcijos, įvertinami mokslininkų nagrinėjami socialiniai ir ekonominiai gyvybės draudimo aspektai, gyvybės draudimo produktų svarba pensijų sistemai. Remiantis mokslinės literatūros analize nustatomi veiksniai, galintys nulemti gyvybės draudimo rinkos plėtrą, vystymąsi. Įvertinus ir išanalizavus mokslinę literatūrą, pateikus pagrindinių rodiklių skaičiavimus, sukuriamas modelis, kuris sudaro sąlygas gyvybės draudimo plėtros perspektyvų prognozei ir analizei. Nustačius Baltijos šalių gyvybės draudimo rinkose vyraujančias tendencijas įvardijami ir aptariami egzistuojantys trukdžiai, galintys slopinti gyvybės

draudimo plėtrą. Darbo pabaigoje suformuojamos išvados ir pasiūlymai, kuriais remiantis galima skatinti Lietuvos, Latvijos ir Estijos gyvybės draudimo rinkų plėtrą.

Tyrimo problema. Kaip nustatyti ir įvertinti gyvybės draudimo socialines – ekonomines prielaidas ir plėtros perspektyvas?

Tyrimo objektas. Gyvybės draudimo rinka Baltijos šalyse.

Tyrimo tikslas. Nustatyti gyvybės draudimo plėtrą lemiančius veiksnius ir įvertinti gyvybės draudimo plėtros perspektyvas.

Tyrimo uždaviniai:

1. Apibrėžti gyvybės draudimo sampratą, nustatyti gyvybės draudimo socialinius ir ekonominius aspektus.
2. Sudaryti tyrimo metodologiją, kurios dėka būtų galima įvertinti gyvybės draudimo rinkos netiesioginius rodiklius ir išskirti svarbiausius veiksnius, lemiančius gyvybės draudimo prognozę.
3. Tyrimo metu atlikti veiksnių aprašomąją statistiką ir išskirti gautų rodiklių rezultatus bei nustatyti svarbiausio veiksnio pokyčio perspektyvas.

Tyrimo metodai. Aiškinant Baltijos šalių gyvybės draudimo rinką analizuojama mokslinė literatūra ir įvairių institucijų viešinama dalykinė informacija. Remiantis mokslinės literatūros analize siekiama įvertinti gyvybės draudimo rinka bei formuojama tyrimo metodologija, kurią taikant yra atliekama statistinių duomenų analizė, sudaromi grafikai, aprašomi pokyčiai, įvardijami ir apibrėžiami netiesioginių rodiklių rezultatai (darbui atlikti taikoma Microsoft Excel programa). Tyrimo metu nustatomas svarbiausias kintamasis ir sukuriama tiesinės regresijos lygtys, kurios leidžia prognozuoti gyvybės draudimo plėtrą. Taikant PASW statistics 17, atliekama pasirinktų veiksnių koreliacijos analizės, vėliau sudaromos tiesinės regresijos lygtys.

Tyrimo reikšmingumas ir naujumas. Tyrimas reikšmingas todėl, kad darbe yra siekiama išsiaiškinti pagrindinius veiksnius, lemiančius gyvybės draudimo rinką. Naudojant pasirinktus veiksnius ir statistinės informacijos laikotarpį, tyrimo metu yra analizuojamas gyvybės draudimas visose trijose Baltijos šalyse. Taigi, tyrimas gali padėti išskirti svarbiausius veiksnius gyvybės draudimo rinkai vertinti bei atlikti šviečiamąją funkciją besidomintiems (t. y. gali padėti supranti gyvybės draudimo siūlomą naudą vartotojui, siekiančiam saugios finansinės ateities).

Darbo struktūra. Darbą sudaro įvadas, teorinė dalis (1 dalis, 3 skyriai), metodologinė (1 dalis, 3 skyriai), tiriamoji (1 dalis, 3 skyriai), išvados ir literatūros sąrašas, santrauka ir anotacija. Darbe yra pateiktos 2 lentelės, 19 paveikslų ir 9 priedai. Darbo apimtis – 66 p. (su priedais 72 p.).

1. GYVYBĖS DRAUDIMO TEORIJS

1.1. Gyvybės draudimo fenomenas: istoriniai ekskursai, samprata ir funkcijos.

Filosofas Artūras Šopenhaueris teigė, kad „Sveikata yra ne viskas, bet be sveikatos viskas yra niekas“ (cituojama pagal Gavril-Ardalean L., Gavril-Ardalean M., 2017). Sveikata – didžiausias turtas ir niekas nėra apsaugotas, nuo įvykių, kurie keičia gyvenimus. Susimąstyti apie finansinį saugumą, nelaimės atveju, skatina draudimo bendrovės. Draudimo bendrovių paslaugos siūlo galimybes save ar savo artimuosius apsaugoti nuo finansinių nuostolių, kuriuos sąlygoja netikėti įvykiai:

- 1) mirtis;
- 2) traumos;
- 3) ligos;
- 4) kiti nelaimingi atsitikimai.

Draudimo įmonių interneto svetainėse yra pateikiami sąrašai apie draudimo išmokas nutikus tam tikram draudimui įvykiui. T. y. nelaimingų atsitikimų draudimo taisyklėse ir jų prieduose galima pastebėti, kokios draudimo išmokos galima tikėtis gali tikėtis vartotojas įvykius draudimui įvykiams. Pavyzdžiui, gyvybės draudimo įmonė „Compensa Vienna Insurance Group“ nelaimingų atsitikimų draudimo taisyklių prieduose nurodo, kad už apdraustojo krūtinkaulio lūžius išmokama 5 proc., nuo traumos draudimo sumos¹. Panašių ir kitokių traumų bei nelaimingų atsitikimų draudimo aprašymų galima rasti ir kitų kompanijų tinklalapiuose.

Gyvybės draudimas skatina kurti visuomenę, kuri nenumatytais atvejais gali išlikti finansiškai apsirūpinusi. Pavyzdžiui, asmenims, kuriems nutinka draudimui įvykis draudimo kompanijos išmoka tam tikrą sumą, kuri padeda kurti finansinio saugumo, stabilumo jausmą (Lezgovko A., Lastauskas P., 2008) ir sumažinti atskirtį nuo likusios sveikos visuomenės. Taigi gyvybės draudimo nauda pastebima ne tik konkretaus individo, bet ir visuomenės požiūriu.

Kitas visuomenės finansinio apsirūpinimo pavyzdys yra šis: draudimo bendrovių ir Lietuvos gyvybės draudimo įmonių asociacija (toliau – GDA) formuluoja tikslą, kuris visuomenės atžvilgiu yra susijęs su švietimu apie gyvybės draudimo naudą, apimančią skatinimą draustis, pažangų požiūrį į draudimą, finansiškai atsakingą rūpinimąsi savo ateitimi. Tokia visuomenė yra budinti ir pasiruošusi įvairiems gyvenimo pokyčiams; tokia visuomenė gyvena socialiai atsakingoje aplinkoje. Apie tai byloja ir GDA veiklos misija, vizija ir tikslai.

---

¹ *Compensa Vienna Insurance Group dokumentai interneto svetainėje*. Prieiga internetu: <https://www.compensa.lt/seima/#dokumentai> [žiūrėta 2018-11-03].

Istoriniu požiūriu gyvybės draudimo formavimasis buvo ilgas ir sudėtingas procesas. Nors draudimo veiklos apraiškų galima rasti jau ir senovės Romoje, tačiau gyvybės draudimas, kaip reiškiny, egzistuojantis šiuolaikinėje visuomenėje, susiformavo neseniai (Lezgovko A., Dodonina – Koltan N., Tautkus T., Malakaitė D., 2014). Kaip pažymi Vytautas Kindurys tyrėjai savo darbuose bando nagrinėti gyvybės draudimo raidą, tačiau griežtai neapibrėžia evoliucijos etapų (Kindurys V. 2008), todėl skirtingus draudimo raidos etapus bando apibrėžti Jonas Čepinskis, Darius Raštikis, Rimantas Stankevičius, Augustas Šernius, Vytautas Kindurys ir Aleksandra Lezgovko.

Istoriniuose ekskursuose tyrėjai konstatuoja, kad Romos imperijoje buvo galima pastebėti gyvybės draudimo apraiškų. Anuomet veikė bendruomeniniai junginiai, kurie vadinosi tarpusavio kolegijomis. Nariais tapdavo panašaus socialinio luomo gyventojai. Jie rinkdavo tam tikrą pinigų sumą iš kurių kitų bendruomenės narių. Mirties atveju buvo išmokama konkreti pinigų suma nariui, jo artimiesiems arba šeimai (Čepinskis J., Raštikis D., Stankevičius R., Šernius A. 1999). Karinėse kolegijose, kurios buvo svarbiausios gyvybės draudimo plėtrai, buvo vykdomas lėšų kaupimas, skirtas karo metu patirtų nuostolių kareiviams kompensuoti (Kindurys V., 2011). Romos imperijoje egzistavo paprotys, kad kraičio dalis, tiek vyro, tiek moters, turėjo vienodą vertę, o sutuoktivių metu įgytas kraitis buvo valdomas bendrai, abiejų sutuoktinių (Lezgovko A., 2010). Režiuuojant Romos imperijos laikotarpį galima teigti, kad nors ir ilgainiui susiformavo kolektyvinio nuostolių padengimo tradicija, paremta bendražmogiška tarpusavio pagalba, tačiau ji neatitiko dabartinio gyvybės draudimo sampratos.

Žlugus Romos imperijai (476 m.) nustojo veikusios ir kolegijos. Gyvybės draudimo veikla, panaši į tą, kurią plėtojo kolegijos, atsikūrė tik amatininkų bendrijose – gildijose (apie IX a. pab.; Kindurys V., 2011). Istoriniai ekskursai rodo, kad gyvybės draudimo užuomazgos plėtojosi skurdesniuose luomuose, o turtingųjų garantas garantu neretai tapdavo įgytas vertingas turas. Dažniausia steigiamų fondų paskirtis - laidotuvių išlaidų padengimas.

Ilgalaikę gyvybės draudimo sampratos evoliuciją lėmė gausi ir gana stichiška draudimo funkcijų kaita, vykusi iki pat XXI amžiaus. Lezgovko išskiria keturias susiformavusias draudimo funkcijas (Lezgovko A., 2011):

- 1) kaupimas;
- 2) taupymas;
- 3) apsauga.

Pastebėtina, kad apsaugos funkcija garantuoja finansinę išmoką nelaimingo atsitikimo ar ligos atveju. Taip pat galima sutaupyti papildomų pajamų pensijai, vaikų mokslams, didelės vertės pirkiniams, etc. Gyvybės draudimas taip pat gali suteikti garantiją, jog ateityje, nelaimės atveju, bus padengti asmens įsipareigojimai finansinėms institucijoms. Šiuo atveju galima išskirti ir teoretizuoti tris pagrindines vyraujančias draudimo funkcijas:

- 1) Finansinė apsauga. Gyvybės draudimas – galimybė suteikti draudimo gavėjams finansinę paramą nelaimės (traumos, ligos, mirties) atveju.
- 2) Taupymas ir kaupimas. Pagalba, kurianti asmeninę gerovę, programiškai / sistemiškai siekiant finansinių tikslų. Tai gali tapti pajamomis išėjus į pensiją, arba papildomu šaltiniu ateities planų įgyvendinimui.
- 3) Užtikrinimas stabilesnės finansinės ateities ir sukuriamas papildomas saugumo jausmas. Gyvybės draudimas gali būti suvokiamas, kaip skolų grąžinimo garantija. Susiklosčius tam tikriems ateities scenarijams draudimo išmoka gali padengti esamus įsipareigojimus finansų institucijoms.

Į gyvybės draudimo fenomeną galima žvelgti dvejopai iš socialinės ir ekonominės pusės (pagal Baranauskaitė J., Lezgovko A., 2018):

- 1) Socialiniu aspektu vadovaujantis teigtina, kad gyvybės draudimas gali būti vertinamas kaip asmenų gerovės, prisitaikymo ar turtinių skirtumų tarp skirtingų visuomenės sluoksnių mažinimo priemonė.
- 2) Ekonominiu aspektu vadovaujantis paaiškėja, kad draudimas skatina šalies vidaus klestėjimą. Gyvybės draudimas geba finansiškai apsaugoti draudėjus nuo ekonominių pasekmių, kurie gali kilti dėl susiklosčiusių situacijų, tokių kaip nelaimingi atsitikimai, ligos ir kt.

Formuluojant gyvybės draudimo apibrėžimą svarbu išskirti ne tik funkcijas, bet ir suvokti gyvybės draudimo šakas. Remiantis Lietuvos teisės aktais galima išskirti, gyvybės draudimo šakai priklausančias grupes (žr. Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas 7 straipsnis):

- 1) gyvybės draudimas;
- 2) sutuoktvių ir gimimų draudimas (ši draudimo forma naudingesnė asmeniui, jeigu didesnę dalį pajamų gauna vienas šeimos narys, kurio pajamų pasikeitimas labiausiai paveiktų šeimos finansinę padėtį);
- 3) gyvybės draudimas, susijęs su investiciniais fondais (Tai yra kaupiamasis gyvybės draudimas, kuris suteikia galimybę taupyti investuojant į tam tikrus fondus, kai tuo tarpu investavimo rizika tenka draudėjui);
- 4) tontinos (Tai draudimo rūšis, turinti vieną bendrą draudimo fondą, kurio sukauptą sumą, po tam tikro nustatyto laiko, tenka vis dar gyviems fondo nariams);
- 5) pensijų kaupimo veikla (Gyvybės draudimas, kurio pagrindinė funkcija yra sukaupti papildomų pajamų pensijai).

Kiekviena draudimo veiklą vykdanči įmonė privalo vadovautis galiojančiais teisės aktais. Lietuvos Respublikos draudimo įstatyme gyvybės draudimo apibrėžimas yra pateikiamas kaip: „Turtinių interesų, susijusių su fizinio asmens gyvybe ir (ar) kapitalo kaupimu, draudimas, kai dėl

draudžiamųjų įvykių – apdraustojo mirties, draudimo sutartyje nustatyto termino pabaigos ar kitokio draudžiamąjo įvykio – mokamos vienkartinės arba periodinės draudimo išmokos“. Taigi šiuo apibrėžimu vadovaujasi gyvybės draudimo veiklą vykdančios įmonės.

Kita vertus, gyvybės draudimą galima apibrėžti, kaip finansinių paslaugų vieną iš sudedamųjų dalių, kurios funkcija yra nustatyti visuomenės saugumą, tikslią riziką. Pastaroji yra susijusi su ekonomika, socialine aplinka ir sveikata (Kedaitis V., Kedaitienė A., 2012). Nors šiuo atveju ir galima pastebėti, kad mokslininkai į draudimą dažnai žvelgia iš makroekonominės perspektyvos, labiausiai orientuojasi į ekonominius gyvybės draudimo aspektus, ne į atskirus gyventojus ir draudimo vartotojus, tačiau Stašys ir Ulbinaitė pasirinkdami socialinę perspektyvą gyvybės draudimą apibūdina kaip plačiai pripažįstamą vieną iš pagrindinių vertybių, kurios pagrindinė funkcija yra finansinis ir psichologinis saugumas leidžiantis apsisaugoti nuo įvairių gyvenime kylančių pavojų (Stašys R., Ulbinaitė A., 2011.). Autoriai nagrinėja socialinius ir psichologinius aspektus, todėl ši gyvybės draudimo autoriaus nuomone yra pakankamai tinkamas socialine prasme, tačiau neatskleidžia ekonominių, draudimo aspektų.

Kiti tyrėjai, tokie kaip Aase, taip pat skirtingai apibrėžia gyvybės draudimo fenomeną. Jų nuomone gyvybės draudimas yra svarbus finansinis įrankis, leidžiantis kontroliuoti asmenines netikėtas išlaidas. Jis suteikia galimybę užtikrinti asmeninę gerovę ir sumažinti kylančias rizikas (Aase K. K., 2014). Aase gyvybės draudimą vienodai aktualizuoja iš socialinės ir ekonominės puses.

Egzistuoja gyvybės draudimo apibrėžimai, kurie apima tik konkrečias gyvybės draudimo sritis, grupes. Pavyzdžiui, Rudzkiš gyvybės draudimą įvardina kaip „visumą uždarytų persikirstymo santykių tarp jų dalyvių, kurių metu iš piniginių įnašų formuojamas tikslinis fondas, skirtas atlyginti galimą nuostolį ar išmokėti kompensaciją“ (Rudzkiš T., 2006). Šis apibrėžimas apima tik rizikingo pobūdžio draudimo sritį ir jį galima taikyti tik konkrečiai gyvybės draudimo grupei nusakyti.

Kadangi gyvybės draudimo sąvokos apibrėžimą įvairūs autoriai formuluoja skirtingai (A. Lezgovko, N. Dodonina - Koltan, T. Tautkus, D. Malakaitė, K. K. Aase, etc.), todėl lentelėje nr. 1 yra pateikiami skirtingi gyvybės draudimo apibrėžimai ir specialiai išvestas, aktualus tik šiam darbui, apibrėžimas.

1 lentelė. Gyvybės draudimo samprata

Autorius (šaltinis)	Gyvybės draudimo samprata
LR draudimo įstatymas	Gyvybės draudimas - turtinių interesų, susijusių su fizinio asmens gyvybe ir kapitalo kaupimu, draudimas, kai dėl draudžiamųjų įvykių – apdraustojo mirties, draudimo sutartyje nustatyto termino pabaigos ar kitokio draudžiamąjo įvykio – mokamos vienkartinės arba periodinės draudimo išmokos.

1 lentelės tęsinys kitame puslapyje

1 lentelės tęsinys

A. Kedaitienė, V. Kedaitis	Gyvybės draudimas – finansinių paslaugų viena iš dalių, kurios pagrindinė funkcija yra nustatyti visuomenės saugumą siekiant sumažinti rizikas susijusias su ekonomika, socialine aplinka ir su asmens sveikata.
R. Stašys, A. Ulbinaitė	Gyvybės draudimą apibudina kaip plačiai pripažįstamą vieną iš pagrindinių vertybių, kuri suteikia aukštesnius standartus saugumui; padeda finansiškai ir psichologiškai nuo įvairių gyvenimo pavojų.
K. K. Aase	Gyvybės draudimas – svarbus finansinis įrankis, leidžiantis kontroliuoti asmenines netikėtas išlaidas, suteikiantis galimybę užtikrinti asmeninę gerovę ir sumažinantis netikėtai kylančias rizikas.
A. Lezgovko, N. Dodonina - Koltan, T. Tautkus, D. Malakaitė	Gyvybės draudimas – rizikos valdymo būdas, kurio esmė yra sumažinti nuostolius dėl galimų tam tikros rizikos realizavimo pasekmių.
Autoriaus apibrėžimas	Gyvybės draudimas – piniginiai santykiai, kurių metu draudėjas, draudimo įmonės dėka siekia susikurti stabilią finansinę ateitį, sumažinti finansinį nesaugumo jausmą, turint tikslą apsisaugoti nuo ekonominių nuostolių dėl galimų ateities įvykių, susijusių su asmens sveikata, gyvybe.

Šaltinis: sudaryta autoriaus

Toliau šiame darbe bus vadovaujama išvestiniu gyvybės draudimo apibrėžimu, kuris skamba taip: gyvybės draudimas – tai piniginiai santykiai, kurių metu draudėjas, draudimo įmonės dėka siekia susikurti stabilią finansinę ateitį, sumažinti finansinį nesaugumo jausmą, galintį apsisaugoti nuo ekonominių nuostolių dėl nenumatytų ateities įvykių susijusių su asmens sveikata, gyvybe. Šis apibrėžimas aktualizuoja gyvybės draudimo fenomeną iš socialinės ir ekonominės perspektyvos.

1.2. Gyvybės draudimo socialiniai – ekonominiai aspektai

Jau anksčiau šiame darbe buvo įvardinta, kad draudimas kuria papildomą saugumo jausmą ir leidžia suplanuoti saugesnę finansinę ateitį įmonėms, žmonėms ir jų artimiesiems. Daugiau negu pusė visų draudimo įmokų yra surenkama iš gyvybės draudimo rūšių (Gyvybės draudimas, nelaimingų atsitikimų draudimas, kritinės ligos ir kiti). Likusi dalis surenkama iš ne gyvybės draudimo rūšių (Turto draudimas, privalomasis transporto draudimas ir kiti).

Draudimas sukuria apie 7 proc. pasaulio bendrojo vidaus produkto (toliau – BVP). Per pirmąjį XXI amžiaus dešimtmetį gaunamos pajamos iš draudimo kompanijų ženkliai išaugo (Kedaitienė A., Kedaitis V., 2012). Draudimo rinka pasaulyje nuolat plečiasi ir turi didelį potencialą ypač besivystančiose rinkose, nes dabartinis pasaulis vis labiau akcentuoja gyventojų gerovės klausimus, dėl kurių pradedama skatinti žmonių savimonę ir požiūrį, kad svarbu save tinkamai apsaugoti. Remiantis Satyajit Hotta ir kitais autoriais galima konstatuoti, kad gyvybės draudimo plėtra skatina ekonomikos augimą, o draudimo bendrovių rizikos valdymo sprendimai geba skatinti socialinės apsaugos vystymąsi valstybėse, geba kurti palankesnę pensijų sistemą, kuri leidžia finansiškai jautriausių asmenų grupėms, šiuo atveju vyresnio amžiaus žmonėms, padidinti gaunamas pajamas, taip mažinant pajamų nelygybę. Pagal atliktus Satyajit Hotta tyrimus, kurių tikslas - įvertinti gyvybės ir ne gyvybės draudimo paklausą, paklausos priklausomybę su ekonominiais valstybių rodikliai, tokiais kaip BVP vienam gyventojui, infliacija, investicijų kiekis, išsilavinimas ir etc. Naudojant regresijos skaičiavimo metodą įrodoma, kad egzistuoja priklausomybė tarp ekonomikos pokyčių ir gyvybės draudimo plėtros (Hotta S., 2015). Todėl galima daryti prielaidą, kad sparčiau augančiose valstybėse gyvybės draudimo plėtra turi didesnę plėtros potencialą negu išsivysčiusiose rinkose, nes sparčiau didėjantys valstybių ekonominiai rodikliai gali daryti spartesnę plėtrą gyvybės draudimo rinkai.

Siekiant išvelgti socialinius ir ekonominius gyvybės draudimo aspektus susiduriama su kita problema, mat gyvybės draudimo poreikis kyla dėl skirtingų priežasčių: noro apsaugoti save, noro nepalikti artimiesiems finansinių įsipareigojimų nelaimės atveju, noro sutaupyti ar padidinti savo pajamas senatvėje, todėl draudimo rinkos formavimasis ir plėtra gali turėti skirtingas kryptis ir galiausiai rezultatus, dėl skirtingų valstybėse poreikių. Norint įvertinti veiksnius ir gyvybės draudimo plėtros galimybes būtina suprasti gyvybės draudimo poreikio teorijas, Išskiriamos penkios teorijos:

- 1) Žalos atlyginimo teorija teigia, kad draudiminio įvykio atveju nuostolius dengia draudimo kompanijos. Tačiau teorija nėra taip paprastai pritaikoma, nes žalos padengimas dažniausiai nepriklauso nuo patirtos žalos dydžio, o išmokos dydis priklauso nuo draudimo sutartyje sudarytų sąlygų. Tikėtina, kad patyrus draudiminį įvykį ir gavus mažesnę išmoką (nei apdraustojo manymu yra patirti nuostoliai) vartotojų draudimo vertinimas, kartu ir poreikis gali kisti. Kadangi gyvybės draudimas yra susijęs su fizine kiekvieno asmens sveikata, todėl jis yra sunkiai įvertinamas materialiai. Dėl šios priežasties kiekvienas asmuo patirtų nuostolių finansinę vertę gali įsivaizduoti skirtingai. Svarbą įgauna draudimo kokybė ir garantija, kuri apsprendžiama tuo, kad nuostoliai bus padengiami kuo tolygiau ir arčiau vartotojo įsivaizduojamų lūkesčių (Einav L., Finkelstein A., 2011). Gyvybės draudimo paklausa gali kisti dėl gerėjančių gyvybės draudimo kompanijų deklaruojamų sąlygų, didesnių išmokėjimų, draudiminių įvykių gausos.

- 2) Poreikio teorija teigia, kad draudimo rinka gali plėstis atsiradus poreikiui rinkoje. Einav ir Finkelstein pastebi, kad šią teoriją galima pritaikyti visoms rinkoms, todėl poveikiai gali būti labai abstraktūs arba visiškai konkretūs. Poreikis draudimo rinkoje taip pat priklauso nuo kainos ir kokybės santykio (Einav L., Finkelstein A., 2011). Gyvybės draudimo poreikis gali padidėti nubūtinai gerėjant ekonominiams valstybių rodikliams, tačiau kintant draudimo kompanijų paslaugų paketams, mažėjant gyvybės draudimo kainoms, gerinant paslaugų kokybę ir atsirandant kitoms gyvybės draudimo sąlygoms. Poreikis gali kisti dėl draudimo bendrovių pasirenkamos tikslinės vartotojų orientacijos. Anot Lehtonen atlikti draudimų kompanijų reklamų tyrimai įrodo, kad gyvybės draudimo jungiamasis elementas yra "Saugumas" (Lehtonen T. H., 2014). Tačiau skirtingais laikotarpiais buvo siekiama orientuotis į skirtingas žmonių kategorijas, į šeimas, vienišus žmones ir kita. Šiuo atveju gyvybės draudimo reklamos strategija taip pat gali pakeisti gyvybės draudimo paklausos pokyčius.
- 3) Apsisaugojimo teorija teigia, kad draudimas yra priemonė, kuri leidžia pašalinti nesaugumo jausmą ir suteikia garantiją stabilumui. Apsisaugojimo teoriją kritikuoja daugelis mokslininkų (V. Kindurys, J. Čepinskis, D. Raštikis, R. Stankevičius, A. Šernius ir etc.), ji susikūrė XX a. 9-ajame deš. dėl rizikos apsaugos poreikio, lėmusio didėjančio nesaugumo ir nestabilumo jausmo, noro asmeninei apsaugai (Louberge H., 2013). Asmenys, kurie jaučiasi saugiau dėl savo finansinės ateities yra labiau linkę rizikuoti. Kangoh teigia, kad poreikis save apsaugoti, atsiranda dėl to, kad asmuo jaučia padidėjusią riziką susirgti. Ši rizika labai dažnai tai paskatina norą save apsaugoti finansiškai (Kangoh L., 2011). Taigi, galima konstatuoti: valstybių gyventojai, kurie labiau linkę finansiškai save paruošti netikėtai susiklosčiusiems tam tikroms ateities situacijos, kuria socialiai atsakingą visuomenę.
- 4) Įmonių teorija koncentruojasi į tam tikrus verslo sandorius. Pavyzdžiui, kai yra draudžiamas kredito gavėjas, siekiama nepatirti nuostolių ar neperduoti įsipareigojimo kitiems asmenims. Tad šiuo atveju bankai teikia būsto paskolas kartu su gyvybės draudimu (Jurevičienė D. Neverauskienė L. 2008). Jie naudodamiesi draudimo bendrovių teikiamomis paslaugomis sumažina galimą savo ir paskolos gavėjo riziką.
- 5) Rizikos bendrijos teorija akcentuoja, kad visi siekia to paties tikslo: valdyti savo rizikas draudimo įmonių pagalba (žr. anksčiau minėtą pvz.; taip pat žr. Jurevičienė D. Neverauskienė L. 2008).

Visas teorijas galima reziumuoti teiginiu: draudimo paslaugų paklausa yra viena iš sudėtingiausiai įvertinimų draudimo rinkos elementų; t. y. pats draudimas yra susijęs su žmogaus poreikiu apsaugoti save, savo turtą ir artimuosius. Visi šie siekiai yra sunkiai įvertinama finansine

išraiška, tad nutikus draudiminiam įvykiui kiekvienam asmeniui skiriama finansinė išraiška gali atrodyti skirtinga. Gyvybės draudimo paslaugų naudojimosi poreikiai kiekvienam asmeniui yra individualūs, kaip ir graža, kurios tikimasi susiklosčius tam tikroms situacijoms.

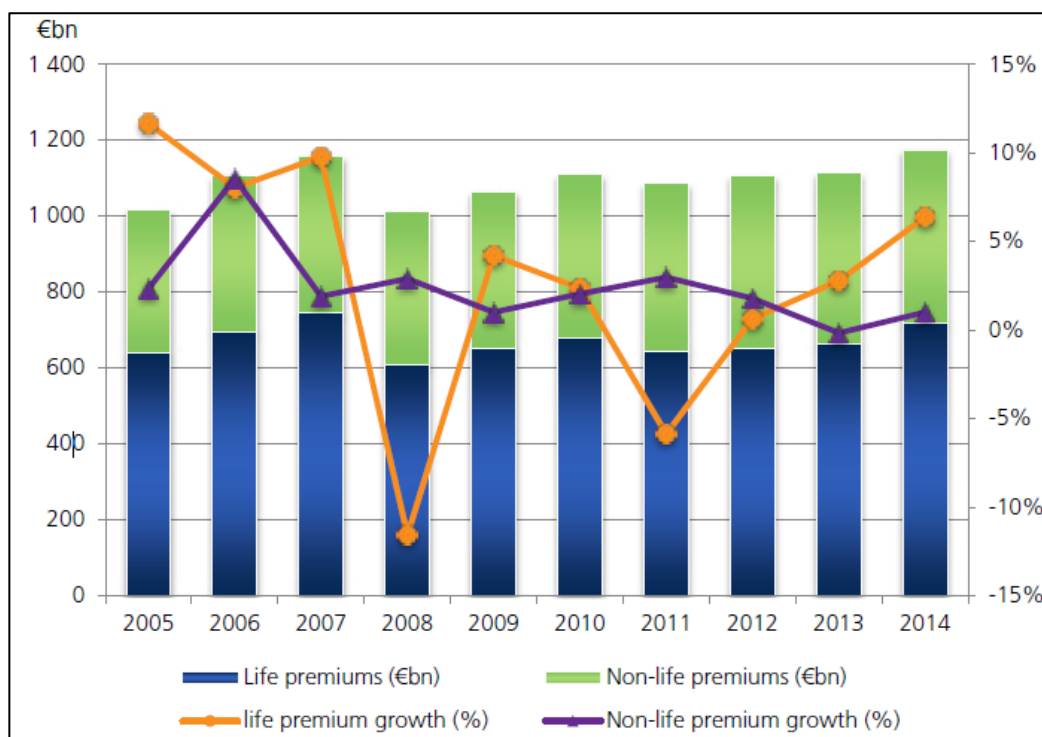
Draudimas yra labai dinamiška, kintanti sritis, reikalaujanti suderinamumo tarp valstybės, vartotojų ir draudimo kompanijų. Probleminį aktualumą įgauna draudimo tikslai, teisinis reguliavimas, draudikų ir apdraustųjų interesai, kartais lemiantys net ginčus. Tačiau N. Dodonina - Koltan, T. Tautkus, D. Malakaitė ir K. K. Aase sutinka, kad draudimas teikia daug naudos galutiniam vartotojui. Skatina šalių investicijų padidėjimą, o suteikus saugumo jausmą gerina psichologinį visuomenės klimata, suaktyvina naujų verslų steigimą ir esamų plėtrą (Lezgovko A., Lastauskas P., 2008). Tačiau daugiausia problemų kildavo dėl komplikuočių draudimo sąlygų; t. y. draudimo teisinė aplinka (kaip ir LR draudimo įstatymas) iki 2012 metų buvo neištobulinta (Kinduryš V., 2008). Gausėjant ginčams mokslininkai siūlė sukurti nevalstybines ginčų sprendimo institucijas, kurios lanksčiai taikytų reguliavimo priežiūrą, nepažeistų draudėjo, draudiko ir valstybės interesų. Remiantis ES valstybių praktika buvo siūloma, kad draudėjų ginčus nagrinėtų ne teisminės institucijos, bet nevalstybinės, laisvos organizacijos (Šenavičius V., 2012). Tikėtina, kad dėl šio siūlymo nuo 2012 m. Lietuvos bankas nagrinėja vartotojų bei finansų rinkos dalyvių santykiuose kylančius ginčus ir skundus dėl finansų rinkos dalyvių elgesio; tai leidžia optimaliai apsaugoti draudėjų ir vartotojų interesus.

ES draudimo rinka yra pasidalinusi į dvi dalis: valstybių, kurios yra ES senbuvės, ir valstybių, kurios prie ES prisijungė XXI a. pradžioje. Pirmųjų valstybių gyvybės draudimo rinka yra pakankamai išvystyta; t. y. visuomenės požiūris į draudimą yra palankus ekonomikos ir draudimo rinkų vystymuisi. Antrųjų valstybių gyvybės draudimo rinkos plėtra atsilieka (Lezgovko A., Kodytė E., 2010).

Baltijos šalyse (kaip ir kitose valstybėse, nepriklausomybę atgavusiose tik XX a. pabaigoje), skirtingai nei ES senbuvėse atveju, gyvybės draudimas nesudaro didžiosios draudimo rinkos dalies. Tai lemia, istorinė situacija, nevienodos ekonominės sąlygos, socialinių aplinkų skirtumai ir nevienodai ribotos finansinės piliečių galimybės (Aidukienė L., Simanavičienė A., 2010). Atkūrus nepriklausomybę ir besiformuojant Baltijos šalių finansinei sistemai čia pat kūrėsi ir bankrutavo finansinių paslaugų įmonės, gyventojai patyrė netikėtus nuostolius. Anuomet, neišplėtotą ir nereguliuotą teisinę bazę lėmė ir dabartinės gyventojų nuotaikas – vis dar gajų nepasitikėjimą finansų institucijomis, bankais, o taip pat ir draudimo bendrovėmis.

Nors ES senbuvėse šalyse didžiąją draudimo rinkos dalį sudaro gyvybės draudimas, tačiau prisijungusių XXI a. valstybių rinkoje dominuoja ne gyvybės draudimas. 1 pav. rodo 2005 – 2014 m. ES šalyse pasirašytą bendrą draudimo įmokų sumą. Šis laikotarpis aktualus dėl to, kad reprezentuoja įvairius ekonomikos ciklo svyravimus. 2008 m. ir 2011 m. vyraujančios finansų krizės neigiamai paveikė ir draudimo sektorių.

Šaltinis: Insurance Europe (Annual report 2014-2015)

1 pav. ES valstybių pasirašytų draudimo įmokų suma (2005-2014 mlrd. eur.)

Gyvybės draudimo produktai, priešingai nei ne gyvybės, yra mažiau atsparūs ekonominės ir socialinės aplinkos pokyčiams. Priežastis – gyvybės draudimas nėra pirmo būtinumo paslauga, todėl finansinių sunkumų laikotarpiu vartotojai bandydami sumažinti išlaidas atsisako naujų draudimo sutarčių. Kadangi, kai kurios ne gyvybės draudimo rūšys (pvz. transporto priemonių) yra privalomas, todėl ir krizės poveikis yra joms mažesnis nei gyvybės draudimui. Tad valstybėms atsigaunant po krizės gerėja ir gyvybės draudimo padėtis. Pagal Insurance Europe pateikiamą statistiką 2015 m. ES gyvybės draudimo įmokos didėjo daugiau nei 2 proc., tačiau 2016 m. įmokos sumažėjo 2 proc. lyginant su ankstesniais metais. Ne gyvybės draudimo produktų įmokos 2015 metais sumažėjo 1,2 proc., tačiau 2016 m. didėjo 2 proc. Tad ES ekonomikos augimo laikotarpiu pastebimi mažesni draudimo rinkų įmokų pokyčiai.

Remiantis Hotta galima konstatuoti, kad draudimo rinką lemia ekonominiai ir socialiniai valstybių rodikliai: nedarbo lygis, darbo užmokesčio ir kreditavimo sąlygų ir apimčių pokyčiai, kai kurių verslo įmonių veiklos rezultatai, mokesčių politika, krizės, infliacija, išsilavinimas, BVP (Hotta S., 2015), kintantis gyventojų išlaidų paskirstymas, finansiniai nuostoliai patiriami skirtinguose sektoriuose, nekilnojamo turto kainų svyravimai, nepastovios investicijų apimtys verslo plėtrai. Nors piliečių norą naudotis gyvybės draudimo paslaugomis dažnai lemia draudimo suteikiamos mokesčių lengvatos, tačiau keičiantis sąlygoms dėl lengvatų, vartotojų noras drausti gyvybę gali sumenkėti, kaip ir pasitikėjimas draudimo kompanijomis.

Aidukienė, Simanavičienė ir Žilinskas akcentuoja ne tik mokestines lengvatas, bet ir nedarbo lygio svarbą gyvybės draudimo plėtrai. Taip pat aktualios migracijos, valstybės perkamosios galios pariteto realijos (Aidukienė L., Simanavičienė A., 2010, Žilinskas T. 2008.). Kadangi šiame darbe jau buvo minėta, kad draudimo rinka sukuria, daugiau nei 7 proc. pasaulio BVP, todėl galima daryti prielaidą, kad gyvybės draudimas užima nemažą rinkos dalį kiekvienoje valstybėje ir atitinkamai veikia jos ekonominį vystymąsi.

Pastebėtina, kad didėjant nedarbui mažėja naudojimas gyvybės draudimo paslaugomis. Misco akcentuoja, kad labai dažnai išsilavinę piliečiai sąmoningai apsisprendžia naudotis gyvybės draudimo paslaugomis (Misco T. 2012). Taigi, mažiau išsivysčiusios valstybės ir menkiau išsilavinę piliečiai sukuria aplinką, kurioje draudimo kompanijos turėtų taikyti aktyvius skatinimo veiksmus (gyventojų švietimą apie gyvybės draudimo teikiamą naudą, gyvybės draudimo prieinamumą platesniam vartotojų ratui ir kita) ir plėsti draudimo rinką bei vartotojų apsaugą.

Gyvybės draudimo rinkos augimą lemia vartotojų elgsena. Ji apibrėžiama kaip suvokimas kodėl ir kam yra reikalingas gyvybės draudimas. Kindurys pastebi, kad vartotojų elgsenos formavimuisi trukdo Lietuvoje ir kitose Baltijos šalyse esantis informacijos trūkumas: menkas gyvybės draudimo naudos akcentavimas, diferencijuotas produktų reprezentavimas (Kindurys V., 2008). Remiantis Misco, teigtina, kad tinkama informacijos sklaida yra susijusi ir su vartotojų išsilavinimu. Kuo labiau vartotojai yra išsilavinę, tuo labiau yra išvystyta jų elgsena bei imlumas informacijai. Tad kuo daugiau asmuo yra išsilavinęs, tuo labiau jis yra linkęs finansiškai apsaugoti nuo neplanuotų gyvenimo pokyčių (Misco T. 2012).

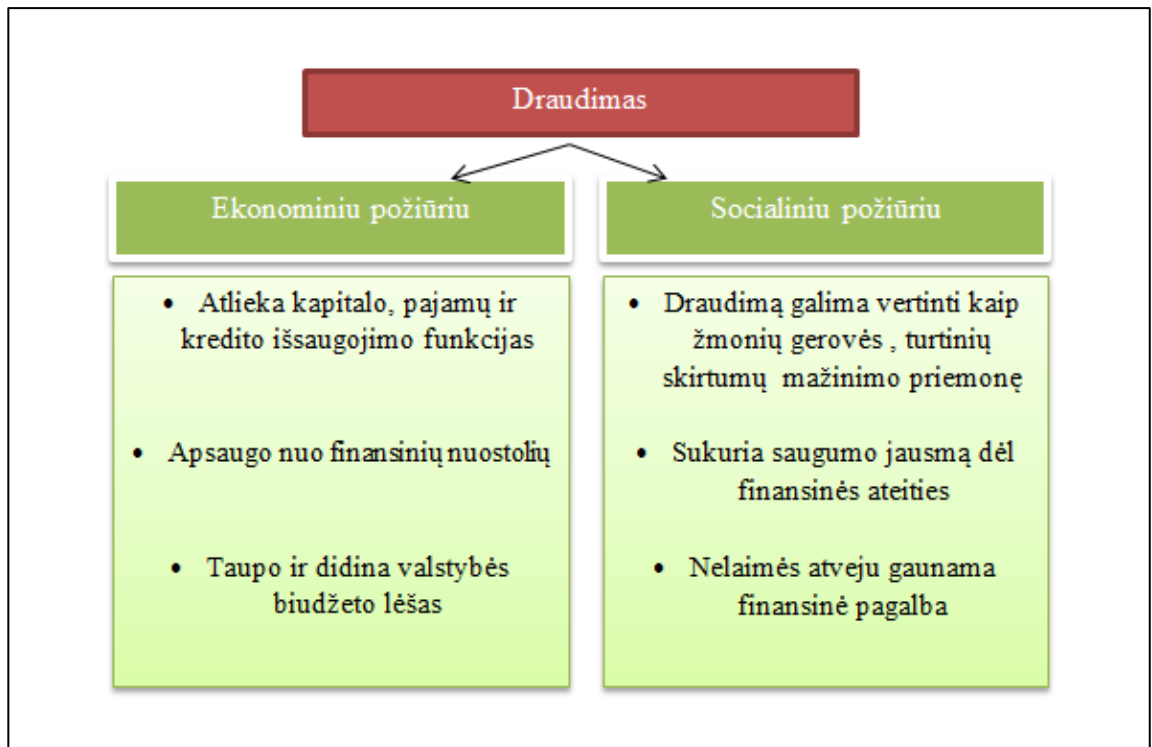
Kinduriui ir Misco antrina Rova bei Mano. Jie pastebi kad ne tik ekonomikos augimas ir ekonominiai aspektai, bet ir socialiniai pokyčiai gerina žmonių gyvenimą, puoselėja valstybės gerovės modelį, apimantį švietimą, individo skatinimą (susi)kurti saugesnę, stabilesnę ir nepriklausomą finansinę ateitį (Rova L., Mano R., 2009).

Šioje darbo dalyje aprašyta teorija rodo, kad norint nustatyti gyvybės draudimo veiksmių tarpusavio priklausomybę mokslininkai taiko socialinius ir / arba ekonominius rodiklius. Tad pasitelkus jau darbe apibrėžtas gyvybės draudimo funkcijas, nustačius ekonominius ir socialinius veiksmius, visas gyvybės draudimo atliekamas funkcija galima diferencijuoti į socialines ir ekonomines grupes (žr. darbo autoriaus parengtą 2 pav.):

1. Ekonominiu požiūriu draudimas atlieka kapitalo, pajamų ir kredito išsaugojimo funkcijas, kurios charakterizuoja ne gyvybės draudimo produktus. Mažindamas pajamų netekimo riziką ir saugodamas nuo finansinių nuostolių draudimas taip pat skatina esamo verslo plėtrą ir naujo steigimą. Draudimas taip pat kaupia ir didina valstybės biudžeto lėšas.

2. Socialiniu požiūriu draudimas yra suvokiamas kaip priemonė užtikrinanti asmens socialinę gerovę ir jo turtinių interesų skirtumų mažinimą. Gyvybės draudimo pagalba asmenys pasiekę pensijos

laikotarpį gali padidinti savo gaunamas pajamas bei sumažinti socialinę atskirtį, susijusią su darbingo amžiaus asmenų ženkliai didesnėmis pajamomis. Gyvybės draudimas taip pat yra suvokiamas kaip paslauga, kuri finansiškai padeda nelaimės atveju.

Šaltinis: sudaryta autoriaus

2 pav. Draudimo funkcijų ekonominė ir socialinė diferenciacija

Darbe minėti autoriai (A. Lezgovko, N. Dodonina - Koltan, T. Tautkus, D. Malakaitė, V. Kinduryš, J. Čepinskis, D. Raštikis, R. Stankevičius, A. Šernius ir etc.) ne tik teigia, kad gyvybės draudimas svarbus kiekvienos valstybės ekonomikai (skatina investicijas, didina valstybės biudžetą), bet ir padeda formuoti socialiai atsakingą pilietį, gebantį prisiimti finansinę atsakomybę susiklosčius netikėtoms situacijoms, o kaupiamasis gyvybės draudimas padeda sumažinti atotrūkį nuo didesnes pajamas gaunančių asmenų.

Gyvybės draudimo formos yra labai skirtingos (pvz. kaupiamasis, investicinis, etc.). Draudimo kompanijos siūlo investuoti į vyriausybės vertybinius popierius, akcijas, žaliavas, auksą, etc. Investicijos skirstomos į mažos arba vidutinės, aukštesnės nei vidutinės ir didelės rizikos grupes. pav. 2 yra pavaizduota rizikos ir pelno abipusė priklausomybė. Investicijos, žadančios didžiausią grąžą, dažniausiai būna labiau rizikingos nei tos, kurios žada mažesnę grąžą. Taigi, investicijos visada yra rizikingos.

Šaltinis: www.investologija.lt

3 pav. Rizikos ir pelno priklausomybė

Žaliavos, nekilnojamas turtas ir obligacijos vertinamos kaip mažiau rizikingos investicijos ir teikiančios mažesnę grąžą negu akcijos arba alternatyvūs finansiniai instrumentai (tokie kaip ateities arba pasirinkimo sandoriai). Pastarųjų vertė dažniausiai priklauso nuo akcijų ar obligacijų, todėl jie yra vadinami išvestinėmis finansinėmis priemonėmis. Mažindami investavimo riziką investuotojai dažniausiai skaido savo investicijas. Didesnė diversifikacija, gali padėti apsaugoti nuo didesnių rinkos smukimų ir pakilimų.

Norint įvertinti galimą investicijų grąžą draudikai taiko skirtingus diskonto normos skaičiavimus. Diskontuoti pinigų srautai – tai į dabartinę vertę perskaičiuoti ateities pinigų srautai. Norint skatinti draudimo plėtrą svarbu suderinti (gebėti palyginti) skirtingų draudikų portfelių diversifikacija.

Linartas pastebi, kad ES rekomenduoja naudoti vieningą diskonto normos skaičiavimo metodiką, kuri padeda konkretiems vartotojams ir apskritai besidomintiems asmenims lengviau įvertinti investicinius draudimo fondus (Linartas A. 2010). Diskontuotų pinigų srautų metodas gali padėti nustatyti būsimą turto vertę ir ateityje tikėtis konkrečių pajamų. Kinduryš akcentuoja, kad finansų srities specialistai dažniausiai taiko diskonto normos skaičiavimą. Nors tokiu būdu jie pateikia tam tikrų fondų galimus rezultatus, tačiau investavimo rizika yra sunkiai nuspėjama. Tad modeliuoti situacijas keliems dešimtmečiams į ateitį nėra tikslinga (Kinduryš V., 2011; apie investicinių fondų prognozes ir jų skaičiavimo metodikas toliau šiame darbe nebus rašoma, tai nėra pagrindinė darbo

tema). Investicinis gyvybės draudimas, skatina kurti vieningą ir metodišką investicijų vertinimo sistemą, padedančią prognozuoti ateitį.

Taigi, galima apibendrinant konstatuoti, kad draudimo rinkai, draudimo įmonėms ir gyvybės draudimui yra labai svarbūs ekonominiai ir socialiniai aspektai. Gyvybės draudimas traktuojamas kaip būtina priemonė padedanti užtikrinti ir didinti finansinį saugumą, skatinanti valstybės ekonomikos augimą, investicijų plėtrą. Gyvybės draudimo paklausa yra susijusi su piliečių išsilavinimo ir sąmoningumo lygiu, lemiančiu domėjimąsi (apimant informacijos pasiekiamumo klausimus) teikiamomis draudimo paslaugomis. Taip pat pastebėtina, kad siekiant gyvybės draudimą įtvirtinti kaip pirmojo būtinumo paslaugą aktuali ir draudikų motyvacija bei gyventojų pajamų stabilumas ir augimas.

1.3. Gyvybės draudimo plėtros veiksniai

Gyvybės draudimo produktams ir draudimo rinkai didelę įtaką daro ekonominiai ir socialiniai veiksniai. Veiksmų kaita geba nulemti gyvybės draudimo polisų pardavimų skaičių. Gyvybės draudimo polisų pardavimas daro įtaką gyvybės draudimo plėtrai. Autoriai tokie kaip A. Lezgovko, N. Dodonina - Koltan, T. Tautkus, D. Malakaitė, V. Kindurys, J. Čepinskis, D. Raštikis, R. Stankevičius, A. Šernius ir etc. dažnai įvardija daugybę priežasčių, kurios gali skatinti arba slopinti gyvybės draudimo vystymąsi. Daugelis įvardija socialines priežastis, susijusias su asmens pasirinkimais ir pasaulėžiūra, laisva asmens valia rinktis. Dažnai literatūroje yra akcentuojama švietimo svarba gyvybės draudimo rinkai.

Gyvybės draudimo plėtrai nustatyti yra naudojami socialiniai ir ekonominiai modeliai. Vieni autoriai išskiria veiksmus, gebančius daryti įtaką gyvybės draudimo plėtrai. Einav ir Finkelstein teigia, kad svarbiausias veiksnys nėra kaina, kas nustatyta šių mokslininkų atliekamuose tyrimuose (Einav L., Finkelstein A., 2011). Kiyak ir Pranckevičiūtė antrina, kad vienas iš svarbesnių veiksnių yra išskiriamas kainos ir kokybės santykis, o ne pati gyvybės draudimo kaina. Net kalbant apie ne gyvybės draudimo produktus, kaina nėra traktuojama kaip svarbiausiais kriterijus (Kiyak D., Pranckevičiūtė L., 2014). Minėti autoriai svarbiu kriterijumi traktuoja greitą ir patogų žalų atlyginimą, gyvybės draudimo atveju aiškias ir paprastai suprantamas draudimo sąlygas.

Žmonėms svarbiausia yra šeima, sveikata ir finansinis saugumas, taip galima teigti remiantis Gyvybės draudimo įmonių asociacijos (GDA) atliekamais tyrimais². Tačiau paklausus, kam gyventojai

---

²Lietuvos gyvybės draudimo įmonių asociacija. Tyrimai. Prieiga internetu: <http://www.gda.lt/page/2/?s=tyrimai> [Žiūrėta 2018-10-25].

išleidžia turimus pinigus, buvo nustatyta, kad gyvybės draudimo įmokoms, investavimui ir taupymui buvo skiriama mažiausiai gaunamų pajamų. Situacija visuose Lietuvos miestuose panaši. Galima teigti, kad žmonės suvokia kas jiems svarbu, tačiau ne visada elgiasi racionaliai, ne visada įvertina galimus įvykius ir jų sukeliamas pasekmes. Žvelgiant iš kitos perspektyvos kiekvienas asmuo rinkdamasis kažkokią prekę ar paslaugą atsisako kitos galimos prekės ar paslaugos. Gyvybės draudimas nėra pirmo būtinumo paslauga, bent vis dar nėra taip suvokiama, nes paslaugos įsigijimo laikotarpiu pirkėjas įgyja tik finansinę apsaugą nelaimės atveju, todėl dažnai vartotojai renkasi prekes ar paslaugas, kuriomis yra galima pasinaudoti einamuoju laikotarpiu.

Gyvybės draudimo pardavimui svarbų vaidmenį vaidina skirtinga vartotojų elgsena. Tačiau visgi galima išskirti, kodėl žmonės kaip klientai, pasirenka vieną ar kitų įmonių siūlomas paslaugas. Kiyak ir Pranckevičiūtė teigia, kad svarbus kriterijus, renkantis draudimo kompaniją ir jos teikiamus produktus, yra aukšto lygio aptarnavimas bei pakankamai aiški draudimo kompanijų politika ar specialūs pasiūlymai gyvybės draudimo produktams (Kiyak D., Pranckevičiūtė L., 2014). Norint pritraukti naujus klientus, svarbu, kad sąlygos būtų aiškios ir patrauklios kuo didesniai klientų spektrui. Žinoma, svarbi ir teisinė aplinka. Daugelį draudimo vartotojų pritraukia siūloma mokesčių lengvata, kurios esmė susigrąžinti dalį pajamų kartą per metus už sumokėtas gyvybės draudimo įmokas.

Kiyak ir Pranckevičiūtė kaip didžiausią kliūtį akcentuoja vartotojų nurodomas sunkias ir sudėtingas draudimo taisykles, sąlygas dėl kurių yra sunku įvertinti draudimo pasiūlymus, o tuo labiau juos palyginti su konkurentų pasiūlymais (Kiyak D., Pranckevičiūtė L., 2014). Kaip sprendimo būdą, kuris leistų skatinti draudimo plėtrą, galima pasiūlyti draudimo bendrovėms orientuotis į kvalifikuoto personalo paruošimą, kuris galėtų, suvokdamas klientų poreikius, pritaikyti tinkamiausias draudimo sąlygas ir pateikti aiškų bei konkretų pasiūlymą vartotojui.

Draudimo bendrovės turėtų siekti skatinti informacijos sklaidą apie gyvybės draudimo produktus ir jų teikiamą naudą. Šie socialiniai veiksniai nors ir yra pakankamai sudėtingai apčiuopiami, tačiau kiekviena draudimo kompanija ar valstybės institucijos gali mėginti kontroliuoti draudimo kompanijų veiklą ir skatinti gyvybės draudimo produktų plėtrą.

Egzistuojant didžiulei konkurencijai gyvybės draudimo rinkoje, draudimo bendrovėms naudinga būtų išsiskirti kitokiu, originaliu produktu. Lezgovko ir Jablonskienė teigia, kad draudimo kompanijos, siekdamos išsilaikyti rinkoje, privalo pateikti naujų gyvybės draudimo produktų ir suteikti vartotojams daugiau naudos, o svarbiausias aspektas, kurį privalo skatinti draudimo kompanijos yra pardavimo

---

Lietuvos gyvybės draudimo įmonių asociacija. Gyvenimo kokybė pagal klaidėdėčius: sveikata, šeima ir finansinis saugumas. Prieiga internetu: <http://www.gda.lt/2014/10/15/gyvenimo-kokybe-pagal-klaidedecius-sveikata-seima-ir-finansinis-saugumas/> [Žiūrėta 2018-10-25].

Lietuvos gyvybės draudimo įmonių asociacija. Šiauliečiai baiminasi nelaimių, tačiau finansinė apsauga nesirūpina. Prieiga internetu: <http://www.gda.lt/2014/06/10/siaulieciai-baiminasi-nelaimiu-taciau-finansine-apsauga-nesirupina/> [Žiūrėta 2018-10-25].

metodai. (Lezgovko A. Jablonskienė D. 2012) Aktyvėjant konkurencijai, smulkioms draudimo kompanijoms išsilaikyti darosi vis sudėtingiau.

Ekonominiai veiksniai, turintys įtakos gyvybės draudimo rinkai nėra taip paprastai kontroliuojami. Nedarbo lygio padidėjimas sumažina gyvybės draudimo paklausą, nes gyvybės draudimas kaip buvo minėta anksčiau nėra pirminio būtinumo prekė ir daugelis vartotojų sunkiu finansiniu laikotarpiu yra linkę atsisakyti papildomų išlaidų. Lezgovko ir Jablonskienė pabrėžia, kad darbo užmokesčio sumažėjimas veikia gyvybės draudimo rinką lygiai taip pat. Šios autorės, kaip svarbų reiškinį, darantį įtaką gyvybės draudimo plėtrai, nurodo kreditavimo sąlygų pakeitimą (Lezgovko A. Jablonskienė D. 2012). Asmenims, turintiems ilgalaikius įsiskolinimus, svarbus gyvybės draudimas dėl artimųjų ir jų pačių saugumo. Todėl asmenys, įsigyjantys nekilnojamą turtą, steigiantys verslus, pasinaudojant kreditu, dažnai naudojami gyvybės draudimo paslaugomis, todėl kreditavimo pasikeitimas daro įtaką gyvybės draudimui. Jei gyvybės draudimas – privaloma sąlyga, turint įsipareigojimą bankui, asmuo privalo naudotis gyvybės draudimo teikiamomis paslaugomis, jei sąlygos būtų kitokios tai paveiktų draudimo rinką. Teisinės aplinkos pokyčiai, susiję su kredito gavimu gali paveikti gyvybės draudimo rinką.

Aidukienė ir Simanavičienė teigia, kad verslo įmonių nuostolingas sumažina draudimo paklausą dėl sumažėjusių gyventojų pajamų ar dėl draudimo investicinės grąžos sumažėjimo į konkrečius sektorius (Aidukienė L. Simanavičienė A.2010). Įmonių nuostolingumas tiesiogiai gali paveikti asmenų atlyginimus. Pasekmės gali sumažinti gyvybės draudimo paklausą.

Vykdoma mokesčių politika, o konkrečiau lengvatų taikymo dėl kaupiamojo draudimo pasikeitimas stipriai gali daryti įtaką gyvybės draudimo rinkoms. Valstybėms teikiant įvairias lengvatas, asmenims kaupiant ar naudojantis draudimo bendrovių paslaugomis gali kisti draudimo paklausa. Gyvybės draudimo rinkai svarbų vaidmenį vaidina teisinės bazės pokyčiai valstybėse.

Galiausiai kaip buvo minėta ankstesniame skyriuje pasaulinės finansinės krizės paliečia daugelį rinkų, draudimo rinką taip pat nėra išimtis, tai rinką kuri priklauso nuo išorinių veiksnių. Dėl pasikeitusios ekonominės situacijos, draudimo bendrovės gali patirti nuostolių. 2 lentelėje galima matyti draudimo rinkos vidinius ir ekonominius veiksnius, kurie lemia gyvybės draudimo plėtrą.

2 lentelė. Veiksniai, lemiantys gyvybės draudimo plėtrą

Draudimo rinkos vidiniai veiksniai	Ekonominiai
Draudimo produktų pasirinkimas	Nedarbo lygis
Draudimo kaina	Darbo užmokesčio pokyčiai
Draudimo įmonių kiekis	Kreditavimo sąlygų pasikeitimas
Draudimo kompanijų aptarnavimas	Įmonių pajamų pokytis
Draudimo sąlygos	Finansinės krizės

Šaltinis: sudaryta autoriaus

2 lentelėje pateikiami socialiniai veiksniai, įvardintiems veiksniams įmanoma draudimo kompanijoms padaryti įtaką norint skatinti draudimo plėtrą, tačiau ekonominiai veiksniai nelabai priklauso nuo draudimo kompanijų veiklos. Jurasevičiūtė teigia kad ekonominiai veiksniai geba labiau daryti įtaką gyvybės draudimo plėtrai, nors gyvybės draudimas kaip produktas yra jautrus ekonomikos svyravimams (Jurasevičiūtė L., 2010). Baltijos šalių gyventojų išlaidos gyvybės draudimo produktams sudaro labai mažą dalį valstybėse sukuriama BVP. Tai yra nesiekia net vieno procento BVP. Galima teigti, kad draudimo rinkos nors yra mažiausiai išvystytos valstybėse, kurios įstojo į ES XXI a. pradžioje, lyginant su senbuvėmis narėmis, ekonominio augimo laikotarpiu galima tikėtis spartesnės gyvybės draudimo plėtros, nes gyvybės draudimo produktai vis dar nėra labai populiarūs tarp Baltijos šalių gyventojų. Tiek L. Jurasevičiūtė tiek kiti anksčiau minėti autoriai, kurie nagrinėja Baltijos šalių draudimo rinkas įvardija panašias valstybių draudimo rinkos atsilikimo priežastis.

Valstybėse vis dar vyrauja skeptiškas požiūris į draudimo kompanijas, skiriasi ir pats gyventojų požiūris į draudimo svarbą ir būtinumą. Žinoma, atsilikimą lemia ir ekonominė valstybių situacija, gyventojų pajamos yra žemesnės. Linartas nurodo dar viena svarbi priežastis, lemianti gyvybės draudimo rinkos augimą vertybinių popierių biržos (Linartas A. 2010). Gyvybės draudimas yra dažnai vertinamas, kaip galimybė sutaupyti ateičiai, todėl kai vertybinių popierių vertė kyla investicijos atrodo patrauklesnės nei ekonominio sąstingio laikotarpiais, todėl gyvybės draudimo rinkas veikia finansinės krizės.

Taigi gyvybės draudimas jautrus tiek socialiniams, tiek ekonominiams pokyčiams. Nors žvelgiant iš socialinės pusės gyvybės draudimui įtaką gali daryti labiausiai draudimo kompanijos, gerindamos draudimo sąlygas ir siekdamos pritraukti vis daugiau gyventojų naudotis jų teikiamos paslaugomis skatinti visuomenės švietimą, didinant gyventojų supratimą apie gyvybės draudimo teikiamą naudą, svarbą ir būtinumą šiuolaikiniame pasaulyje, draudimo kompanijos taip pat gali pritraukti daugiau galimų klientų mažindamos ar labiau pritaikydamos draudimo produktų kainas pagal kiekvieno kliento poreikius. Vartotojams taip pat svarbu profesionalus aptarnavimas ir suprantamos draudimo sąlygos ir taisyklės, leidžiančios kiekvienam įvertinti ir pasirinkti priimtinausią variantą, dažnai draudimo konsultantai negali paaiškinti visų draudimo sąlygų ir ne visada geba atsakyti į visus kylančius klausimus asmenims, kurie domisi gyvybės draudimo produktais.

Ekonominiai, socialiniai rodikliai, tokie kaip nedarbo lygis, darbo užmokestis gali ženkliai nulemti draudimo kompanijų klientų kiekį. Gaunamos gyventojų pajamos, gyvenimo lygis šalyse, perkamoji galia net ir makroprudencinė politika, kredito įstaigų kreditavimo sąlygų pasikeitimai, įmonių pajamų pokytis taip pat lemia gyvybės draudimo plėtrą. Galiausiai finansinės krizės gyvybės draudimo produktus paveikia neigiamai, nes vartotojai siekdami sumažinti išlaidas atsisako ne pirmo būtinumo prekių ar paslaugų, tokių kaip gyvybės draudimas

2. GYVYBĖS DRAUDIMO RINKOS VERTINIMO MODELIAI

2.1 Gyvybės draudimo vertinimo kriterijai rinkose

Bendrovės, teikiančios gyvybės draudimo paslaugas, atlieką svarbią ekonominę funkciją kiekvienos šalies egzistavime. Draudikai gali materialiai prisiimti arba palengvinti finansinę naštą nelaimingų atsitikimų atvejais. Finansinės naštos panaikinimas arba sušvelninimas skatina draudimo paslaugų vartotojus jaustis saugiau. Todėl gyvybės draudimo kompanijų veikla dažnai tampa svarbus tyrimų objektas ekonominiu atžvilgiu. Matonytė ir kiti teigia, kad naudojant sąvoką finansinis saugumas, pastovumas ir kitos gerovės sudedamosios dalys, pagrindinių atskaitos tašku tampa galiausiai žmogus, kiekvienos valstybės pilietis, todėl gyvybės draudimo veikla tampa vis dažniau tyrimų objektu ir socialiniu atžvilgiu. (Matonytė I., ir kt. 2017). Kiekvienas prekes ar paslaugas pirkėjas, vartotojas pirmiausia įvertina ar jo manymu gaunama prekė ar paslauga atitinka vartotojo lūkesčius.

Bendrovės, teikiančios gyvybės draudimo paslaugas, privalo sudaryti tokias sąlygas, kurios tenkintų klientų poreikius. Bendrovės suformuoja draudimo paslaugų įvairovę, jų kainą ir galiausiai net sukuria paklausą, nes gyvybės draudimo paslaugos iš pirmo žvilgsnio sunku įvertinti, apčiuopti. Draudikams dažniausiai tenka įrodinėti gyvybės draudimo naudą, svarbą potencialiems klientams. Todėl pasidaro svarbu įvertinti draudikų skaičių rinkoje. Kiekvienoje valstybėje galimi keli variantai dėl struktūros modelių: tobulos konkurencijos, oligopolijos ir monopolijos. Esant rinkoje vienam paslaugų tiekėjui šis gali nustatinėti teikiamos paslaugos sąlygas, kurios ne visais atvejais gali būti naudingos klientams, tačiau esant keliems ar daugiau skirtingų paslaugų tiekėjų rinka tampa konkurencinga. Dažniausiai draudimų kompanijos veikia keliose valstybėse ir pagrindiniai gyvybės draudimo rinkos tiekėjai veiklą vykdo globaliai.

Norint pritraukti naują klientą, kuris sutiktų naudotis konkrečios įmonės teikiamomis paslaugomis yra būtina išsiskirti iš konkurentų teikiamos paslaugos kokybe, kaina ar kitais kriterijais, kurie galėtų pritraukti potencialų klientą. Rinkoje egzistuojant keliems paslaugų tiekėjams, orientuojantis į naujų klientų pritraukimą – būtina reklama. Gyvybės draudimo kompanijų skatinimas tapti konkrečios įmonės klientais dažniausiai padeda susimąstyti apie galimus nelaimingus atsitikimus, jų pasekmes, apie galimus finansinius nuostolius bei galimybę jaustis saugiai. Draudikai tikėdamiesi pelno taip pat skatina žmonės mąstyti apie socialinį saugumą. Norint įvertinti gyvybės draudimo paklausą ir pasiūlą tai padaryti pasidaro pakankamai sudėtinga, nes pati gyvybės draudimo paslauga sunkiai suvokiama ir kaip buvo minima anksčiau draudimo bendrovėms dažniausiai tenka įrodinėti jų siūlomų paslaugų svarbą potencialiems klientams. Taigi, gyvybės draudimo veiklai svarbūs veiksniai

yra konkurencija, dėl kurios gyvybės draudimo bendrovės gali kurti palankesnę, patrauklesnę draudimo sistemą savo klientui.

Vienas iš ekonominių kriterijų, kuris yra svarbus kiekvienos srities veiklai yra darbo užmokestis, gyvybės draudimo kompanijos nėra išimtis. Daugelio draudimo kompanijų išlaidų didžioji dalis sudaro, administracinės išlaidos, tai yra dauguma darbuotojų atlyginimai, todėl veiklai yra svarbus veiksnys darbo užmokestis. Kaip buvo minima anksčiau draudimo bendrovės dažnai veiklą vykdo keliose valstybėse, todėl siekiant optimizuoti administravimo išlaidas neretai dalis administracinės veiklos vykdoma valstybėse, kuriose vidutinis darbo užmokestis žemesnis. Lietuva nėra taip pat išimtis, Lietuvoje galima rasti ne vieną įmonę, kuri administruoja kitų valstybių draudimo kampanijų veiklą. Dažnai tai yra investicijų pritraukimas iš kitų valstybių ir naujų darbo vietų sukūrimas.

Anksčiau minėta, kad senosios ES narių gyventojai linkę naudotis labiau gyvybės draudimo paslaugomis nei Baltijos šalys. Autorius daro prielaidą, kad skatinant ekonomiką gyvybės draudimo rinka turėtų plėstis. Pagal ekonomikos teorijas, kurios yra taikomas mažiau išsivysčiusioms valstybėms bei Rikardo santykinio (lyginamojo) pranašumo teorijos šalininkai teigia, kad yra priemonių, kurios leidžia skatinti valstybių ekonomikos augimą. (Salvatore D., 2011). Todėl investicijų pritraukimas yra vienas iš svarbių faktorių leidžiantis, kurti naujas darbo vietas, skatinti žmonių supratingumą ir paklausą kai kurių rinkų atžvilgiu.

Tai pat kiekvienam sektoriui svarbus, nedarbo lygis. Esant dideliame nedarbo lygiui. Sulėtėja valstybių ekonomika, sumažėja vartojimas. Aidukienė ir Simačienė teigia, kad kai sumažėja pinigų cirkuliacija, gyventojai pradeda taupyti, sulėtėja visa valstybių ekonomika. (Aidukienė L. Simanavičienė A.2010). Padidėjęs nedarbo lygis sulėtina visų sektorių augimo galimybes. Kadangi gyvybės draudimo rinka vis dar traktuojama, kaip ne pirmo būtinumo paslauga, ši rinka jautri ne tik valstybių nedarbo lygiui, tačiau ir egzistuojantys gyvybės draudimo produktai leidžia darbo netekimo atveju kai kuriuos nuostolius perleisti draudikams.

Dar vienas svarbus ekonomikos rodiklis yra infliacija, kuri dėl įvykusios istorinės situacijos sukelia nepasitikėjimą finansų institucijomis. Žmonės dėl infliacijos nėra linkę naudoti gyvybės draudimo produktų dėl galimybės, kad sukaupta suma nuvertės. Infliacija yra vienas iš svarbesnių ekonominių rodiklių. Infliacija yra pinigų perkamosios galios sumažėjimas dėl padidėjusių prekių ir paslaugų kainų. Galima sakyti, kad infliacija parodo, kaip kyla kainos valstybėje. Infliacija yra priežastis, kodėl nėra naudinga laikyti didelio kiekio santaupų nes nenaudojami pinigai laikui bėgant turi mažesnę perkamąją galią. Infliacija skatina investicijas, nes tiek įmonės tiek individualūs asmenys nenori, kad pinigai nuvertėtų. Remiantis Europos Centrinio Banko (ECB) tyrimais, teigiama, kad 1,5–2 procentų infliacija yra priimtina ir net pageidautina. Tiesa, kitos pasaulio šalys taiko kitokius, bet labai panašius kriterijus. Čiegis ir kiti akcentuoja, kad minusinė infliacija (defliacija) irgi yra nepriimtina. Infliacija ir nedarbas mažina BVP (Čiegis R. ir kt.). Teigiama, kad jeigu infliacija

padidėja 10 proc. per metus, tai BVP augimas sulėtės apie 2-3 proc. per metus, todėl aukšta infliacija kenkia ekonomikos augimui, sukelia laikas ir mažina gamintojų konkurencingumą. (Ahmad N. 2012). Taigi, infliacija galima, tačiau kiekvienoje valstybėje turi būti kontroliuojama.

Apibendrintai autorius, remiantis moksline literatūra, pateikia įvairius kriterijus, kuriais galima vertinti gyvybės draudimo plėtros ekonominius aspektus. Šiuos ekonominius aspektus galima įvertinti skaitine išraiška bei šie veiksniai sukelia įvairius socialinius veiksnius, tokius kaip nepasitikėjimą, padidėjusį išlaidumą ar taupymą, socialinį saugumą. Šie ekonominiai rodikliai gali daryti įtaką kiekvieno valstybės gyventojų gyvenimo kokybei. Gyvybės draudimo rinkai šie pasirinkti ekonominiai veiksniai, gali turėti netgi daugiau įtakos negu kitiems sektoriams, nes gyvybės draudimo produktus Baltijos šalyse valstybių gyventojai netraktuoja kaip pirmo būtinumo paslauga. Remiantis moksline literatūra galima pastebėti, kad konkrečios rinkos ir ekonomikos augimo rodiklių, kurie gali turėti stiprų tarpusavio ryšį ir poveikį vienas kitam yra daug. Mokslininkai ir įvairios institucijos, kurios pateikia statistinius duomenis yra linkę rinktis rodiklius, kurie galėtų daryti didžiausią įtaką pasirenkamiems veiksniams.

2.2. Gyvybės draudimo plėtros analizės tiesioginiai ir netiesioginiai rodikliai

Nustatyti ekonominiai, socialiniai kriterijai, kurie daro įtaką gyvybės draudimo kaitai valstybėse. Tačiau gyvybės draudimo rinkoje egzistuoja rodikliai, kurie yra tiesiogiai susiję su gyvybės draudimo įmonių veikla. Pateikiamą statistiką galima rasti valstybių nacionalinių banko interneto svetainėse arba draudikų asociacijų interneto svetainėse. Skirtingi autoriai išskiria skirtingus tiesioginius rodiklius, kuriais remiantis galima vertinti gyvybės draudimo rinkas valstybėse. Remiantis Lietuvos Respublikos finansų ministerijos pateikiama informacija draudimo įmonės yra pelno siekiančios organizacijos ir norint užtikrinti, kad šios kompanijos veiklą vykdytų sklandžiai ir turėtų pakankamai lėšų draudimo išmokoms mokėti, draudimo veikla yra griežtai kontroliuojama, licencijuojama ir prižiūrima. Šią priežiūrą vykdo Lietuvos bankas. Lietuvos Bankas pateikia tiesiogine draudimo veiklos statistika.

Statistiniai duomenys apima:

- draudimo sutarčių skaičių (Sudarytos, galiojančios, nutrauktos ir kiti draudimo sutarčių rodikliai.);
- draudimo įmokos (Vienkartinės, periodinės, periodinės metų įmokos pagal naujas sutartis);
- draudimo išmokos (Žaloms padengti, išmokėtos pasibaigus draudimo sutartims, nutraukus draudimo sutartis, statistika pateikiama kiekiu ir finansine išraiška);
- techniniai atidėjiniai – tai iš gautų įmokų sudaryti fondai skirti draudimo įsipareigojimams dengti;

- draudimo sutarčių pardavimo subjektai (Įmonės darbuotojų sudarytų draudimų sutarčių skaičius, sudarytų sutarčių skaičius tarpininkaujant bankams, kitiems priklausomiems draudimo tarpininkams, draudimo brokerių įmonėms ir etc.).

Lietuvos banko, Estijos finansų ministerijos ir Latvijos draudimo asociacijos interneto svetainėse galima rasti draudimo bendrovių balansus ir pelno nuostolių ataskaitas, kurios padeda vertinti draudimo rinką valstybėse. Priežiūros institucijos taip pat leidžia draudimo rinkos apžvalgas. Apžvalgose, kurios pateikiamos keturis kartus per metus (Lietuvos atveju), pateikiama informacija, kuri apibendrina draudimo rinkos statistika ir finansines ataskaitas. Ataskaitose pateikiama informacija apie teisinės aplinkos pokyčius ir naujoves einamuoju laikotarpiu. Ataskaitose taip pat yra vertinamas valstybių kapitalo reikalavimo vykdymas ir vertinamas draudimo įmonių mokumas ir pelningumas. Draudimo įmonės kaip ir bankai, norėdami vykdyti veiklą, privalo laikytis mokumo reikalavimų. Pagal Lietuvos banko pateikiama informacija visos draudimo įmonės vykdė mokumo kapitalo poreikio reikalavimus. Mokumo reikalavimai yra reglamentuoti Europos Sąjungos teisės aktais draudimo reguliavimo srityje (ES) 2015/35. Europos komisija reglamentuoja draudimo techninius atidėjinius, nuosavo kapitalo reikalavimą ir mokumo reikalavimą. Europos parlamento it tarybos direktyva 2009/138/EB dėl draudimo ir perdraudimo veiklos pradėjimo ir jos vykdymo (Mokumas II) reglamentuoja gyvybės draudimo įmonių turto ir įsipareigojimų vertinimą, techninių atidėjinių skaičiavimą, mokumo vertinimą. Pagal Europos Sąjungos direktyvą ir reglamentą priežiūros institucijos kontroliuoja draudimo bendrovių veiklą.

Praktikoje vertinant gyvybės draudimo išskiriami netiesioginiai rodikliai (Liyan H., Donghui L., Fariborz M., Yanhui T., 2010., Lezgovko A., Lastauskas P. 2008), kuriuos naudoja mokslininkai, siekiantys įvertinti draudimo rinkas.

Draudimo tankis – rodiklis, kuris parodo, kiek gyvybės draudimo įmokų tenka vienam valstybės gyventojui. Gyvybės draudimo įmokų sumos ir gyventojų skaičiaus santykis. Liyan, Donghui, Fariborz, Yanhui teigia, kad gyvybės draudimo tankis tai – rodiklis, kuris parodo kiek vienas šalies gyventojas išleidžia gyvybės draudimui. Draudimo tankį naudoja daugelis mokslininkų savo tyrimuose (Liyan H., Donghui L., Fariborz M., Yanhui T., 2010) Rodiklis atskleidžia gyventojų domėjimąsi gyvybės draudimo paslaugomis.

Draudimo išsiplėtimas – rodiklis, kuris parodo gyvybės draudimo sudarytų sutarčių per metus kiekį, tenkantį vidutiniškai vienam gyventojui. Lezgovko, Lastauskas teigia, kad gyvybės draudimo išsiplėtimas – sudarytų sutarčių ir gyventojų skaičiaus santykis. Šis rodiklis nėra vertinamas vienareikšmiškai, nes sutarčių skaičius neatspindi sudarytų sutarčių vertės (Lezgovko A., Lastauskas P. 2008). Šis rodiklis taip pat neatskleidžia įmokos santykio su gyventojų pajamomis. Rodiklis leidžia interpretuoti apie domėjimąsi gyvybės draudimo rinka.

Draudimo prasisiskverbimas – rodiklis, atspindintis draudimo įmokų ir BVP santykį procentine

išraiška. (Haiss P., Sumegi K., 2008). Draudimo prasiskverbimo rodiklis sudaro galimybę stebėti draudimo sektoriaus plėtrą ir svarbą valstybių ekonomikai, tačiau šis rodiklis neatskleidžia draudimo daromos įtakos valstybių BVP pokyčiams.

Draudimo koncentracija – rodiklis, kuris atskleidžia, kurią rinkos dalį užima didžiausios draudimo bendrovės. Lezgovko, Lastauskas teigia, kad gyvybės draudimo koncentracija tai rodiklis, kuris tiksliausiai apibrėžia draudimo rinkos dalį kiekvienoje valstybėje. Didelė koncentracija reiškia maža konkurenciją, kuri neigiamai paveikia finansinio tarpininkavimo elgesį (Lezgovko A., Lastauskas P. 2008). Draudimo koncentracijos didis dažnai naudojamas, kaip argumentas, kuris skatina kovą prieš monopolijas.

Gyvybės draudimo tiesioginiai rodikliai, kurie yra reglamentuojami Europos Sąjungos teisės aktais, bei netiesioginiai rodikliai, kurie leidžia kurti labiau patikimą gyventojų ir valstybių ekonomikoms gyvybės draudimo sistemą. Griežta draudimo įmonių kontrolė yra būtina kiekvienai socialiai atsakingai visuomenei norint skatinti gyvybės draudimo plėtrą.

2.3. Gyvybės draudimo plėtros analizės tyrimo metodika

Norint įvertinti gyvybės draudimo plėtros ekonominius, socialinius aspektus, pirmiausia reikia nustatyti tyrimo eigą, kurios dėka bus galima lengviau ir paprasčiau atliktus tyrimą, suformuluoti ir pateikti išvadas pasirinkta tema. Pirmiausia pagal literatūrinę analizę ir surinktus statistinius duomenimis pateikiami grafikai, naudojant aprašomosios statistikos metodą, aprašomi statistikos pokyčiai ir pateikiamas rezultatų interpretavimas atsižvelgiant į socialinius ir ekonominius valstybių ir draudimo rodiklius. Taip pat nagrinėjami netiesioginiai gyvybės draudimo rodikliai valstybėse.

Norint tirti toliau yra taikoma pasirinktų duomenų koreliacija, kurios koeficientas parodo dvi kintamųjų ryšio savybes. Viena – ryšio stiprumas, parodantis, kaip vienas požymio kitimas priklauso nuo kito požymio. Janilionis teigia, kad iš koreliacijos koeficiento negalima nustatyti koreliacijos priežasties, todėl koreliacinės analizės metu nustatytas ryšys negali būti interpretuojama kaip priežastingumas, o tik kaip asociacijos arba ryšio matas (Janilionis V. 2011). Kita ryšio kryptis – tai parodo, kaip kinta priklausomieji vienas nuo kito (Wiliams F. Et al, 2001). Koreliacijos koeficientas svyruoja nuo -1 iki 1, o kuo koeficientas arčiau nulio tuo priklausomybė yra mažesnė. Teigiamą koreliaciją parodo, kad požymiai kinta viena linkme, abu kintamieji arba didėja arba mažėja, neigiamo koeficiento atveju rodo, kad vienam požymiui didėjant, kitas mažėja arba atvirkščiai. Visiems veiksniams, esant kiekybiniais, koreliacinei analizei atlikti taikome Pirsono koreliacijos koeficientą. Norint atsakyti į klausimą, ar pasirinkti veiksniai priklausomi, tikrinama hipotezė:

H_0 : koreliacijos koeficientas lygus 0,

H_1 : koreliacijos koeficientas nelygus 0.

Jeigu H_0 hipotezė atmetama ir pasirenkama H_1 , kai reikšmingumo lygmuo yra mažesnis nei 0,05. Tai rodo, kad koreliacija yra reikšminga ir kintamieji yra priklausomi.

Atmetus netinkamus kintamuosius tiriamojoje darbo dalyje norint atlikti prognozavimą yra taikoma regresinė analizė. Atmetami kintamieji, kurių priklausomybė yra priešinga nei tikimasi. Tai labiausiai prognozei tinkamas metodas. Kadangi turint kelis kintamuosius norint nustatyti ryšį taikoma daugialypė regresija. Pagal Bilevičiene ir etc regresinė analizė – tai statistinis metodas, leidžiantis tirti priklausomojo kintamojo Y funkcinę priklausomybę nuo vieno ar kelių nepriklausomų kintamųjų X_k (Bilevičienė T. Ir kt. 2011). Taigi kadangi tyrimas yra apie gyvybės draudimo plėtos perspektyvas. Pasirenkame 3 Baltijos valstybes, Lietuva, Latvija ir Estija ir pasirenkame kintamuosius, kurie nuo kurių galėtų priklausyti valstybių šių valstybių gyvybės draudimo plėtos perspektyvos. Kitaip tariant, yra atliekamas tyrimas, kurio metu nustatomi svarbiausi ekonominiai rodikliai darantys, įtaką valstybių gyvybės draudimo plėtrai naudojant daugialypės tiesinės regresijos lygtį.

$$Y = \beta_0 + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \beta_3 X_3 + \dots + \beta_k X_k + \varepsilon,$$

Lygties Y – priklausomas kintamasis; X_k – nepriklausomi kintamieji; β_k – konstantų įverčiai; ε – liekamoji paklaida (Biliavičienė T. ir kt. 2013).

Tyrimo tikslas yra sudaryti daugialypę regresinę lygtį susijusią su Baltijos šalių gyvybės draudimo plėtos ir jai įtaką darančiais veiksniais. Galiausiai nustatyti vieną ar kelis veiksnius, darančius įtaką valstybių gyvybės draudimo plėtrai. Norint įvertinti kelių veiksnių priklausomumą daugialypės regresijos modelio apskaičiavime naudojama ANOVA p -reikšmė, kuri leidžia matyti, ar pasirinktame modelyje su priklausomu kintamuoju yra nepriklausomų kintamųjų, kurie daro įtaką priklausomam kintamajam. Reikšmingumo lygmuo p turi būti didesnis negu 0,05. Jeigu lygmuo yra mažesnis pasirinktų kriterijų tinkamumas gali būti nereikšmingas ir toks modelis gali netikti. Gautus rezultatus patikriname ir jeigu reikšmingumo lygmuo per mažas pašaliname iš modelio. Taikant regresija išsikeliamą hipotezė:

$$H_0: \beta_1 = \beta_2 = \dots = \beta_k = 0,$$

$$H_1: bent vienas $\beta_j \neq 0$.$$

Vykdamas pasirinktą tyrimą tikimasi sudaryti daugialypę regresinį modelį, kuris susijęs su Lietuvos, Latvijos, Estijos gyvybės draudimu ir nustatyti draudimo rinkoms įtaką, darančius svarbiausius veiksnius. Kadangi gyvybės draudimo plėtra tiesiogiai priklauso nuo įmokų surenkamos sumos tai modelyje gyvybės draudimo įmokų surenkama suma naudosime kaip priklausomąjį kintamąjį. Šio priklausomojo kintamojo dėka galėsime nustatyti prognozuojama gyvybės draudimo surenkamas sumas. Nepriklausomais kintamaisiais pasirenkame, veiksnius, kurie yra ekonominiai rodikliai, galintys daryti įtaką gyvybės draudimo plėtrai. Ekonominiai rodikliai pasirenkami remiantis mokslininkų Liyan Han, Donghui Li, Fariborz Moshirian, Yanhui Tian ir etc. Naudojama Lietuvos, Latvijos, Estijos pateikiami statistikos duomenys.

Y – gyvybės draudimas (įmokų suma), eur.

X_1 – bendrasis vidaus produktas (BVP), eur.;

X_2 – gyventojų skaičius, vnt.;

X_3 - pritraukiamos investicijos į šalį, eur.;

X_4 – vidutinės metinės pajamos vienam asmeniui, eur.;

X_5 – dirbantys asmenys nuo 15 iki 65 metų, proc.;

X_6 – infliacijos lygis šalyje, proc.;

X_7 – prekybos balansas ir BVP santykis;

X_8 – aukštąjį išsilavinimą turintys asmenys, proc.

Pasirinkti veiksniai pagal teoriją turėtų daryti įtaką gyvybės draudimo plėtrai ne tik pasirinktose valstybės, bet ir kitose. Norint įvertinti gyvybės draudimą galima kaip priklausomąjį kintamąjį naudoti vieną iš netiesioginių rodiklių, tačiau nors vieno rodiklio pasirinkimas būtų tiesiogiai susijęs su kai kuriais kintamaisiais veiksniais, tokiais kaip gyventojų skaičius ar BVP. Skaičiuojant šiuos rodiklius yra naudojami nurodyti ekonominiai veiksniai. Galima teigti, kad tokiu atveju garantuotai egzistuočiau priklausomybė tarp rodiklių nes pasirinktas veiksnys sudarytų kintamojo veiksnio dalį. Pasirinkus vieną iš netiesioginių rodiklių būtų netikslinga vertinti patį gyvybės draudimą, nes netiesioginių rodiklių skaičiavimui yra naudojami ekonominiai ar socialiniai veiksniai, kurie nebūtinai yra susiję su gyvybės draudimu. Todėl autorius renkasi vertinti surenkamų gyvybės draudimo įmokų sumą.

BVP (X_1) pasirenkamas, kaip kintamasis veiksnys, darantys įtaką gyvybės draudimo plėtrai. Autoriaus nuomone pagal mokslinės literatūros analizę turėtų būti BVP vertinamas kaip vienas iš svarbiausių veiksnių nes naudojantis valstybių sukuriama BVP yra skaičiuojamas netiesioginis gyvybės draudimo rodiklis, gyvybės draudimo prasiskverbimas.

Gyventojų skaičius (X_2) sudaro sąlygas vertinti kelis netiesioginius gyvybės draudimo rodiklius, tokius kaip gyvybės draudimo tankis ir išsiplėtimas. Šie rodikliai turėtų daryti ryškia įtaką draudimo plėtrai ne tik pasirinktose valstybėse, tačiau ir kitose.

Nagrinėjant mokslinę literatūrą galima išskirti išsilavinimą (X_8), ne vienas nagrinėtas mokslinės literatūros straipsnis, teigia, kad gyvybės draudimo plėtrai svarbų vaidmenį atlieką gyventojų išsilavinimas, dėl kurio kyla poreikis save finansiškai apsaugoti susiklosčius tam tikromis situacijomis.

Analizuojant mokslinę literatūrą galima teigti, kad labiausiai yra akcentuojamas vidutinis darbo užmokestis (X_4), dirbantys asmenys valstybėse (X_5). Vertinant kitus tyrimus, kuriuose yra siekiama prognozuoti gyvybės draudimo perspektyvas naudojamas infliacijos lygis (X_6), kuris veikia draudimo plėtrą neigiamai bei pritraukiamos tiesioginės investicijos, kurios skatina didesnę konkurenciją ir mažina monopolijų kuriamą įtaką. Liyan, Donghui, Fariborz, Yanhui akcentuoja prekybos balanso svarbą (X_7), kaip kintamasis veikinyis naudojamas prekybos balansas, nes prekybos balansas, infliacijos lygis valstybėse ir tiesioginės investicijos (X_3) turėtų turėti įtakos augimo modeliams, kurie susiję su darbo jėga, kapitalu ir technologijomis (Liyan H., Donghui L., Fariborz M., Yanhui T., 2010).

$$Y = \beta_0 + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \beta_3 X_3 + \beta_4 X_4 + \beta_5 X_5 + \beta_6 X_6 + \beta_7 X_7 + \beta_8 X_8 + \varepsilon.$$

Gyvybės draudimo plėtros analizei yra naudojama Lietuvos Banko, Finansinspekcijos Eurostat, Pasaulio banko, European Insurance and Occupational Pensions Authority (toliau – EIOPA), pateikiami duomenys. Pateikiamos statistikos laikotarpis yra nuo 2004 m. iki 2017 m. (Naudojant, PASW Statistics 17 (IBM SPSS) duomenis nagrinėjami nuo 2008 m. iki 2017 m. Lietuvos analinės atveju ir nuo 2008 m. iki 2015 m. Latvijos ir Estijos analizių atvejais. Laikotarpis pasirenkamas toks, nes kitų rodiklių nėra pateikiamos naujesnės statistinės informacijos, kad būtų galima atlikti analogišką tyrimą, kelių valstybių atveju. Statistinių duomenų apdorojimui ir analizei naudojamos statistinių duomenų analizės programos PASW Statistics 17 (IBM SPSS) ir Microsoft Excel.

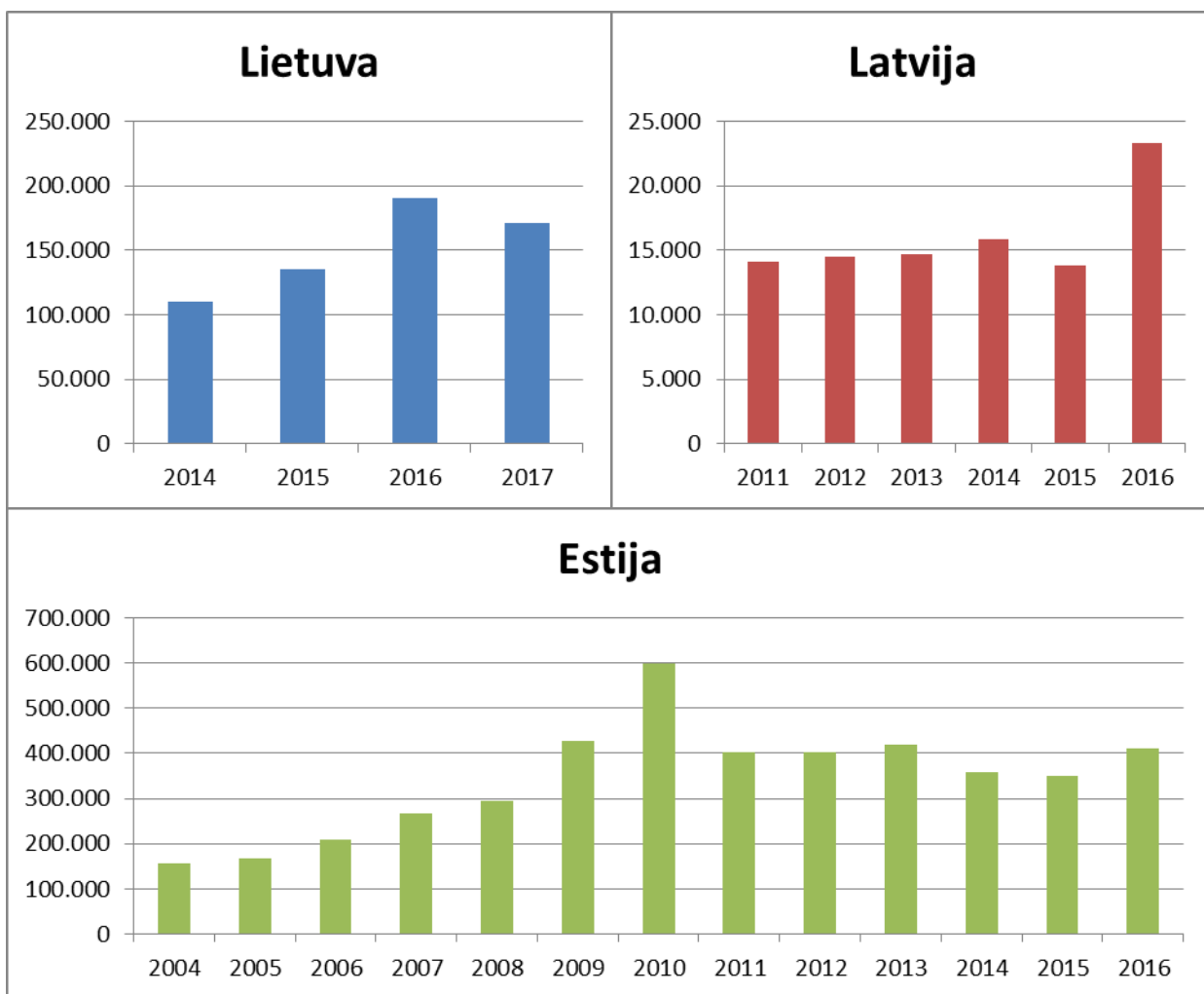

3. GYVYBĖS DRAUDIMO RINKOS PLĖTROS BALTIJOS ŠALYSE VERTINIMAS

3.1. Baltijos šalių gyvybės draudimo ekonominių, socialinių veiksnių statistinė duomenų analizė

Baltijos šalių gyvybės draudimo rinka sudaro mažesnę dalį draudimo rinkos negu ne gyvybės draudimo rinka. Taip susiklostė dėl istorinių įvykių ir pakankamai neilgo valstybių nepriklausomybės laikotarpio lyginant su senosiomis ES narėmis. Lietuvos, Latvijos ir Estijos gyventojai vis dar yra mažiau linkę naudotis gyvybės draudimo įmonių teikiamomis paslaugomis, todėl autoriaus nuomone gyvybės draudimo rinka, šiose valstybėse gali turėti didesnę plėtros potencialą negu kitose ES valstybėse. Norėdami išnagrinėti Baltijos šalių gyvybės draudimo plėtrą svarbu įvertinti gyvybės draudimo sudaromų sutarčių skaičių valstybėse. Autoriai, tokie kaip, Aleksandra Lezgovko, Lastauskas Povilas ir etc., nagrinėja netiesioginius gyvybės draudimo rodiklius. Sudarytų gyvybės draudimo įmokų skaičius leidžia apskaičiuoti draudimo išsiplėtimą, kuris leidžia interpretuoti apie draudimo sektoriaus plėtrą remiantis sudarytų gyvybės draudimo sutarčių skaičiumi ir gyventojų skaičiumi. Lietuvos, Latvijos ir Estijos pasirašytų gyvybės draudimo įmokų skaičius gerokai skiriasi. Gyvybės draudimo sutarčių skaičius gali atskleisti gyvybės draudimo plėtros ir gyventojų polinkį naudotis gyvybės draudimo įmonių teikiamomis paslaugomis. Sudarytų gyvybės draudimo sutarčių skaičius sudaro galimybę analizuoti gyvybės draudimo plėtrą, tačiau skaičius neatskleidžia gyvybės draudimo santykio su BVP ir su gyventojų gaunamomis pajamomis. Sudarytų sutarčių skaičius taip pat neatskleidžia kiek asmenų yra apdraudžiamą ir kokios rūšies draudimo paslaugomis gyventojai yra linkę labiau naudotis.

Pav. 3. Galima matyti gyvybės draudimo sudarytų sutarčių skaičių skirtingais laikotarpiais. Pasirinkti laikotarpiai nėra identiški, nes skirtingų šalių informacija pateikiama nenuosekliai ir apima skirtingus laikotarpius. Kadangi Estijos duomenų laikotarpis yra ilgesnis ir sudarytų sutarčių skaičius nuo 2007 m. iki 2010 m. ženkliai kilo. Tačiau 2011 m. Ryszard Pukala teigia, kad Estijai prisijungus prie Euro zonos pastebimas laipsniškas prekių ir paslaugų kainų padidėjimas (Pukala R., 2014). Deja šiuo laikotarpiu nėra pastebimas ženklus darbo užmokesčio padidėjimas, todėl valstybėje sumažėjo vartojimas, kas palietė gyvybės draudimo rinką.

Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis EIOPA ir Lietuvos banko duomenimis

3 pav. Gyvybės draudimo pasirašytų įmokų skaičius (vnt.)

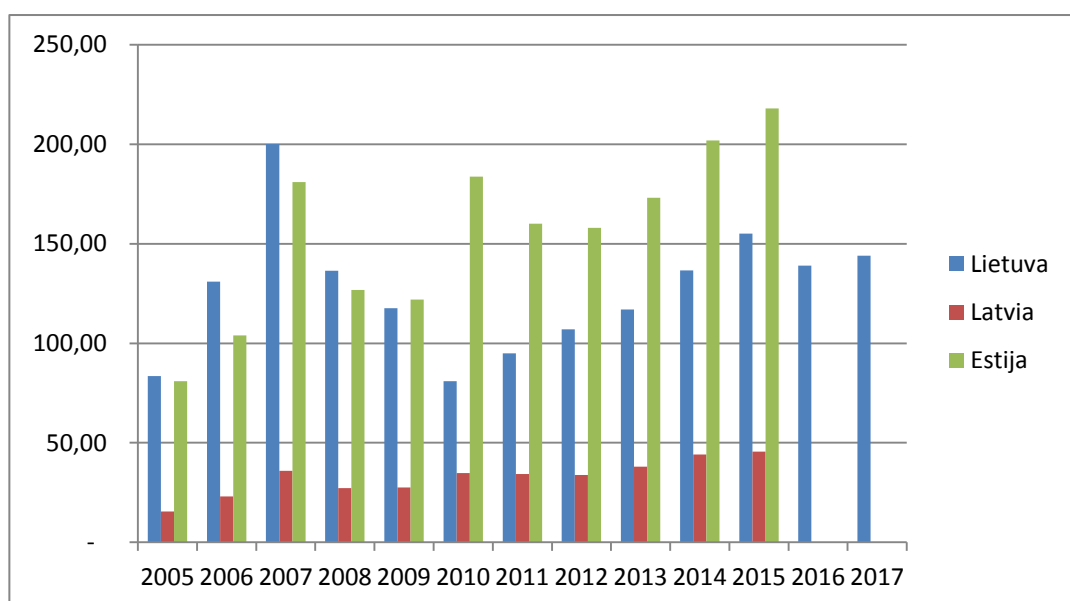
Estijos duomenimis nuo 2007 m. iki 2008 m. draudimo įmokų skaičius pakilo 9,6 proc., o nuo 2008 m. iki 2009 m. pasauliui ištikus finansinei krizei draudimo sutarčių apimtys išsaugo net 45, 6 proc. lyginant su ankstesniais metais. Nuo 2009 m. iki 2010 m. sutarčių skaičius kilo dar 40,3 proc., tačiau pasaulio ekonomikoms patiriant nuosmukį nuo 2010 m. iki 2011 m. naujai sudarytų sutarčių skaičius smuko 32,6 proc. ir iki 2016 m. kito ne ženkliai. Nors 2016 m. sudarytų draudimo įmokų skaičius augo 17,7 proc, tačiau vis tiek nepasiekė 2010 m. lygio.

Latvijoje sudarytų gyvybės draudimo sutarčių skaičius ženkliai nekito, tačiau 2016 m. lyginant su 2015 kilo net 68,3 proc. Nors Latvijoje draudimo sutarčių skaičius ir kilo, bet jis ženkliai atsilieka nuo kaimyninės Estijos. Pukala teigia, kad Latvijai prisijungus prie Euro zonos 2014 m. pastebimas nuo to laiko gerėjantis, ekonomikos klimatas, tais metais sutarčių skaičius kilo kaip ir gyvybės draudimo rinka valstybėje, nes nebuvo pastebimas staigus kainų augimas (Pukala R., 2014). Latvijoje

taip pat didesnis gyventojų skaičius, todėl galima teigti, kad Latvijoje gyventojai vis dar yra mažiausiai linkę naudotis gyvybės draudimo teikiamomis paslaugomis, nei kitose dviejose valstybėse.

Lietuvoje gyvybės draudimo sudarytų sutarčių statistika yra šiek tiek kitokia ir 2015 m. lyginant su ankstesniais metais kilo 22,8 proc., nors kaimyninėse šalyse draudimo sutarčių sudarytas skaičius buvo mažesnis. 2016 m. galima matyti dar didesnę augimą, kuris siekia 40,1 proc. 2017 m. sudarytų draudimo sutarčių kiekis smuko 10 proc. Lietuvoje sudarytų gyvybės draudimo įmokų skaičius yra gerokai didesnis nei Latvijoje, tačiau nesiekia Estijos lygio. Lietuvoje taip pat gyventojų skaičius yra gerokai didesnis, nei Estijoje, todėl remiantis šia statistine informacija galima teigti kad Lietuvos ir Latvijos gyvybės draudimo rinka atsilieka nuo Estijos.

Norint įvertinti valstybių gyvybės draudimo rinka svarbu žinoti pasirašytų gyvybės draudimo įmokų sumą. Įmokų suma sudaro galimybes analizuoti gyvybės draudimo tankį ir prasiskverbimą. Liyan ir etc teigimu gyvybės draudimo tankis sudaro sąlygas interpretuoti sumai, kuriai vienas gyventojas skiria gyvybės draudimui (Liyang H., Donghui L., Fariborz M., Yanhui T., 2010). Haiss ir Sumegi teigimu gyvybės draudimo prasiskverbimas sudaro galimybe stebėti draudimo sektoriaus plėtrą ir svarbą valstybių ekonomikai (Haiss P., Sumegi K., 2008). Gyvybės draudimo įmokų suma leidžia nagrinėti gyvybės draudimą ekonominių ir socialinių veiksnių aspektu. Įvertinus gyvybės draudimą finansinę išraiška galima nagrinėti gyvybės draudimo priklausomybę su ekonominiais ir socialiniais veiksniais. Ieškoti veiksnių tarpusavio ryšių ir priklausomybės. Toliau tyrime surenkamų įmokų suma bus traktuojama, kaip pagrindinis veiksnys atliekant gyvybės draudimo prognozavimą Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje. Pav. 4 galima matyti gyvybės draudimo įmokų suma milijonais eurų. Analizuojamų valstybių atveju galima pastebėti, kad sudarytų sutarčių skaičius turi įtakos įmokų sumai, tačiau neparodo tikrosios gyvybės draudimo situacijos.

Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis EIOPA ir Lietuvos banko duomenimis

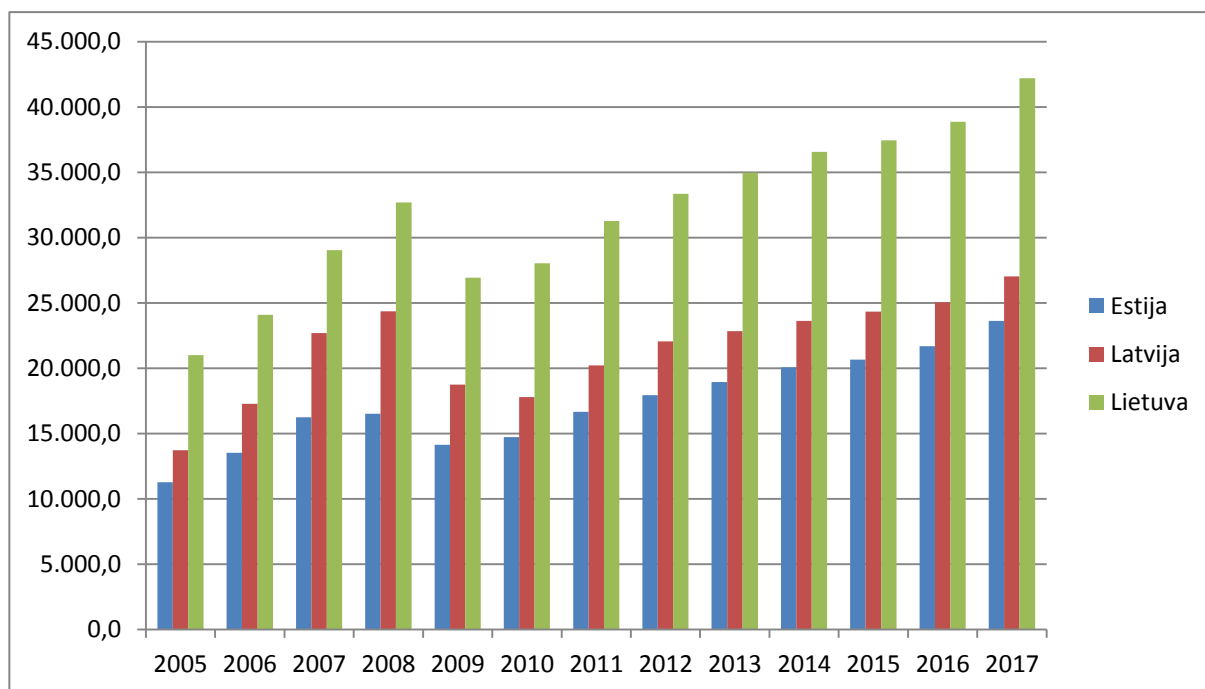
4 pav. Gyvybės draudimo įmokų suma (mln. eur)

Gyvybės draudimo įmokų suma nuo 2005 m. iki 2007 m. metų augo visose valstybėse nuo 28 proc. iki 74 proc. didžiausias gyvybės draudimo įmokų augimas pastebimas Estijoje lyginant su ankstesniais kalendoriniais metais. 2008 m. prasidėjus finansinei krizei pasaulyje draudimo įmokų suma sumažėjo visose Baltijos valstybėse. Lietuvoje pastebimas 31,9 proc. sumažėjimas, Estijoje 29,9 proc, o Latvijoje 24,5 proc. Lietuvoje draudimo įmokos mažėjo ir 2008 m. 13,7 proc ir 2009 m. 31,1 proc. Vėliau pastebimas stabilus augimas kiekvienais metais apie 10 proc iki 2015m. Nors 2016 metais Lietuvoje sudarytas gyvybės draudimo sutarčių kiekis didėjo 22,8 proc. pasirašytų draudimo sutarčių sumas sumažėjo 10,3 proc. Tai parodo, kad sudarytų draudimo sutarčių kiekis nebūtinai reiškia draudimo įmokų padidėjimą. Sudarytų sutarčių įmokų sumos buvo žemesnės nei ankstesniais metais. Latvijoje sudarytų įmokų suma nuo 2008 m. kito neženkiai ir tik 2010 m. galima matyti 26,7 proc. augimą, 2013 siekė 12,5 proc., o 2014 m., 16,2 proc. augimą. Estijoje galima stebėti staigesnius pokyčius 2010 m. draudimo įmokos didėjo ženkliai ir siekė net 50,5 proc. lyginant su ankstesniais metais. 2011 m. ir 2012 m. įmokų sumos mažėjo iki 2 proc. ir nuo 2013 metų nuolatos kito. Visose valstybėse 2014 metais draudimo įmokos kito apie 16 proc. Analizuojant statistinius duomenis galima teigti, kad gyvybės draudimo įmokos priklausomos nuo ekonominės situacijos valstybių rinkose. Vienose valstybės finansų krizės pasekmės jaučiamas anksčiau ar vėliau, tačiau tai yra rinkla, kuri nėra apsaugota nuo išorinių ekonominių veiksnių, taip yra dėl to nes daugelis gyventojų gyvybės draudimo paslaugos vis dar nesieja su pirmo būtinumo paslauga.

Bendras vidaus produktas (BVP) yra pagrindinis rodiklis, kuris atspindi ekonomikos augimą. BVP parodo, kiek valstybė, per laikotarpį pagamina prekių ir suteikia paslaugų, kitaip tariant tai yra rodiklis, kuris parodo, sukuriama ekonomikos vertę ir jos dydį. Tai rodiklis, kuris apima, valstybės gyventojų vartojimą ir valstybės patiriamas išlaidas. BVP gali būti dviejų rūšių: Nominalus BVP, toks, kuris neįvertina pakilimo. Tai gali būti dėl padidėjusios produkcijos arba dėl pakilusių kainų įtakos. Realusis BVP atsižvelgia į infliacijos įtaką. Besivystančiose šalyse galima tikėtis didesnio BVP augimo, negu išsivysčiusiose, manoma, kad staigus augimas negali tęstis ilgą laiko tarpą, todėl jeigu valstybės geba išlaikyti 4 ar 5 proc. augimą per metus yra pakankamai geras rezultatas. James L. ir kitų aurorių teigimu tikėtina, kad BVP augimas parodo, kad valstybėje didėja gaunami pelnai, gerėja švietimo kokybė, gamintojai tampa labiau konkurencingi pasaulio rinkoje ir gerėja gyvenimo kokybė (James L. S. etc., 2012). BVP minusas tas, kad jis parodo praeitį ir jį sudėtinga prognozuoti, koks jis bus ateityje, nes tai rodiklis, kuriam įtaką daro daugybė veiksnių.

Lietuvos, Latvijos ir Estijos BVP pavaizduotas pav. 5. Pateikiama informacija pav. 5. neatspindi BVP, tenkančio vienam šalies gyventojui, kas sudarytų galimybę interpretuoti apie gerėjančią švietimo sistemą ar gerėjančią gyvenimo kokybę. Pagal Eurostat prognozuojamus duomenis Baltijos šalių

gyventojų skaičius nuolat mažėja ir toliau mažės. Nuo 2015 m. iki 2080 m. populiacija Lietuvoje sumažės 43,23 proc., Latvijoje 35,3 proc., Estijoje 13,1 proc. todėl galima daryti prielaidą, kad šių valstybių atveju didėjantis BVP sudaro galimybę interpretuoti apie gerėjančias gyvenimo sąlygas valstybėse.

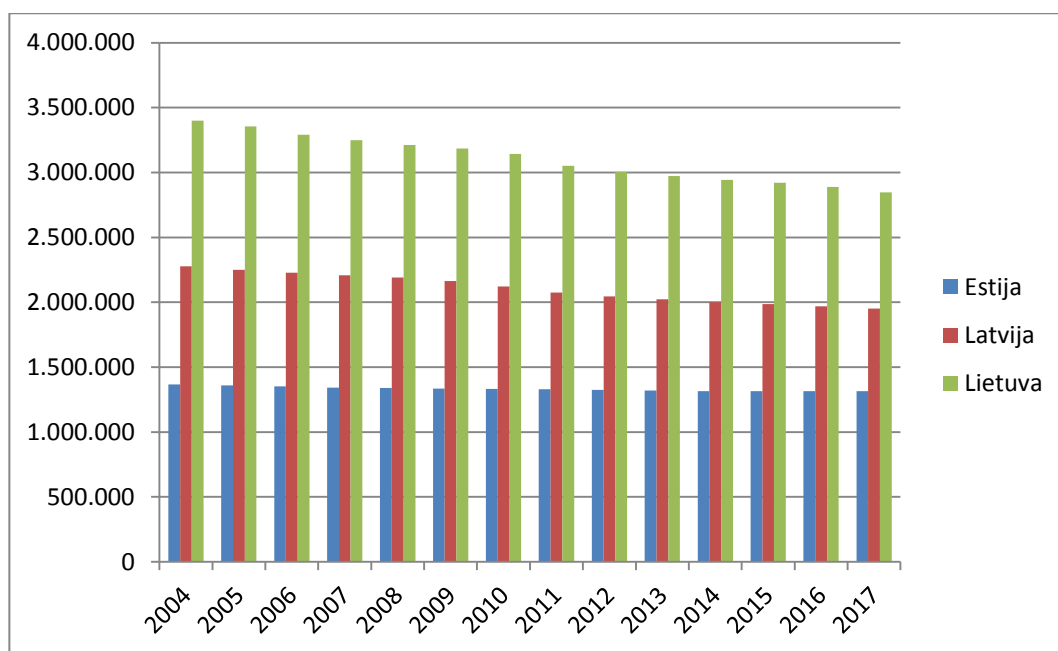

Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis Eurostat duomenimis

5 pav. Bendrasis vidaus produktas (mln. eur.)

BVP Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje remiantis Eurostat duomenimis nuolat kilo, tačiau 2009 metais jis buvo mažesnis lyginant ankstesnius metus priežastis pasaulyje įvykusi finansų krizė, kuri dėl globalizacijos paveikė daugelį valstybių. Lietuvoje sukuriamas BVP yra didžiausias iš Baltijos šalių, tačiau Lietuva yra didžiausia pagal plotą ir gyventojų skaičių. Latvija sukuria mažiau BVP nei Lietuva, tačiau šios valstybės plotas yra mažesnis ir gyventojų skaičius mažesnis. Estija yra mažiausia valstybė, turinti mažiausiai gyventojų, todėl jos sukuriamas BVP yra mažiausias šių valstybių atveju.

Kaip buvo minima anksčiau norint įvertinti daugelį rodiklių yra naudojamas gyventojų skaičius. Vertinant ekonomikos augimą valstybėse naudojamas BVP vienam gyventojui. Gyvybės draudimo netiesioginiams rodikliams, tokiems kaip gyvybės draudimo tankis ir prasiskverbimas taip pat yra naudojamas valstybių gyventojų skaičius. Norint įvertinti gyvybės draudimo tankį ir prasiskverbimą būtina žinoti gyventojų skaičių valstybėse. Pav. 6. Galima matyti gyventojų skaičių Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje 2008 m. – 2017 m. taip pat Eurostat pateikia populiacijos prognozes kurios rodo, kad nuo 2020 iki 2080 kas dešimtmetį Lietuvoje sumažės 8 proc., Latvijoje 6,4 proc., Estijoje 2,4 proc. gyventojų.

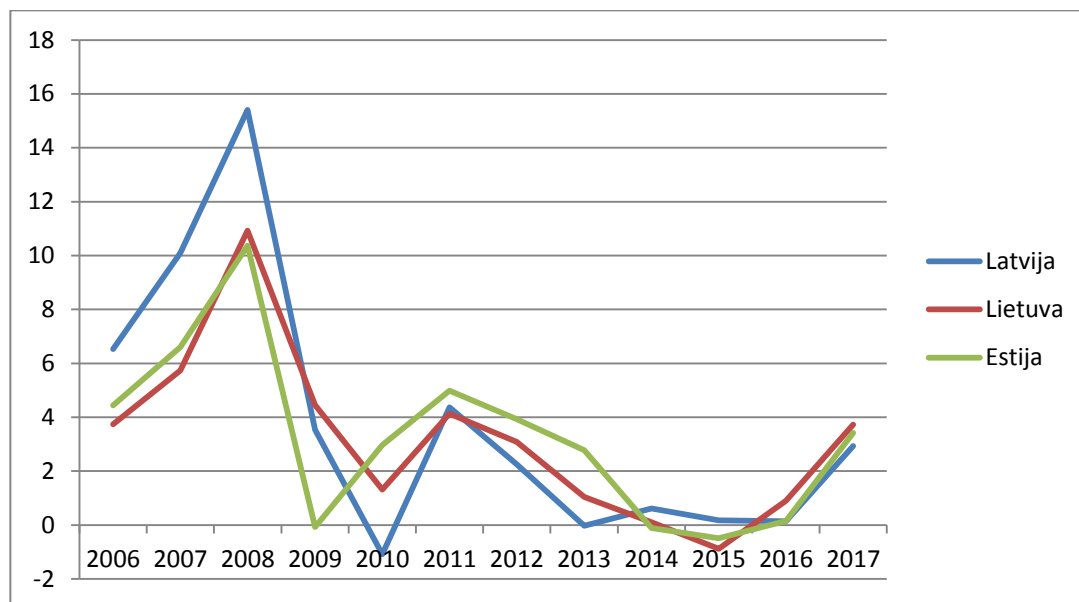
Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis Eurostat duomenimis

6 pav. Baltijos šalyse gyventojų skaičius (vnt.)

Gyventojų skaičius Lietuvoje didžiausias ir jis mažėja sparčiausiai, pagal prognozes nors Lietuvoje gyventojų yra daugiau dvigubai daugiau negu Estijoje, tačiau Baltijos šalių gyventojų skaičius 2080 metais taps pakankamai panašus visose trijose valstybėse. Priežastys yra didelė migracija ir mažas gimstamumas valstybėse.

Infliacija yra vienas iš svarbesnių ekonominių rodiklių. Infliacija yra pinigų perkamosios galios sumažėjimas dėl padidėjusių prekių ir paslaugų kainų. Galima sakyti, kad infliacija parodo, kaip kyla kainos valstybėje. Infliacija yra priežastis, kodėl nėra naudinga laikyti didelio kiekio santaupų nes nenaudojami pinigai laikui bėgant turi mažesnę perkamąją galią. Infliacija skatina investicijas, nes tiek įmonės tiek individualūs asmenys nenori, kad pinigai nuvertėtų. Remiantis Europos Centrinio Banko (ECB) tyrimais, teigiama, kad 1,5–2 procentų infliacija yra priimtina ir net pageidautina. Tiesa, kitos pasaulio šalys taiko kitokius, bet labai panašius kriterijus. Čiegis ir kiti akcentuoja, kad minusinė infliacija (defliacija) irgi yra nepriimtina. Infliacija ir nedarbas mažina BVP (Čiegis R. et al.). Ahmad Teigia, kad jeigu infliacija padidėja 10 proc. per metus, tai BVP augimas sulėtės apie 2-3 proc. per metus, todėl aukšta infliacija kenkia ekonomikos augimui, sukelia laikas ir mažina gamintojų konkurencingumą. (Ahmad N. 2012). Pasaulyje infliacijos lygis visą laikotarpį buvo mažesnis ir 5 proc. viršijo tik finansinės krizės laikotarpiu. Infliacijos lygį gali sukelti daugelis priežasčių, todėl yra sudėtinga nustatyti, kas daro įtaką jos pokyčiams. Vaitiškis analizuodamas infliaciją teigia, kad infliaciją gali nulemti paklausos padidėjimas, dėl kurio pardavėjai didina prekių kainas. Infliacijai įtakos gali turėti net naftos kainos (Vaitiškis G. 2010). Kadangi sudėtinga nustatyti infliacijos

priežastingumą, sudėtingą ją ir kontroliuoti. Tačiau didelė infliacija gali apriboti gamintojų galimybes gaminti, padidinti gamybos kaštus ir panaikinti konkurencinius pranašumus prieš kitus gamintojus, todėl svarbu suvaldyti infliaciją ne tik dėl šalies gyventojų, bet ir dėl galimybių prekiauti užsienio rinkose. Pav. galima matyti infliacijos lygi Baltijos šalyse.

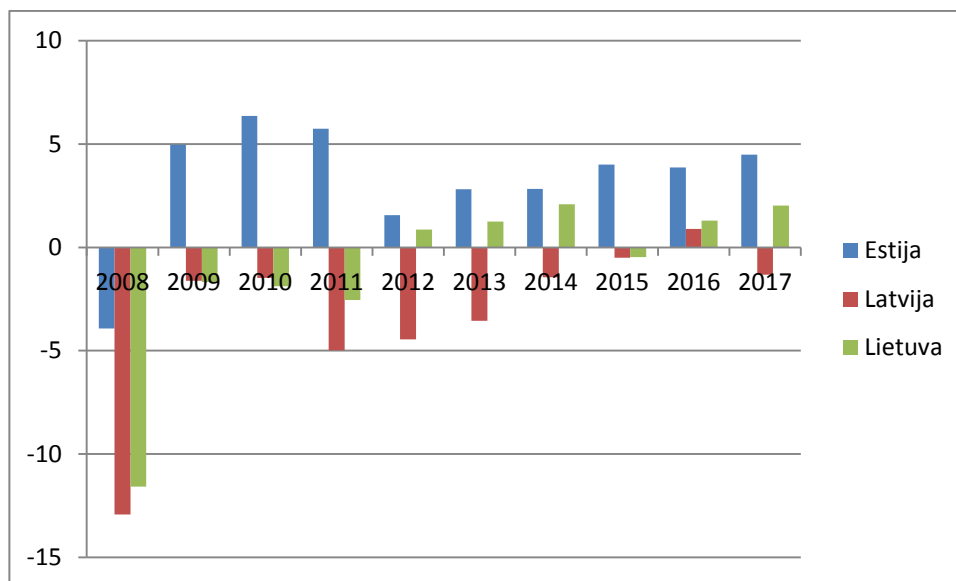
Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis Pasaulio banko (The World Bank) duomenimis.

7 pav. Infliacijos lygis Baltijos šalyse (proc.)

Infliacijos lygis visose trijose valstybėse buvo pakankamai panašus. Lietuva, Latvija ir Estija nėra išimties krizės laikotarpiu šiose valstybėse infliacija siekia ar net viršija 5 proc. Nuo 2007 m. iki 2008 m. infliacijos rodiklis gerokai didesnis nei kitais laikotarpiais. Infliacija stabdė ekonomikos augimą ir šiuo laikotarpiu gyvybės draudimo surenkamų įmokų suma buvo taip pat mažesnė. Tai rodo, kad gyvybės draudimas jautrus infliacijos pokyčiams ir ekonomikos svyravimas, nes didelė infliacija skatina valstybių ekonominę stagnaciją.

Prekybos balansas kaip ir infliacijos lygis valstybėse bei tiesioginės investicijos turėtų turėti įtakos augimo modeliams, kurie susiję su darbo jėga, kapitalu ir technologijomis (Liyan H., Donghui L., Fariborz M., Yanhui T., 2010). Prekybos balansas gali daryti įtaką valstybių ekonomikoms, todėl turėtų daryti įtaką gyvybės draudimo rinkai. Prekybos balansas parodo santykį tarp eksporto ir importo. Jeigu šalies eksportas yra didesnis nei importas tai rodo, kad į šalį patenka daugiau kapitalo, pinigų, kuriuos galima panaudoti skatinant ekonomikos augimą. Priešingu atveju, kai importas didesnis, pinigai išplaukia iš valstybės, lėšų sumažėjimas valstybę, įmones ir net gyventojus priverčia skolintis, kad valstybėje galėtų ir toliau vykti vartojimas, prekybos balansas ir einamoji sąskaita negali

būti eilę metų būti neigiami, nes susikaupusias skolas teks grąžinti. Einamoji sąskaita parodo, kaip keliauja valstybių kapitalas. Pav. 8. galima matyti eksporto ir importo santykį.

Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis Pasaulio banko (The World Bank) duomenimis

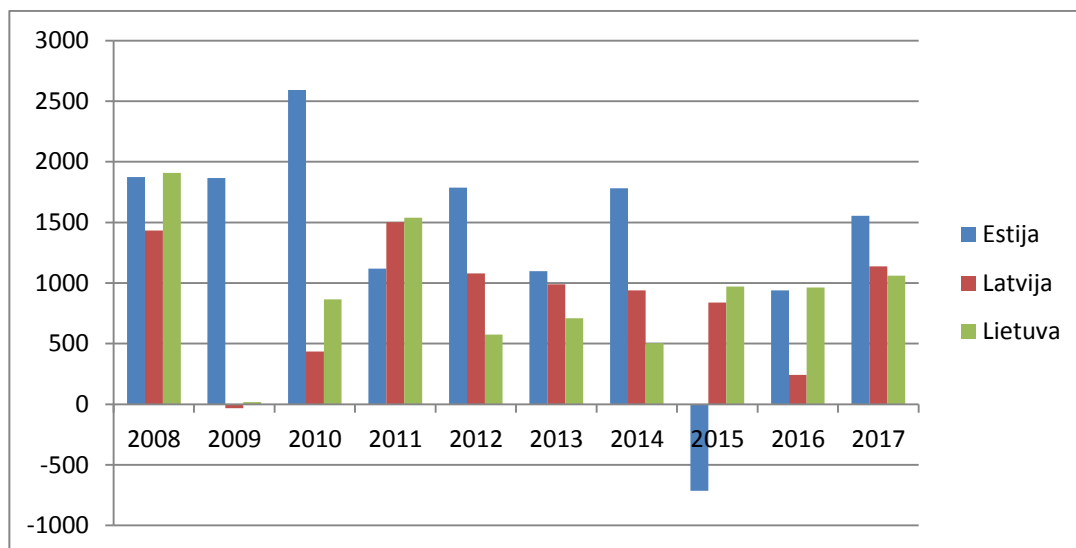
8 pav. Prekybos balansas (Eksporto ir importo santykis)

Finansinės krizės laikotarpiu 2008 m. trijų Baltijos valstybių importas buvo gerokai didesnis nei eksportas. Tai skatino didesnę valstybių skolinimąsi, slopino ekonomiką, gyvybės draudimo rinka taip pat buvo sulėtėjusi. Estijos eksportas padidėjo jau 2009 m. ir viršijo importą. Latvijos importas finansinių krizių laikotarpiais 2007 m. ir 2011 m. buvo gerokai mažesnis nei importas. Lietuvos importas nei eksportas buvo didesnis tais pačiais metais kaip ir Latvijoje, tačiau dėl didesnės žemės ūkio produkcijos ir aplinkinių valstybių mažesnio derliaus Lietuvos eksportas tapo didesnis nei importas ir tai paskatino ekonomikos augimą. Valstybėms svarbus prekybos balansas nes didesnis eksportas sukuria papildomas pajamas, kurias naudojant plėtrai galima skatinti įvairių sričių plėtrą, gyvybės draudimo įmonės nėra išimtis.

Tiesioginės užsienio investicijos vertinamos kaip vienas svarbiausių ekonominių augimą lemiančių veiksnių. Šis požiūris lemia valstybės politiką užsienio kapitalo atžvilgiu (Čegyte O., Miečinskienė A., 2009) Tiesioginės užsienio investicijos gali sukurti papildomas darbo vietas ir įmones, kurios investuoja į verslą geba skatinti konkurenciją. Draudimo kompanijos veiklą vykdo dažniausiai globaliai, todėl nauji rinkos dalyviai gali mažinti gyvybės draudimo koncentraciją ir didinti konkurenciją taip skatindamos gyvybės draudimo plėtrą. Investicijos skatina kokybę ir didina prekių ar paslaugų kiekius, tačiau egzistuoja ir neigiama tiesioginių investicijų pusė. Didelės įmonės, kurių veikla turi aukštus patekimo barjerus į rinką, kaip pavyzdys draudimo rinka, šiuos barjerus tik padidina

ir kartu leidžia ištraukti kapitalą iš vietinės rinkos. Pav. 8. galima matyti tiesiogines užsienio investicijas Baltijos šalyse.

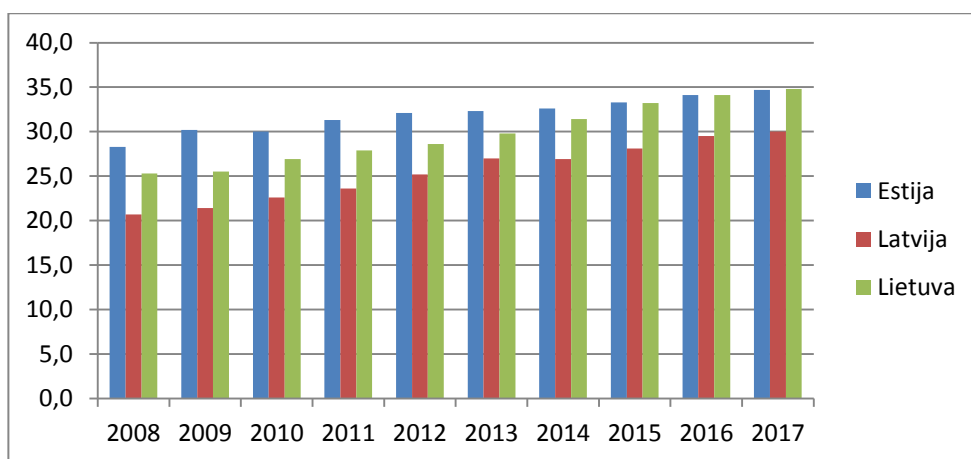

Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis Pasaulio banko (The World Bank) duomenimis

9 pav. Tiesioginės užsienio investicijos (mln. eur.)

Tiesioginės užsienio investicijos iš Baltijos šalių labiausiai pritraukia Estija. Didžiausia gyvybės draudimo įmokų suma taip pat atitenka Estijai. 2009 m. kitose dviejose valstybėse tiesioginių užsienio investicijų lyginant su Estija praktiškai jų nebuvo. Žvelgiant vizualiai, gali susidaryti prielaidą, kad yra tiesioginis ryšys tarp užsienio investicijų ir draudimo įmokų sumos, nes daugiausia investicijų tenka Estijai kaip ir didžiausia įmokų suma surenkama yra Estijoje.

Analizuojant draudimą iš socialinės pusės, mokslinės literatūros analizėje, buvo minima, kad gyvybės draudimo rinkai svarbus veiksnys yra išsilavinimas, remiantis teorija, galima daryti prielaidą, kad išsilavinę asmenys yra labiau linkę naudotis gyvybės draudimo paslaugomis siekiant save finansiškai apsaugoti. Pav. 10. Matoma aukštąjį išsilavinimą, turinčių asmenų procentinę išraišką, nuo 15 m. iki 65 m. amžiaus.

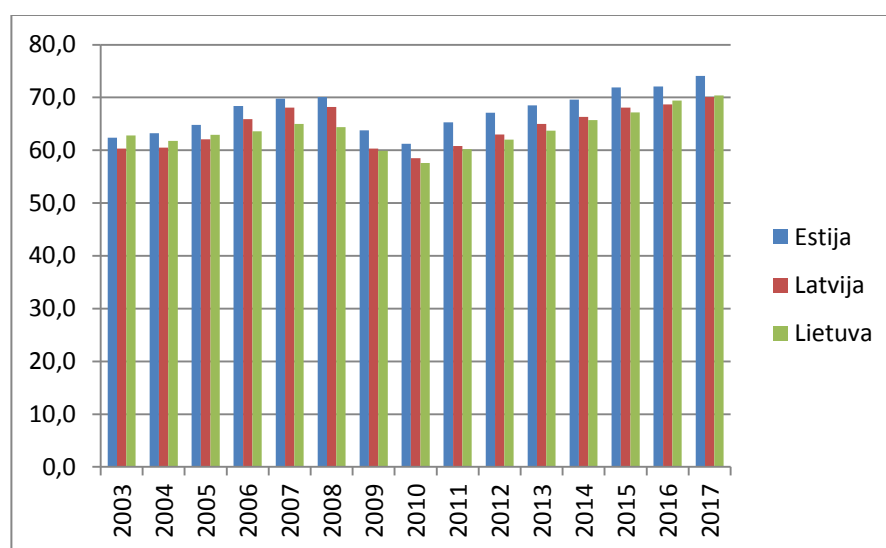

Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis Eurostat duomenimis.

10 pav. Aukštąjį išsilavinimą turintys asmenys (proc.)

Aukštąjį išsilavinimą, remiantis Eurostat duomenimis procentine išraiška, Lietuvoje ir Estijoje turi panaši dalis gyventojų. Latvijoje, turinčių aukštąjį išsilavinimą gyventojų dalis yra mažesnė. Šiuolaikinėje ir smarkiai besivystančioje darbo rinkoje yra svarbus išsilavinimas. Lietuvos užimtumo tarnybos duomenimis net 75 proc. darbo skelbimų reikalauja aukštojo išsilavinimo, darbo užmokestis išsilavinusių asmenų yra didesnis negu kvalifikacijos neturinčių asmenų. Gyvybės draudimo rinka šiuo klausimu sutampa daugiausia įmokų Baltijos valstybėse surenkama iš Estijoje, kurioje yra daugiau procentine išraiška išsilavinusių asmenų lyginant su Lietuva ar Latvija.

Vertinant gyvybės draudimo rinka negali vertinti vien aukštąjį išsilavinimą turinčius asmenis, svarbu įvertinti dirbančius asmenis valstybėse. Pav. 11. Matoma dirbančių asmenų skaičių nuo 15 iki 65 m. Baltijos valstybėse.

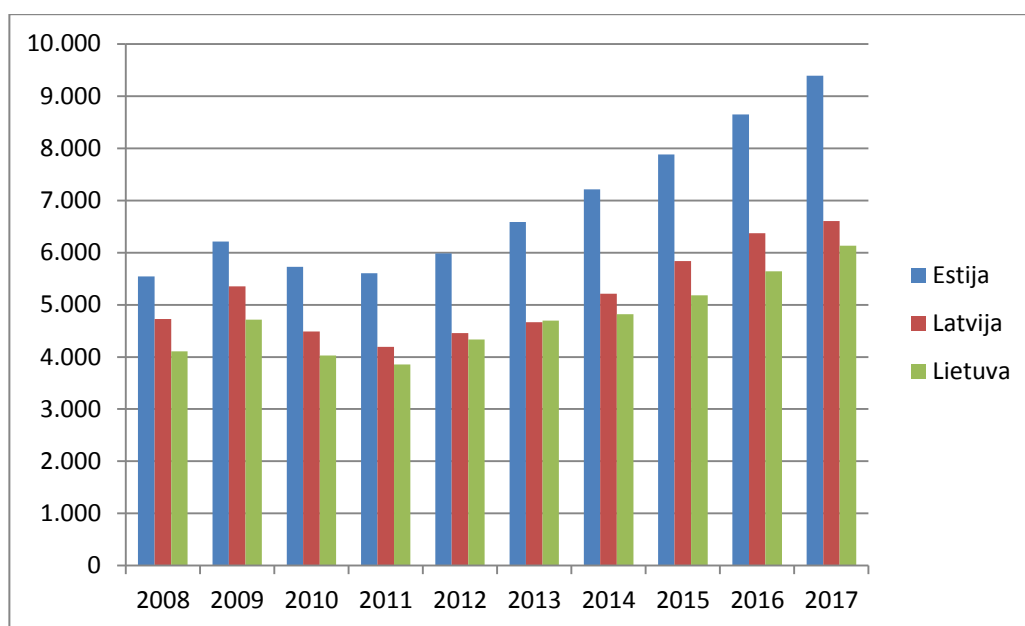

Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis Eurostat duomenimis.

11 pav. Dirbantys asmenys Baltijos šalyse (proc.)

Estijoje dirbančių asmenų skaičius sudaro didžiausią dalį iš Baltijos valstybių Lietuvoje ir Latvijoje dirbančių asmenų procentinė išraiška labai panaši, tačiau Lietuvoje yra didesnė dalis asmenų, turinčių aukštąjį išsilavinimą, todėl galima daryti prielaidą, kad Lietuvoje asmenys gali būti labiau linkę naudotis gyvybės draudimo teikiamomis paslaugomis, negu Latvijoje.

Remiantis mokslinės literatūros analize, socialiniai veiksniai kaip išsilavinimas ir darbingi asmenys gali turėti svarbią įtaką gyvybės draudimo rinkai, tačiau svarbus socialinis faktorius išlieka gyventojų pajamos. Asmenys gaunantys aukštesnes pajamas labiau linkę save apsaugoti finansiškai negu mažesnes pajamas gaunantys asmenys. Pav. 12. matoma Baltijos šalių gaunamas vidutinės grynąsias pajamas eur. 2008m – 2017 m. laikotarpiu.

Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis Eurostat duomenimis.

12 pav. Vidutinės grynosios pajamos (eur.)

Estijoje grynosios gyventojų pajamos didžiausios Baltijos valstybėse, todėl galima teigti, kad tai galėtų būti viena iš priežasčių kodėl pasirašytų įmokų suma Estijoje lyginant su kitomis Baltijos valstybėmis yra didžiausia. Analizuojant duomenis visose Baltijos valstybėse finansinių krizių laikotarpiais, 2008 m. ir 2011 m. buvo žemiausios lyginant su kitais laikotarpiais. Vidutinės grynosios pajamos priklauso nuo rinkos situacijos ir nėra atsparios ekonomikos svyravimas. Augant valstybių ekonomikai didėja ir gyventojų darbo užmokestis.

Apibendrinant daugelis makroekonominių ir socialinių veiksnių gali skatinti gyvybės draudimo plėtrą. Didėjantis darbo užmokestis, dirbančių asmenų skaičius ir aukštąjį išsilavinimą, turinčių asmenų kiekis, gali skatinti gyvybės draudimo paklausos padidėjimą. Svarbu, kad valstybėse socialinė gerovė didėtų, tai leistų didinti gyvybės draudimo rinką. Gyvybės draudimas tebėra traktuojamas kaip ne pirmo būtinumo paslauga. Minėti socialiniai veiksniai nėra atsparūs ekonominiams svyravimas.

Finansinės krizės gali paveikti, daugelį verslo sričių, lemdamos gyventojų pajamų ar darbo vietų skaičiaus mažėjimą. Didelė infliacija ir ekonomikos nestabilumas gali paskatinti verslo pasitraukimą iš valstybių paskatindami ekonomikos stagnaciją. Teigiamas prekybos balansas kaip ir tiesioginės užsienio investicijos gali kurti spartesnę verslo plėtrą, įsteigiant naujas darbo vietas, sumažinant monopolijų įtaką, todėl gyvybės draudimo įmonės gali būti priverstos ieškoti naujų sprendimų, norint pritraukti daugiau potencialių klientų. Sukuriamas didesnis BVP ir tikslingai panaudojamos papildomos gautos pajamos gali paskatinti geresnių gyvenimo sąlygų pokyčius, valstybių gyventojams ir užtikrinti valstybių ekonominį ir socialinį stabilumą.

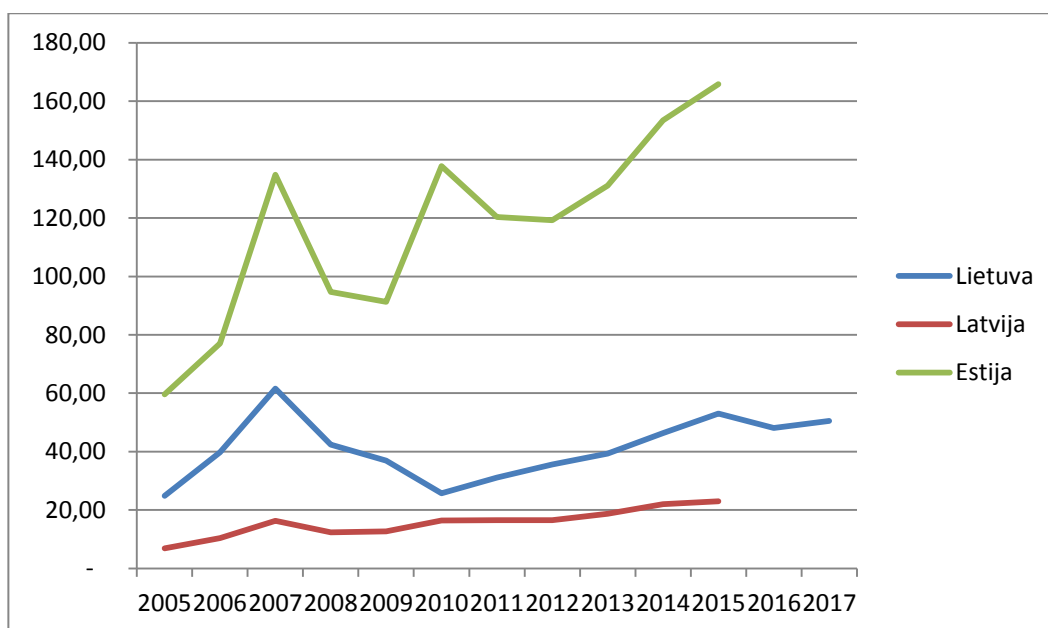
3.2. Gyvybės draudimo plėtros netiesioginių rodiklių analizė

Draudimo rinka tai - finansų rinkos dalis, kurioje draudėjai, draudikai sąveikauja tarpusavyje. Sąveiką nulemia draudimo paslaugų paklausa bei pasiūla (T. y. sąveika susijusi su įmoku ir išmoku mokėjimais rinkos dalyviams). Draudimo rinkos struktūra susideda iš trijų pagrindinių grupių – tai draudimo pardavėjai, tarpininkai ir pirkėjai (Marcišauskienė J., Jakaitytė T., 2015). Tuo tarpu, draudimo veikla skirstoma į gyvybės ir ne gyvybės draudimo šakas.

Analizuojant gyvybės draudimo rinkas tiesioginius rodiklius prižiūri valstybių priežiūros institucijos ir stebi, kad įmonės, kurios vykdo gyvybės draudimo veiklą vadovautųsi ES nustatytais teises aktais. Europos komisija reglamentuoja draudimo techninius atidėjinius, nuosavo kapitalo reikalavimą ir mokumo reikalavimą (ES) 2015/35. Europos parlamento ir tarybos direktyva 2009/138/EB dėl draudimo ir perdraudimo veiklos pradėjimo ir jos vykdymo (Mokumas II) reglamentuoja gyvybės draudimo įmonių turto ir įsipareigojimų vertinimą, techninių atidėjinių skaičiavimą, mokumo vertinimą. Pagal Europos Sąjungos direktyvą ir reglamentą priežiūros institucijos kontroliuoja draudimo bendrovių veiklą.

Mokslininkai linkę išskirti ir nagrinėti netiesioginius rinkos rodiklius, kurie susiję su socialiniais ir ekonominiais valstybių veiksniais (Liyan H., Donghui L., Fariborz M., Yanhui T., Lezgovko A., Lastauskas P. ir kiti.).

Gyvybės draudimo tankis - rodiklis, kuris parodo, kiek gyvybės draudimo įmoku tenka vienam valstybės gyventojui. Pav. 13. matoma Lietuvos, Latvijos ir Estijos gyvybės draudimo tankio pokyčius.

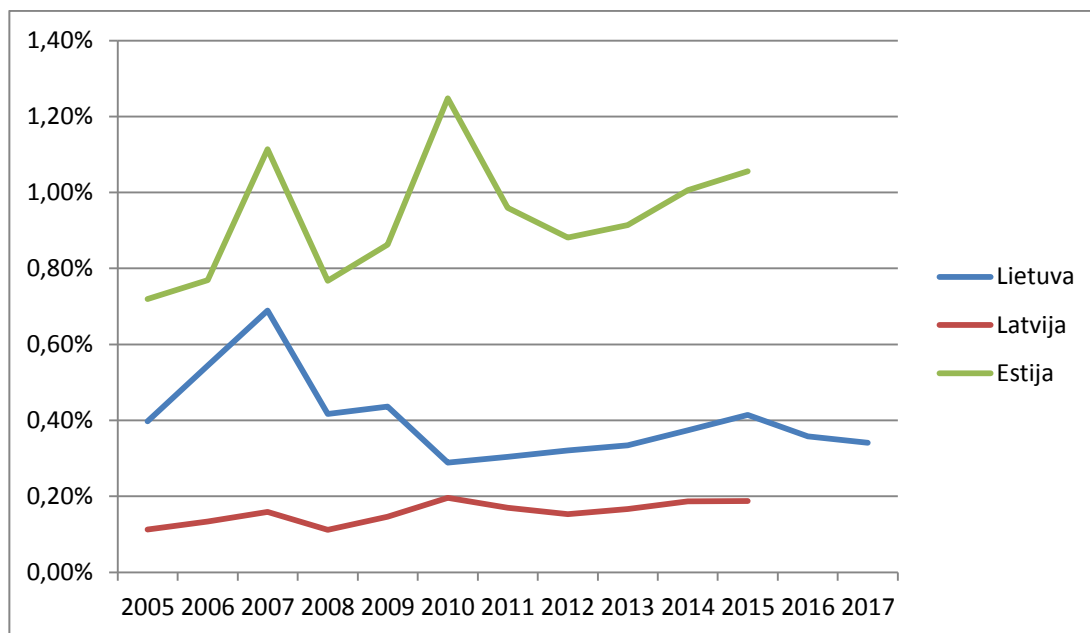
Šaltinis: sudaryta autoriaus

13 pav. Gyvybės draudimo tankis (eur.)

Gyvybės draudimo tankis atskleidžia kad Estijos gyventojai linkę gyvybės draudimui skirti daugiausia savo pajamų lyginant su Lietuva ir Latvija. Estijos vidutiniškai vienas gyventojas 2007 m. gyvybės draudimui skyrė 135,00 eur. Lietuvos 61,58 eur., o Latvijos tik 16,30 eur. 2008 metais finansinei krizei paveikius pasaulio ekonomikas kiekvienos valstybės gyvybės draudimo tankis sumažėjo. Estijos vienas gyventojas gyvybės draudimui skyrė 95,00 eur., Lietuvos 42,44 eur., o Latvijos 12,40 eur. Draudimo tankis prieš krizinį lygi Estijoje ir Latvijoje pasiekė 2010 m, o Lietuvoje ir toliau smuko ir pradėjo kilti tik 2011 m. nors iki dabar nepasiekė sumos, skiriamos vieno gyventojų gyvybės draudimui prieš krizinio lygio. Latvijoje kilimas nors iš žemas, tačiau išlieka stabilus. Estijoje 2011 metai pasauliui patiriant krizinį laikotarpį gyvybės draudimo tankis vėl sumažėjo ir 2013 m. pradėjo vėl kilti. Tikslūs gyvybės draudimo tankio duomenys pateikti prieduose (žr. 1 Priedas.) Baltijos šalyse pagrindinės gyvybės draudimo kompanijos, užimančios didžiausią rinkos dalį yra tų pačių įmonių dukterinės kompanijos, kurios teikia analogiškus gyvybės draudimo produktus su panašiomis sąlygomis. Todėl galima teigti, kad gyvybės draudimo rinka priklausoma labiau nuo išorinių ekonominių ar socialinių veiksnių nei nuo skirtingos draudimo veiklos ar kitokio teisinio reguliavimo. Autoriaus nuomone, draudimo tankis nėra atsparus ekonomikos svyravimas. Gyventojai esant krizės laikotarpiu yra linkę mažiau investuoti į gyvybės draudimą. Estijos gyvybės draudimo tankis didžiausias, tačiau labiausiai linkęs svyruoti, nors Latvijos gyvybės draudimo tankis parodo mažiausia rodiklį, tačiau jis kyla stabiliai ir mažiausiai svyruoja.

Gyvybės draudimo prasiskverbimas – rodiklis, atspindintis pasirašytų draudimo įmokų suma ir BVP santykį procentine išraiška. Jis leidžia interpretuoti draudimo sektoriaus plėtrą ir svarbą

valstybių ekonomikai. Pav. 14. matoma Lietuvos, Latvijos ir Estijos gyvybės draudimo prasiskverbimo pokyčius 2005 m – 2017 m. laikotarpiu.

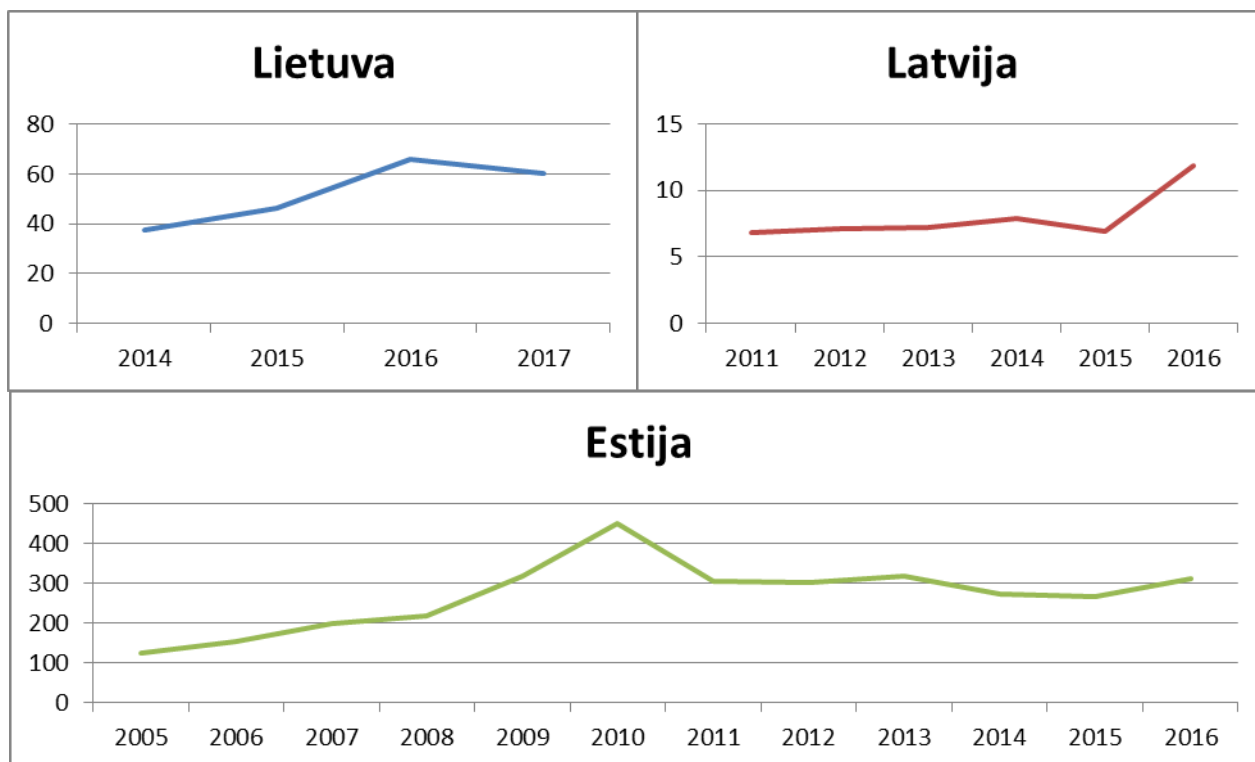

Šaltinis: sudaryta autoriaus

14 pav. Gyvybės draudimo prasiskverbimas (proc.)

Gyvybės draudimo prasiskverbimas Estijos gyvybės draudimo rinka sudaro didžiausią dalį valstybių BVP, priežastys yra mažiausias BVP iš Baltijos šalių ir didžiausios pasirašytų gyvybės draudimo įmokų suma kiekvienais metais. Visose Baltijos valstybėse 2008 m prasidėjus finansinei krizei surenkamų draudimo įmokų suma sumažėjo tai lėmė gyvybės draudimo prasiskverbimo sumažėjimą. Estijos ir Latvijos atveju gyvybės draudimo įmokų skaičius iki 2010 m. kilo, todėl prasiskverbimo rodiklis kilo iki 2011 m. finansinės krizės. Lietuvoje įmokų suma mažėjo iki 2010 m., o BVP didėjo, todėl gyvybės draudimo prasiskverbimo rodiklis mažėjo ir nuo 2011 m. didėjant surenkamų įmokų sumai, kartu augant ir BVP gyvybės draudimo prasiskverbimo rodiklis augo. Tikslūs gyvybės draudimo tankio duomenys pateikti prieduose (žr. 2 Priedas.) Gyvybės draudimo prasiskverbimas tai rodiklis, kuris atskleidžia gyvybės draudimo dalį valstybių BVP, tačiau šis rodiklis neatskleidžia draudimo daromos įtakos valstybių BVP pokyčiams.

Draudimo išsiplėtimas – rodiklis, kuris parodo gyvybės draudimo sudarytų sutarčių per metus kiekį, tenkantį vidutiniškai vienam gyventojui. Rodiklis leidžia interpretuoti apie domėjimąsi gyvybės draudimo rinka. Pav. 15. matoma Lietuvos, Latvijos ir Estijos gyvybės draudimo išsiplėtimo pokyčius skirtingais laikotarpiais.

Šaltinis: sudaryta autoriaus

15 pav. Gyvybės draudimo išsiplėtimas (1000 gyv.)

Gyvybės draudimo išsiplėtimas leidžia analizuoti, kiek sudarytų gyvybės draudimo sutarčių tenka vienam gyventojui, pasirinktu atveju 1000 gyventojų tenkančių pasirašytų gyvybės draudimo sutarčių skaičius. Pasirinkti laikotarpiai Baltijos valstybėse skiriasi, nes nėra pateikiama informacija visoms valstybėmis vieningai. Pateiktas laikotarpis Latvijos ir Lietuvos atvejais nėra pakankamai ilgas todėl sudėtinga yra analizuoti šių valstybių gyvybės draudimo pasirašytų įmokų tendencijas. Estijoje galima matyti, kad 2010 metais sutarčių skaičius išaugo, tačiau 2011 metais, tikėtina dėl vyraujančios pasaulyje finansų krizės vėl sumažėja. Estijoje pasirašomų gyvybės draudimo įmokų suma nuo 2012 metų kilo, tačiau pasirašomų sutarčių skaičius kinta neženkliai. Turima informacija leidžia daryti prielaidą, kad Estijoje pasirašomų sutarčių skaičius taip ženkliai nekinta, tačiau gyvybės draudimo įmokų sumos didėja. Tikslūs gyvybės draudimo išsiplėtimo duomenys pateikti prieduose (žr. priede 3.) Gyvybės draudimo prasiskverbimas neatskleidžia įmokos santykio su gyventojų pajamomis. Rodiklis leidžia interpretuoti tik apie domėjimąsi gyvybės draudimo įmonių teikiamomis paslaugomis.

Draudimo koncentracija – rodiklis, kuris atskleidžia, kurią rinkos dalį užima didžiausios draudimo bendrovės. Baltijos šalių atveju draudimo kompanijų kiekis nėra didelis, kompanijų patronuojančios įmonės valstybės yra tos pačios, todėl draudimo kompanijų veikla pasirinktose valstybėse yra panaši. Šios valstybės turi pakankamai mažą gyventojų skaičių lyginant su kitomis pasaulio valstybėmis. Todėl gyvybės draudimo koncentracija vertinama 3 ir 5 gyvybės draudimo bendrovių atžvilgiu. Pav. 16. matoma Lietuvos, Latvijos ir Estijos gyvybės draudimo koncentracija

nuo 2005 m. iki 2015 m.

Gyvybės draudimo įmonių skaičius	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
	Estija										
3	87,30%	89,00%	90,00%	85,00%	85,30%	87,00%	89,00%	80,00%	89,00%	79,70%	85,00%
5	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%
Lietuva											
3	75,00%	77,70%	77,70%	70,60%	67,70%	64,20%	46,10%	51,00%	50,50%	50,50%	51,20%
5	93,70%	94,30%	94,10%	88,80%	88,40%	88,30%	52,60%	57,00%	57,60%	57,00%	58,20%
Latvija											
3	80,00%	81,30%	99,60%	99,30%	99,70%	98,30%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal Eurostat duomenis

16 pav. Gyvybės draudimo koncentracija (proc.)

Remiantis gyvybės draudimo įmonių koncentracija palankiausia gyvybės draudimo rinkos aplinka yra Lietuvoje. Didesnė įmonių koncentracija, skatina palankesnes draudimo sąlygas ir prieinamumą galimiems klientams. Nors bendrovių skaičius nekinta pasiskirstymas kinta dėl suteikiamų skirtingų paslaugų. Baltijos šalyse vyrauja oligopolinė gyvybės draudimo kompanijų veikla. T.y. kelios kompanijos užima visą rinką ir patekimo sąlygos nėra palankios rinkos naujokams. Lietuvoje nuo 2014 metų iki 2017 Swedbank Life Insurance sudarytų sutarčių skaičius išaugo net 236 proc., sutarčių kiekis sudaromas didžiausias šioje bendrovėje, tačiau ši bendrovė siūlo gyvybės draudimo paslaugas, asmenims kurie sudaro kredito sutartis su Swedbank, su tikslu, kad kredito gavėjai būtų apsaugoti įvykus tam tikromis situacijomis. Dažnai šios draudimo sutartys nėra kaupiamosios, todėl jų draudimo įmokos yra mažesnės, o gyvybės draudimo rinka nekinta taip kardinaliai. Estijos didžiausia draudimo kompanija irgi yra Swedbank Life Insurance ir 2017 m. užima net 41 proc. Estijos gyvybės draudimo rinkos. Latvijos gyvybės draudimo rinka yra mažesnė nei kaimyninių valstybių ir šiose valstybėse 3 gyvybės draudimo bendrovės užima visą dalį rinkos, todėl tikėtina, kad dėl mažesnės konkurencijos gyvybės draudimo įmonių pasiūlymai yra mažiau patrauklūs gyventojai, nei valstybių kuriose veiklą vykdo daugiau įmonių.

Gyvybės draudimo netiesioginiai rodikliai atskleidžia daug informacijos apie gyvybės draudimo rinką. Vertinant netiesioginius gyvybės draudimo rodiklius didžiausia rinka yra Estijoje, nors draudimo koncentracija mažesnė Lietuvoje, tačiau gyvybės draudimo išplėtimas Estijoje yra gerokai didesnis šioje valstybėje. Lietuvoje yra daugiau gyvybės draudimo įmonių nei kaimyninėse valstybėse, tačiau kiti rodikliai nėra tokie aukšti, kaip Estijoje. Tai gali lemti daugelis priežasčių, žemesnės grynosios pajamos, mažesnis procentas aukštąjį išsilavinimą, turinčių gyventojų ar šiek tiek didesnis nedarbo lygis. Prasčiausia situacija yra Latvijoje, kurioje gyvybės draudimo rinkoje yra tik kelios

bendrovės ir gyvybės draudimo produktai nėra labai plačiai paplitę tarp Latvijos gyventojų. Latvijoje gyvybės draudimo rinka kinta, tačiau neženkliai bei ši rinka mažiausiai kinta esant ekonomikos svyravimams.

3.3. Baltijos šalių gyvybės draudimo rinkos koreliacija, regresinės analizės ir ateities perspektyvos.

Duomenys apibūdinantys socialinius ir ekonominius aspektus vertinant gyvybės draudimo rinka dažnai yra susiję ir priklauso vienas nuo kito. Ryšių nustatymui su tam tikra tikimybe naudojami koreliacijos koeficientai. Pasirinkti veiksniai: Y – gyvybės draudimas (įmokų suma), eur; X_1 – bendrasis vidaus produktas (BVP), eur; X_2 – gyventojų skaičius, vnt; X_3 – pritraukiamos investicijos į šalį, eur.; X_4 – vidutinės metinės pajamos vienam asmeniui, eur.; X_5 – dirbantys asmenys nuo 15 iki 65 metų, proc.; X_6 – infliacijos lygis šalyje, proc.; X_7 – prekybos balansas ir BVP santykis; X_8 – aukštąjį išsilavinimą turintys asmenys, proc. Sudaromas pradinis modelis.

Modelis. Y (gyvybės draudimas (įmokų suma)) = $\beta_0 + \beta_1$ (BVP) + β_2 (gyventojų skaičius) + β_3 (pritraukiamos investicijos į šalį, eur.) + β_4 (vidutinės metinės pajamos vienam asmeniui, eur.) + β_5 (dirbantys asmenys nuo 15 iki 65 metų, proc.) – β_6 (infliacija) + β_7 (prekybos balansas ir BVP santykis) + β_8 (aukštąjį išsilavinimą turintys asmenys, proc.).

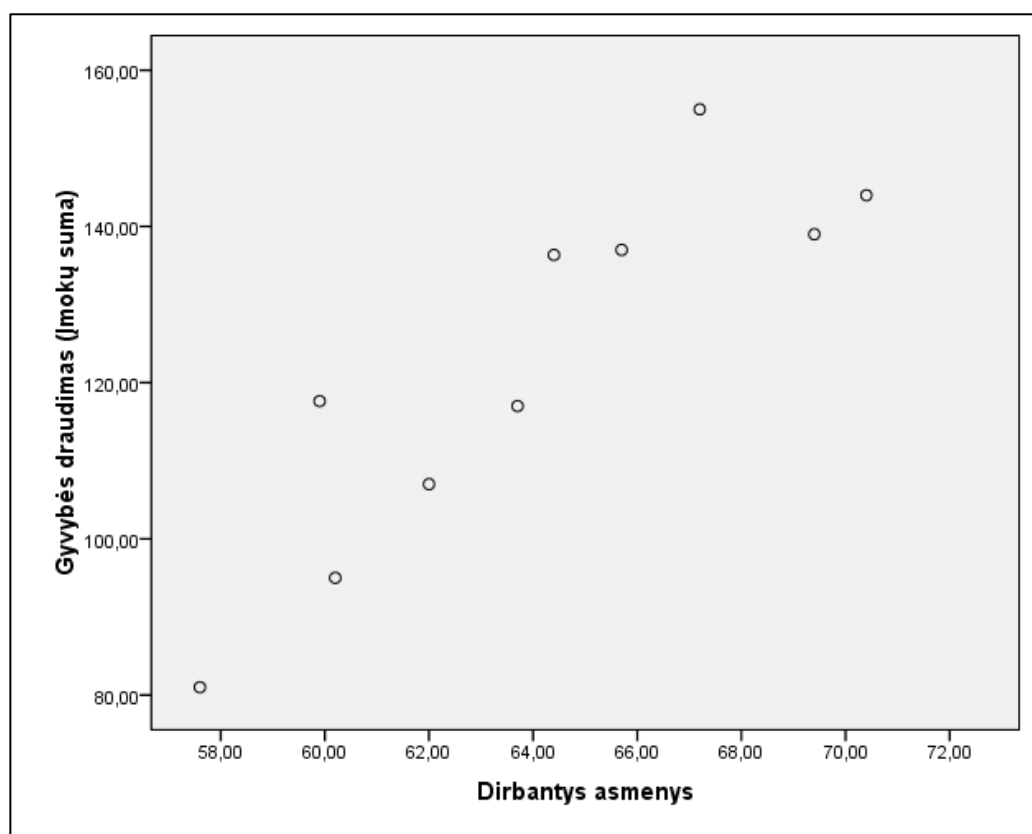
Atlikus Baltijos valstybių gyvybės draudimo koreliacijas. Visų trijų valstybių Pirsono koreliacijos koeficientai vertinant visus tarpusavio santykius parodo koreliacijos stiprumą. (reikšmės nuo 0,3 iki 0,5 arba -0,3 iki -0,5 koreliacija silpna; nuo 0,5 iki 0,7 arba -0,5 iki -0,7 – koreliacija vidutinė; nuo 0,7 iki 0,9 arba -0,7 iki -0,9 – koreliacija stipri; nuo 0,9 iki 1,0 arba -0,9 iki 1,0 – koreliacija labai stipri). Gyvybės draudimo modelio Pirsono koreliacija galima matyti prieduose. Lietuvos (žr. 4 priedą), Latvijos (žr. 5 priedą), Estijos (žr. 6 priedą). Pagal atliktas koreliacijas galima teigti, kad pasirinkti rodikliai yra priklausomi vienas nuo kito. Atmetami kintamieji, kurių koreliacijų koeficientai yra priešingi negu tikimasi. Įvertinus reikšmingumo lygmenį p -lever (Sig. (2-tailed)) parenkami tik tie veiksniai, kurie suvaikauja tarpusavyje ir reikšmingumo lygmuo α yra mažesnis nei 0,05. H_0 hipotezė atmetama ir pasirenkama H_1 : koreliacijos koeficientas nelygus 0. Tai atskleidžia, kad kintamieji yra ne tik priklausomi vienas nuo kito tačiau koreliacija yra reikšminga.

Atliekant regresinę analizę Lietuvos gyvybės draudimo rinkos atveju yra atmetamas β_2 (gyventojų skaičius) dėl neigiamo Pirsono koreliacijos koeficiento. Neigimas koeficientas leidžia daryti prielaidą, kad didėjant gyventojų skaičiui gali mažėti surankamos draudimo įmokų sumos. Remiantis literatūros analize tokia prielaida turėtų būti klaidinga, todėl pasirinktas kintamasis yra

atmetamas. Atmetami kiti veiksniai, kurių reikšmingumo lygmuo α yra mažesnis nei 0,05. Atlikus regresinę analizę (žr. 7 priedą) Modelio tinkamumas yra nustatomas pagal determinacijos koeficientą. Determinacijos koeficientas parodo, kokią dalį tyrimo atskleidžia gautas rezultatas. $R^2 = 0,774$, nagrinėjamu atveju $R^2 > 0,25$, nes rezultatas apima daugiau negu 25 proc tyrimo. Todėl galima teigti, kad tiesinis modelis yra tinkamas, nes Lietuvos gyvybės draudimo rinkos modelio regresinė analizė aprašo 77,4 proc. pasirinkto tyrimo, vertinančio gyvybės draudimo rinka pagal pasirinktus kintamuosius. Atlikus regresinę analizę taip pat matoma Pirsono koreliacijos koeficientą, kuris yra $R = 0,880$, kuris atskleidžia ryšį tarp dviejų kintamųjų. Galiausiai galima užrašyti regresijos lygtį:

Gyvybės draudimas (pasirašytų įmokų suma mln. eur)) = -191,33 + 4,906 (dirbančių asmenų valstybėje proc. (amžius 15 – 65 m.)).

Pav. 17. Matoma Lietuvoje pasirašytų gyvybės draudimo įmokų suma mln. eur ir dirbančių asmenų valstybėje proc. tiesinis regresijos modelis.

Šaltinis: sudaryta autoriaus

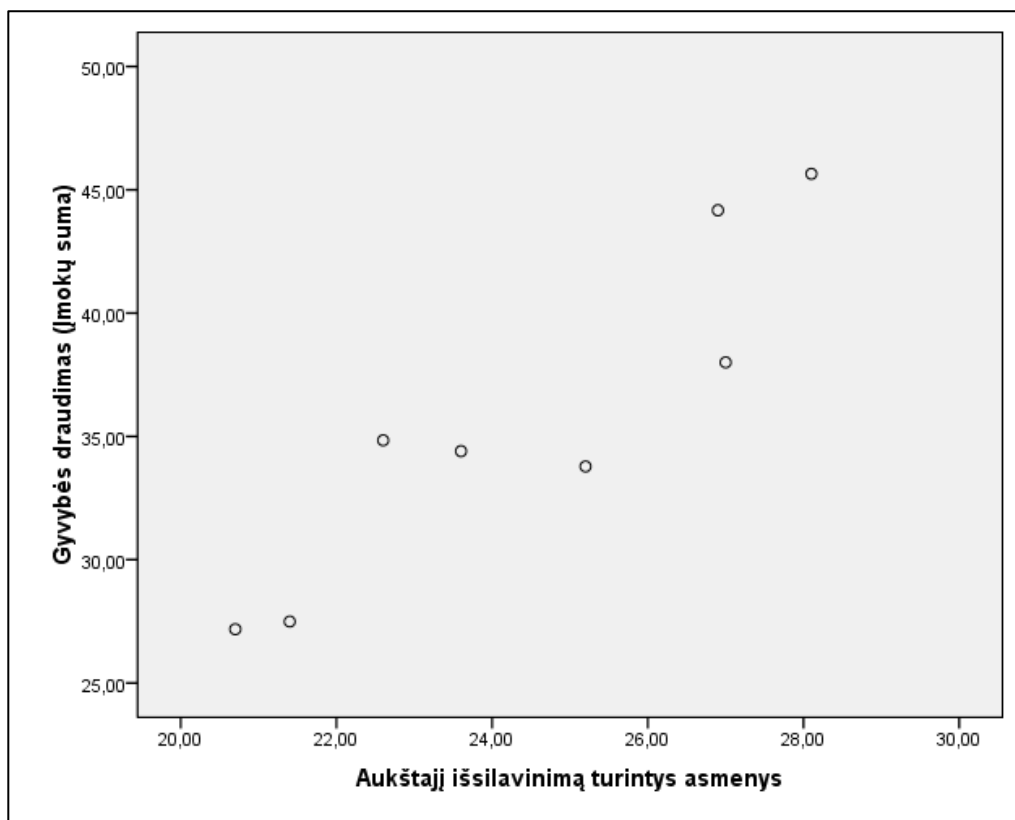
17 pav. Lietuvoje pasirašytų gyvybės draudimo įmokų suma (mln. eur.) ir dirbančių asmenų valstybėje (proc.) tiesinis regresijos modelis.

Mokslinės literatūros analizė nepaneigia prielaidos, kad gyvybės draudimo įmokų suma priklauso nuo dirbančių asmenų skaičiaus valstybėse, todėl sudaryta tiesinės regresijos lygtis Lietuvos gyvybės draudimo rinkos tyrimo atveju neatmetama. Regresijos lygtis sudaro sąlygas pateikti išvadą, kad teoriškai, nekintant jokiems veiksniams, kurie gali daryti gyvybės draudimo įmokų surenkamai sumai įtaką, valstybėje didėjant dirbančių asmenų procentui, didėtų ir surenkamos gyvybės draudimo sumos.

Atliekant regresinę analizę Latvijos gyvybės draudimo rinkos atveju yra atmetamas β_2 (gyventojų skaičius) dėl neigiamo Pirsono koreliacijos koeficiento. Atmetami kiti veiksniai, kurių reikšmingumo lygmuo α yra mažesnis nei 0,05. Atlikus regresinę analizę (žr. 8 priedą.) Modelio tinkamumas yra nustatomas pagal determinacijos koeficientą. Determinacijos koeficientas parodo, kokią dalį tyrimo atskleidžia gautas rezultatas. $R^2 = 0,846$, nagrinėjamu atveju $R^2 > 0,25$. Tiesinis modelis yra tinkamas. Latvijos gyvybės draudimo rinkos modelio regresinė analizė aprašo 84,6 proc. tikro proceso. Atlikus regresinę analizę taip pat matoma Pirsono koreliacijos koeficientą, kuris yra $R = 0,920$, kuris atskleidžia ryšį tarp dviejų kintamųjų. Galiausiai galima užrašyti regresijos lygtį:

Gyvybės draudimas (pasirašytų įmokų suma mln. eur) = -19,254 + 2,248 (aukštąjį išsilavinimą, turinčius gyventojus proc.(amžius 15 – 65 m.)).

Pav. 18. Matoma Latvijoje pasirašytų gyvybės draudimo įmokų suma mln. eur ir aukštąjį išsilavinimą, turinčių gyventojų proc. (amžius 15 – 65 m.), tiesinis regresijos modelis.

Šaltinis: sudaryta autoriaus

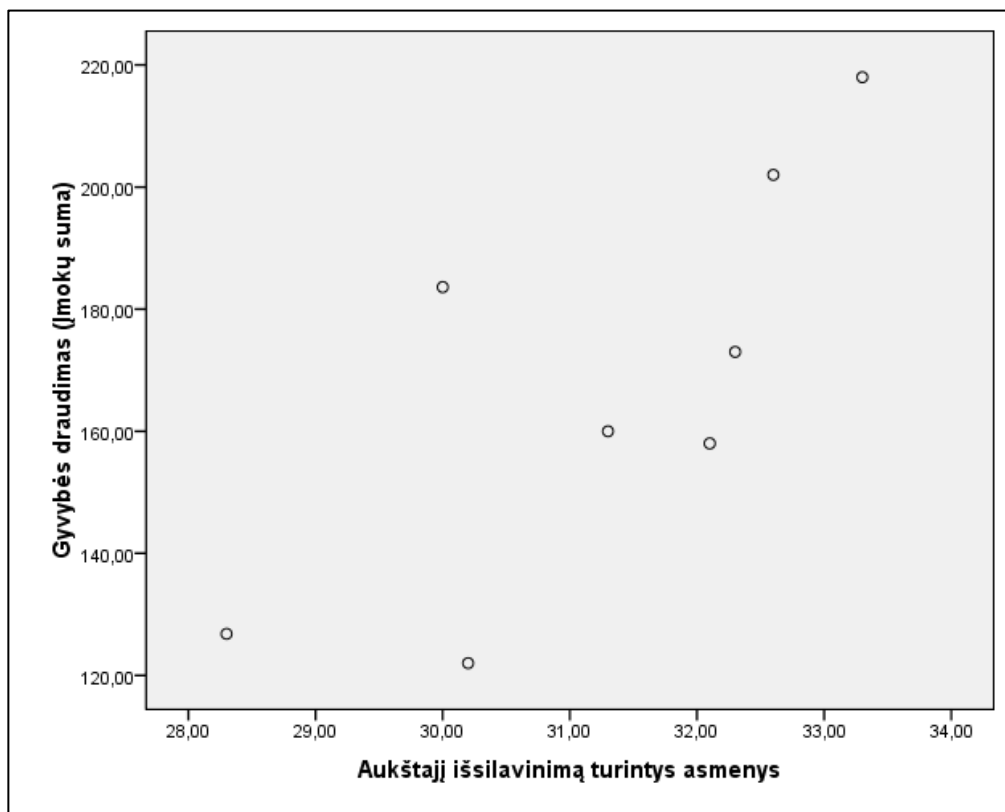
18 pav. Latvijoje pasirašytų gyvybės draudimo įmokų suma (mln. eur.) ir aukštąjį išsilavinimą, turinčių gyventojų (proc.), tiesinis regresijos modelis.

Mokslinės literatūros analizė nepaneigia prielaidos, kad gyvybės draudimo įmokų suma priklauso nuo aukštąjį išsilavinimą, turinčių gyventojų procento, todėl sudaryta tiesinės regresijos lygtis Latvijos gyvybės draudimo rinkos tyrimo atveju neatmetama. Regresijos lygtis sudaro galimybę pateikti išvadą, kad teoriškai, nekintant jokiems veiksniams, kurie gali daryti gyvybės draudimo įmokų surenkamai sumai įtaką, valstybėje didėjant aukštąjį išsilavinimą, turinčių gyventojų procentui, didėtų ir surenkamos gyvybės draudimo sumos.

Atliekant regresinę analizę Estijos gyvybės draudimo rinkos atveju yra atmetamas β_2 (gyventojų skaičius) ir β_3 (pritraukiamos investicijos į šalį, eur.) dėl neigiamo Pirsono koreliacijos koeficiento. Atmetami kiti veiksniai, kurių reikšmingumo lygmuo α yra mažesnis nei 0,05. Atlikus regresinę analizę (žr. 9 priedą.) Modelio tinkamumas yra nustatomas pagal determinacijos koeficientą. Determinacijos koeficientas parodo, kokią dalį tyrimo atskleidžia gautas rezultatas. $R^2 = 0,573$, nagrinėjamu atveju $R^2 > 0,25$. Tiesinis modelis yra tinkamas. Estijos gyvybės draudimo rinkos modelio regresinė analizė aprašo 57,3 proc. tikro proceso. Atlikus regresinę analizę taip pat matoma Pirsono koreliacijos koeficientą, kuris yra $R = 0,757$, kuris atskleidžia ryšį tarp dviejų kintamųjų. Galiausiai galima užrašyti regresijos lygtį:

Gyvybės draudimas (pasirašytų įmokų suma mln. eur) = -312,078 + 15,354(aukštąjį išsilavinimą, turinčius gyventojus proc.(amžius 15 – 65 m.)).

Pav. 19. Matoma Estijoje pasirašytų gyvybės draudimo įmokų suma mln. eur ir aukštąjį išsilavinimą, turinčių gyventojų proc. (amžius 15 – 65 m.), tiesinis regresijos modelis.

Šaltinis: sudaryta autoriaus

19 pav. Estijoje pasirašytų gyvybės draudimo įmokų suma (mln. eur.) ir aukštąjį išsilavinimą, turinčių gyventojų (proc.), tiesinis regresijos modelis.

Mokslinės literatūros analizė nepaneigia prielaidos, kad gyvybės draudimo įmokų suma priklauso nuo aukštąjį išsilavinimą, turinčių gyventojų procento, todėl sudaryta tiesinės regresijos lygtis Estijos gyvybės draudimo rinkos tyrimo atveju neatmetama. Sudaryta regresijos lygtis sudaro galimybę pateikti išvadą, kad teoriškai, nekintant jokiems veiksniams, kurie gali daryti gyvybės draudimo įmokų surenkamai sumai įtaką, valstybėje didėjant aukštąjį išsilavinimą, turinčių gyventojų procentui, didėtų ir surenkamos gyvybės draudimo sumos.

Apibendrinant visą tyrimą galima teigti, kad gyvybės draudimo rinka Baltijos valstybėse nėra labai išvystyta. Gyvybės draudimo rinka reaguoja į ekonomikos svyravimus, pagrindiniai veiksniai, lemiantys gyvybės draudimo paklausą išlieka susiję su gyventojais, dirbančiais asmenimis, jų

gaunamomis pajamomis ir išsilavinimu. Valstybėse, kuriose pajamos ir perkamoji galia yra didesnės gyventojai linkę labiau naudotis gyvybės draudimo įmonių teikiamomis paslaugomis. Rinkos struktūra ir didesnis gyvybės draudimo įmonių skaičius sudaro sąlygas, kurtis palankesnei ir labiau prieinamai galutiniam vartotojui draudimo sistemai. Atliktas tyrimas įrodė, kad aukštasis išsilavinimas yra reikšmingas faktorius gyvybės draudimo plėtrai. Gyvybės draudimo kompanijos norėdamos pritraukti daugiau būsimų klientų galėtų rengti mokymus, kurie suteiktų platesnėms asmenų grupėms naudingos informacijos apie gyvybės draudimo teikiamą naudą. Siekiant pritraukti klausytojus į mokymus būtų galima pasitelkti žinomus, viešus asmenis, kurie žmones supažindintų su gyvybės draudimo teikiama nauda kiekvienam. Gyvybės draudimas produktai dažnai būna investiciniai, o šiuolaikinėje visuomenėje paskaitos apie investavimą pritraukia nemažai asmenų, itin populiarūs seminarai, kurių tema – kriptovaliutos. Draudimo kompanijos nors ir siūlydamos mažiau rizikingus finansinius instrumentus taip pat galėtų pasiūlyti konsultacijas apie jų siūlomus produktus ir investavimo kryptis, supažindindamos gyventojus su galima investavimo rizika bei potencialia grąža. Taip pat dažnai visuomenėje galima išgirsti, kad švietimo sistema neugdo finansinio raštingumo ir norint, kad gyventojai taptu sąmoningi, kuriant savo ateitį, net mokykliniame amžiuje, būtų galima vaikams pateikti naudingos informacijos apie gyvybės draudimo teikiamą naudą. Žinoma, pagerinti finansinę gyventojų padėti ir sukurti daugiau darbo vietų valstybei nėra paprasta užduotis, tačiau atliktas tyrimas atskleidžia, kad esant palankesnei ekonominei aplinkai ir didesnei dalei gyventojų turint darbo vietas gyvybės draudimo plėtra yra įmanoma.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

1. Gyvybės draudimo fenomenas aktualizuojamas iš socialinės ir ekonominės perspektyvos. Gyvybės draudimas – tai piniginiai santykiai, kurių metu draudėjas, draudimo įmonės dėka siekia susikurti stabilią finansinę ateitį, sumažinti finansinį nesaugumo jausmą, apsisaugoti nuo ekonominių nuostolių ištikus netikėtiems įvykiams ateityje. Draudimo paslaugų paklausa yra sunkiai įvertinamas draudimo rinkos elementas, nes draudimas yra susijęs su žmogaus poreikiu apsaugoti save, savo turtą ir artimuosius. Kadangi šie siekiai yra sunkiai finansiškai įvertinami, o nutikus draudimui skiriama finansinė išmoka ne visiems asmenims gali atrodyti tinkamai pamatuota, todėl gyvybės draudimo paslaugų naudojimosi poreikiai bei grąža nutikus įvykiui yra individualizuoti. Draudimo rinkai, draudimo įmonėms ir gyvybės draudimui yra labai svarbūs ekonominiai ir socialiniai aspektai, todėl gyvybės draudimas taip pat skatina valstybės ekonomikos augimą ir investicijų plėtrą. Gyvybės draudimo paklausa yra susijusi su piliečių išsilavinimo ir sąmoningumo lygiu, lemiančiu domėjimąsi (apimant informacijos pasiekiamumo klausimus) teikiamomis draudimo paslaugomis. Gyvybės draudimą įtvirtinti kaip pirmojo būtinumo paslaugą aktuali draudikų motyvacija bei gyventojų pajamų stabilumas ir augimas. Finansinės krizės gyvybės draudimo produktus paveikia neigiamai, nes vartotojai siekdami sumažinti išlaidas atsisako ne pirmo būtinumo prekių ar paslaugų, tokių kaip gyvybės draudimas.
2. Vertinant netiesioginius gyvybės draudimo rodiklius didžiausia susiformavusi gyvybės draudimo rinka yra Estijoje. Taigi, Estijoje, lyginant su kitomis Baltijos šalimis, gyvybės draudimo išsiplėtimas – didžiausias. Nors draudimo koncentracija mažesnė Lietuvoje, tačiau ji netrukdo rinkos plėtrai. Esant nepalankiai ekonominei situacijai gyvybės draudimo rinka labiausiai yra linkusi svyruoti Lietuvoje. Nepaisant to, Lietuvoje gyvybės draudimo įmonių koncentracija palankiausia, nors rinkos prasiskverbimas ir išsiplėtimas nėra didesnis nei Estijoje. Skirtumus gali sąlygoti mažesnės vidutinės grynosios pajamos Lietuvoje, gyventojų koncentracija aukštąjį išsilavinimą įgijusių žmonių kiekis ir netgi nedarbo lygis. Gyvybės draudimo kompanijų veiksmai, norint plėsti gyvybės draudimo rinkas valstybėse, turėtų padėti spręsti finansinių krizių ir ekonomikos sulėtėjimo problemas. Nepaisant vieningos ES narių gyvybės draudimo teisinės reglamentacijos, pagrindinis veiksnys skatinantis gyvybės draudimo rinkas yra valstybių ekonomika.
3. Atlikus Baltijos valstybių gyvybės draudimo plėtrai, darančių veiksnių įtaką, pateikus aprašomąją statistiką bei atlikus koreliacinę ir regresines analizes buvo siekta nustatyti ryšį ir įtaką tarp pasirinktų kintamųjų. Koreliacija atskleidė stiprų ryšį tarp analizuojamų kintamųjų, o regresinė analizė leido sudaryti tiesines lygtis. Tyrimo metu nustatyta, kad Lietuvos gyvybės draudimo rinkai didžiausia įtaką (iš pasirinktų veiksnių) daro dirbančių gyventojų dalis. Latvijos

ir Estijos atvejais veiksny, labiausiai lemiantis gyvybės draudimo rinką, yra aukštąjį išsilavinimą, turinčių gyventojų dalis. Mokslinės literatūros analizė nepaneigia prielaidos, kad gyvybės draudimo įmokų suma priklauso nuo aukštąjį išsilavinimą, turinčių gyventojų procento, todėl sudarytos tiesinės regresijos lygtys Baltijos šalių gyvybės draudimo rinkos tyrimo atveju neatmetama. Vadovaujantis sudarytomis lygtimis teigtina, kad teoriškai nekintant, jokiems veiksniams, kurie gali daryti gyvybės draudimui įtaką, Lietuvos atveju didėjant dirbančių asmenų kiekiui, gyvybės draudimo rinka auga. Latvijos ir Estijos atvejais didėjant aukštąjį išsilavinimą, turinčių gyventojų skaičiui, gyvybės draudimo rinka taip pat plečiasi.

REKOMENDACIJOS. Atliktas tyrimas įrodė, kad aukštasis išsilavinimas yra reikšmingas faktorius gyvybės draudimo plėtrai. Gyvybės draudimo kompanijos norėdamos pritraukti daugiau būsimų klientų galėtų rengti mokymus, gausiau siūlyti viešas paskaitas, kurios suteiktų platesnėms asmenų grupėms naudingos informacijos apie gyvybės draudimo teikiamą naudą ir skatintų visuomenės supratimą, kad svarbu pasirūpinti finansine savo ateitimi. Viešos paskaitos galėtų būti pritaikomos skirtingoms amžiaus grupėms, nebūtinai siekiant parduoti konkrečius produktus, tačiau turint tikslą ugdyti žmonių mąstymą. Gyvybės produktų įvairovė galėtų paskatinti daugiau žmonių naudotis gyvybės draudimo paslaugomis. Draudimo sąlygos ir pasiūlymai skirtingose valstybėse neretai skiriasi. Kitas svarbus veiksny, dirbančių asmenų skaičius valstybėje. Pagerinti finansinę gyventojų padėti ir sukurti daugiau darbo vietų valstybei nėra paprasta užduotis, tam reikia nuolatinio stabilaus ekonominio augimo. Atliktas tyrimas rodo, kad esant palankesnei ekonominiai aplinkai ir didesnei daliai gyventojų turint darbo vietas gyvybės draudimo plėtra yra įmanoma.

Siekiant patobulinti tyrimą, būtų galima analizuoti šalia pasirinktų kintamųjų ir vartotojų elgsenos modelius, norint išsiaiškinti tikslinę gyvybės draudimo vartotojų rinką ir priežastingumą, dėl kurio yra pasirenkami draudimo pasiūlymai, vertinti per kitų ekonominių ar socialinių veiksnių prizmę.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Aase K. K.. (2014) *Life insurance and pension contracts I: The time additive life cycle model*. The Journal of the International Actuarial Association. ASTIN Bulletin - ISSN: 0515-0361.
2. Ahmad N et al. (2012) *A dynamic analysis of the relationship among inflation, investment, population growth, export and economic growth*. Ajrhem: Asia journal of research in business economics and management, – ISSN: 2249-7307. Prieiga per internetą: URL: https://www.academia.edu/4262940/A_DYNAMIC_ANALYSIS_OF_THE_RELATIONSHIP_AMONG_INFLATION_INVESTMENT_POPULATION_GROWTH_EXPORT_AND_ECONOMIC_GROWTH_IN_PAKISTAN [Žiūrėta 2018-10-25].
3. Aidukienė L. Simanavičienė A. (2010) *Ekonominio nuosmukio poveikis Lietuvos draudimo rinkai*. Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos. 2010. 1 (17). 4–14
ISSN 1648-9098. Prieiga per internetą: URL: http://www.su.lt/bylos/mokslo_leidiniai/ekonomika/10_01_17/aidukiene_simaviciene.pdf. [Žiūrėta 2018-10-25].
4. Barauskaitė J., Lezgovko A. (2008) *Ekonominiai ir socialiniai gyvybės draudimo aspektai*. 2018. Prieiga per internetą: URL: <https://draudimas.com/2018/08/13/ekonominiai-ir-socialiniai-gyvybes-draudimo-aspektai/> [Žiūrėta 2018-10-25].
5. Bilevičienė T. ir Jonušauskas S. (2013) *Atvirojo kodo programų taikymas rinkos tyrimuose*. Vilnius. Mykolo Romerio universitetas,. – ISBN 978-9955-19-513-9.
6. Compensa Vienna Insurance Group. *Nelaimingų atsitikimų draudimo taisyklės ir priedai*. Prieiga per internetą: URL: <https://compensa.lt/seima/#dokumentai> [Žiūrėta 2018-11-05].
7. Čegyūtė O., Miečinskienė A. (2009) *Tiesioginių užsienio investicijų poveikio tyrimas*. Mokslas – Lietuvos ateitis. Vilniaus Gedimino technikos universitetas. 2009, 1 tomas, Nr. 3 Prieiga per internetą: URL: <https://media.proquest.com/media/pq/classic/doc/2523068991/fmt/pi/rep/NONE?s=ZSGnUWoYj%2B4egeQ5jnztoIsh5Sc%3D> [Žiūrėta 2018-10-25].
8. Čepinskis J., Raštikis D., Stankevičius R., Šernius A. (1999) *Draudimas*. Pasaulio lietuvių kultūros, mokslo ir švietimo centras.
9. Čiegis R., Kozlovskij V. (2011) *Ekonominės gerovės matavimo makroekonominių gerovės matavimo rodiklių sistema*. Vadybos mokslas ir studijos – kaimo verslų ir jų infrastruktūrų plėtrai 3 (27) Mokslo darbai. - Klaipėda. S. Jokužio leidykla-spaustuvė., 2011.- ISSN 1822-

6760. Prieiga per internetą: URL: <http://vadyba.asu.lt/27/27.pdf#page=58>, [Žiūrėta 2018-10-25].
10. Einav L., Finkelsten A. (2011). *Selection in Insurance Markets: Theory and Empirics in Pictures*. Journal of Economic Perspectives—Volume 25, Number 1—Winter 2011—Pages 115–138. Prieiga per internetą: URL: <http://web.stanford.edu/~leinav/pubs/JEP2011.pdf>. [Žiūrėta 2018-10-25].
  11. European insurance and occupational pensions authority. *Insurance Statistics*. Prieiga per internetą: URL: <https://eiopa.europa.eu/pages/financial-stability-and-crisis-prevention/insurance-statistics.aspx?fbclid=IwAR08JHnAAX86-YvWKA9sM9ob23PdpCA6sb6fdAR4s8cv6vB1r0Pln5rLxWI> [Žiūrėta 2018-10-20].
  12. Europos komisija. Deleguotieji reglamentai: Deleguotasis reglamentas (ES) 2015/35 Prieiga per internetą: URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:02015R0035-20170409&qid=1502948878210&from=LT>. [Žiūrėta 2018-10-20].
  13. Europos komisija. Deleguotieji reglamentai: Deleguotasis reglamentas 2009/138/EB dėl drausimo ir perdraudimo veiklos pradėjimo ir jos vykdymo (Mokymas II) Prieiga per internetą: URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32009L0138&from=LT> [Žiūrėta 2018-10-20].
  14. Finantsinspeksioon. *Balance sheets of life insurers* Prieiga per internetą: URL: https://www.fi.ee/koond/eng/elu_bilanss.php. [Žiūrėta 2018-10-20].
  15. Finantsinspeksioon. *Estonian Financial Services Market Overviews* Prieiga per internetą: URL: https://www.fi.ee/public/Estonian_financial_services_market_as_at_31_December_2017.pdf. [Žiūrėta 2018-10-20].
  16. Finantsinspeksioon. *Review of the life insurance sector in the first quarter of 2018*. Prieiga per internetą: URL: <https://www.fi.ee/index.php?id=23375&year=2017>. [Žiūrėta 2018-10-20].
  17. Gavril-Ardalean L., Gavril-Ardalean M. (2017) *Review of need for health education in the bio-psycho-social approach of mental health*. Journal Plus Education - ISSN: 1842-077X. Prieiga per internetą: URL: <http://www.uav.ro/jour/index.php/jpe/article/viewFile/777/841> (276 p.) [Žiūrėta 2018-10-20].
  18. Haiss P., Sumegi K., 2008 *The relationship between insurance and economic growth in Europe: A theoretical and empirical analysis*. Empirica. ISSN: 1573-6911. Prieiga per internetą: URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10663-008-9075-2> (405-431 p.) [Žiūrėta 2018-10-20].
  19. Han, L., Li, D., Moshirian, F. et al (2010) *Insurance Development and Economic Growth. The international Association for Study of insurance Economics* 1018-5895/10. The Geneva Papers. –

2010. (183 - 199 p.) ISSN 1468-0440 Prieiga internete: <https://link.springer.com/content/pdf/10.1057%2Fgpp.2010.4.pdf> . [Žiūrėta 2018-10-20].
20. Hotta S. (2015) Insurance Sector Development and Economic Growth. Thirteenth AIMS International Conference on Management ISBN: 978-1-943295-02-9. Prieiga per internetą: URL: <http://www.aims-international.org/aims13/aims13cd/pdf/B342-Final.pdf> [Žiūrėta 2018-10-20].
21. Insurance Europe. *Annual Report 2014–2015*. Prieiga per internetą: URL: <https://www.insuranceeurope.eu/sites/default/files/attachments/Annual%20report%202014-2015.pdf> [Žiūrėta 2018-11-15].
22. Insurance Europe. *European Insurance in Figures: 2016 data*. Prieiga per internetą: URL: https://www.insuranceeurope.eu/sites/default/files/attachments/WEB_European%20Insurance%20in%20Figures%20-%202016%20data.pdf [Žiūrėta 2018-11-15].
23. Janilionis V. (2011) Koreliacijos ir regresinės analizės. // Lida. Lietuvos HSM duomenų archyvas, 2011. Prieiga per internetą: URL: http://www.lidata.eu/index.php?file=files/mokymai/Janilionis_III/jan_III.html&course_file=jan_III_1.html. [Žiūrėta 2018-11-02].
24. Jurasevičiūtė L. (2010) *Baltijos šalių draudimo rinkos tyrimas..* – ISSN 2029-1019. Prieiga per internetą: URL: <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2010~1367173642236/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>. [Žiūrėta 2018-10-20].
25. Jurevičienė D. Neverauskienė L. (2008) *Būsto įsigijimo sąlygų įtaka jaunimui isitvirtinti nacionalinėje darbo rinkoje*. Verslas: teorija ir praktika. ISSN 1822-4202. Prieiga per internetą: URL: https://www.researchgate.net/profile/Daiva_Jureviciene/publication/247904820_Busto_isigijimo_salygu_itaka_jaunimui_isitvirtinti_nacionalineje_darbo_rinkoje/links/55eda1a908ae65b6389f714a.pdf. [Žiūrėta 2018-10-20].
- Kangoh L. (2011) *Background risk and Self-protection*. Department of Economics, San Diego State University - 2011. *Economics Letters* 114 (2012) 262–264. Prieiga per internetą: URL: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0165176511003983>. [Žiūrėta 2018-10-20].
26. Kiyak D., Pranckevičiūtė L. (2014) *Vartotojų suvokiamos draudimo produktų kainos tyrimas*. 2014. – ISSN 2345–0355. Prieiga per internetą: URL: <http://www.draudimas.com/wp-content/uploads/2014/09/846-1709-1-SM-1.pdf>. [Žiūrėta 2018-10-20].
27. Kedaitienė A., Kedaitis V. (2012) *Contemporary Aspects of Insurance Industry Economics*. - ISSN 1392-3110.

28. Kindurys V. (2011) *Gyvybės draudimo paslaugų verslas ir jo raidos Lietuvoje apraiškos ir tendencijos*. Vilniaus universitetas
29. Kindurys V. (2008) *Teoriniai draudėjų elgsenos tyrimo aspektai ir jos apraiškos Lietuvos gyvybės draudimo paslaugų rinkoje*. - ISSN 1392–1258. Prieiga per internetą: URL: <http://www.draudimas.com/allpics/draudejo%20elgsena.pdf>. [Žiūrėta 2018-10-20].
30. Lehtonen T. K. (2014) *Picturing How Life Insurance Matters*. Journal of Cultural Economy. 2014. - ISSN 1753-0369. Prieiga per internetą: URL: <http://dx.doi.org/10.1080/17530350.2013.869503>. [Žiūrėta 2018-10-20].
31. Lezgovko A., Doronina-kolton N., Tautkus T. (2014) *Draudimo paslaugų pardavimo proceso valdymas*. Mykolo Romerio universitetas.
32. Lezgovko A. (2010) *Draudimo ekonomikos pagrindai*. Klaipėdos universitetas
33. Lezgovko A., D Jablonskienė. (2012) *Lietuvos gyvybės draudimo sektoriaus plėtros perspektyvos*. - ISSN 2029-7378. Prieiga per internetą: URL: http://www.draudimas.com/allpics/Gyvybe_Lezg_straip.pdf. [Žiūrėta 2018-10-20].
34. Lezgovko A., Koltan D. N., Tautkus T., Malakaitė D. *Draudimo paslaugų pardavimo proceso valdymas*. – Vilnius. Mykolo Romerio universitetas, 2014. - ISBN 978-609-452-2.
35. Lezgovko A., Kodytė E. (2010) *Pabaltijo draudimo rinka: ekonominės situacijos įvertinimas ir perspektyvos*. Prieiga per internetą: URL: <http://www.draudimas.com/allpics/file/Pabaltijo%20draudimo%20rinka.pdf>. [Žiūrėta 2018-10-20].
36. Lezgovko A., Lastauskas P. (2008) *Draudimo verslo plėtra: teoriniai aspektai ir rinkos plėtros prielaidos..* - ISSN 1822-4202. Prieiga per internetą: URL: <http://www.btp.vgtu.lt/index.php/btp/article/viewFile/1648-0627.2008.9.125-136/pdf>. [Žiūrėta 2018-10-20].
37. Lietuvos bankas. *Apžvalgos ir leidiniai* Prieiga per internetą: URL: <https://www.lb.lt/lt/apzvalgos-ir-leidiniai?query=&ff=1&series%5B%5D=180> [Žiūrėta 2018-10-20].
38. Lietuvos bankas. *Draudimo rinkos Lietuvos draudimo rinkos apžvalga (2017 m. I pusm.)* Prieiga per internetą: URL: <https://www.lb.lt/lt/leidiniai/lietuvos-draudimo-rinkos-apzvalga-2017-m-i-pusm> [Žiūrėta 2018-10-20].
39. Lietuvos bankas. *Ketinate draustis gyvybės draudimu?* Prieiga per internetą: URL: <https://www.lb.lt/lt/ketinate-draustis-gyvybes-draudimu> [Žiūrėta 2018-10-20].
40. Lietuvos bankas. *Mokumas II* Prieiga per internetą: URL: <https://www.lb.lt/lt/mokumas-ii-1>. [Žiūrėta 2018-10-20].

41. Lietuvos bankas. *Vartotojų apsauga*. Prieiga per internetą: URL: http://www.lb.lt/vartotoju_apsauga_1 [Žiūrėta 2016-11-12].
42. Lietuvos bankas. *Veiklos rodikliai*. Prieiga per internetą: URL: <https://www.lb.lt/lt/draudikai-veiklos-rodikliai#ex-1-1> [Žiūrėta 2016-11-12].
43. Lietuvos gyvybės draudimo įmonių asociacija. *Misija ir tikslai*. Prieiga per internetą: URL: <http://www.gda.lt/apie-asociacija/misija-tikslai/> [Žiūrėta 2018-09-25]
44. Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas. 2003 m. rugsėjo 18 d. Nr. IX-1737 Vilnius. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8447F63760E9>, [žiūrėta 2018-09-17].
45. Lietuvos Respublikos finansų ministerija. *Draudimo paslaugos* <https://finmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/finansu-rinku-politika/draudimo-paslaugos>, [žiūrėta 2018-09-17].
46. Linartas A. (2010) *Choosing discount rate for the evolution of insurance liabilities*. ISSN 1822-8038. Prieiga per internetą: URL: <http://www.draudimas.com/wp-content/uploads/2015/06/CHOOSING-DISCOUNT-RATE-FOR-THE-EVALUATION.pdf>. [žiūrėta 2018-09-17].
47. Louberg H. (2013). *Developments in Risk and Insurance Economics: The Past 40 Years*. GFRI and Swiss Finance Institute, University of Geneva, Switzerland - DOI 10.1007/978-1-4614-0155-1. Prieiga per internetą: URL: http://link.springer.com/chapter/10.1007/978-1-4614-0155-1_1. [žiūrėta 2018-09-17].
48. Marcišauskienė J., Jakaitytė T. (2015). Lietuvos, Latvijos ir Lenkinos draudimo rinkų analizė. Šiaulių universitetas (186 – 201 p.) Prieiga per internetą: URL: https://www.slk.lt/sites/default/files/studijos_siuolaikineje_visuomeneje_2015.pdf#page=186 [Žiūrėta 2016-11-12].
49. Matonytė I, Morkevičius V., Lašas A., Jankauskaitė V., (2017) *Grėsmių visuomenės gerovei suvokimas: socialinio optimizmo, socialinio ir institucinio pasitikėjimo bet pasitikėjimo savimi įtaka*. ISSN 2424-6034. Prieiga per internetą: URL: <http://www.zurnalai.vu.lt/politologija/article/view/10669>. [Žiūrėta 2016-11-12].
50. Misco T. (2009). *Insurance and mathematics: developing democratic citizenship through interdisciplinary approaches to contemporary issues*. Interdisciplinary Journal of Teaching and Learning. 2012. - EISSN-2158-592X. Prieiga per internetą: URL: <http://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1056430.pdf>. [Žiūrėta 2016-11-12].
51. Pukala R. (2014) *Insurance markets in selected Central and Eastern Europe countries during economic slowdown*. Insurance markets in selected Central and Eastern Europe. Prieiga per internetą: URL: <https://piu.org.pl/public/upload/ibrowser/WU/4%202014/WU%204-2014%2008%20en%20pukala.pdf> [Žiūrėta 2016-11-12].

52. Rova L., Mano R. (2009) *The Impact of Financial Crisis on the Quality of Life*. - ISSN: ISSN-1842-4562. Prieiga per internetą: URL: <http://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ868474.pdf>.
53. Rudzkis T. (2006) *Nusikalstamų veikų draudimo srityje kriminologinės sampratos problema*.– ISSN 1392-6195. Prieiga per internetą: URL: <https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/12599/2859-6046-1-SM.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. [Žiūrėta 2016-11-12].
54. Salvatore D. (2011) *International economics. Trade and finance*. – Singapore, John Wiley & sons, inc.– ISBN 978-0-470-50582-3.
55. Stašys R., Ulbinaitė A. (2011) *Life insurance business and its development tendencies and manifestations in Lithuania*. ISSN 1822-6760. Prieiga per internetą: URL: <http://web.b.ebscohost.com.skaitykla.mruni.eu/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=c7b447c6-e43c-4714-ad1b-00ac7e0c200b%40sessionmgr115&vid=1&hid=128>. [žiūrėta 2018-09-17].
56. Šenavičius V. (2012) *Vartotojų teisių apsauga draudimo sektoriuje sujungus finansų rinkų priežiūrą*. 2012. – ISSN 2029-2872.
57. Vaitiškis G. (2010) *Infliacija: ekonominių veiksnių įtakos analizė ir įvertinimas*. / (Magistro baigiamasis darbas. Šiauliai: Šiaulių universitetas, http://vddb.laba.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2010~D_20101108_154239-47577/DS.005.0.02.ETD [žiūrėta 2018-10-17].
58. Williams F (2006) *Statistika. Kaip suprasti kiekybinius tyrimus*. - Kaunas, Žara, 2006.- ISBN 9986-34-164-7.
59. Žilinskas T. (2008) *Draudimo veiklos priežiūros teisinio reguliavimo raida atkūrus Lietuvos Respublikos nepriklausomybę (1990-2007 m.)*.– ISSN 1392-6195. Prieiga per internetą: URL: <https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/12182/2615-5550-1-SM.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. [žiūrėta 2018-09-20].

Raišys, D. (2018). *Baltijos šalių gyvybės draudimo rinkos plėtros socialinės-ekonominės prielaidos* (magistro baigiamasis darbas). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe analizuojamos ir vertinamos gyvybės draudimo socialinės ir ekonominės prielaidos; darbo pabaigoje yra pateikiamos gyvybės draudimo vystymosi perspektyvos.

Pirmoje darbo dalyje, remiantis socialinėmis ir ekonominėmis prielaidomis, yra aktualizuojamas gyvybės draudimo fenomenas bei atliekama mokslinės literatūros analizė. Antroje darbo dalyje detalizuojami tyrimo uždaviniai ir nustatoma gyvybės draudimo plėtros tyrimo metodologija. Paskutinėje darbo dalyje, remiantis anksčiau nustatyta tyrimo metodologija, atliekamas duomenų sisteminimas, aprašoma statistika bei analizuojami apskaičiuoti rodikliai. Taikant koreliacinę analizę ir regresinės analizės metodus taip pat yra suformuojamos tiesinės regresijos lygtys. Darbo pabaigoje pateikiami apibendrinimai ir nusakomos gyvybės draudimo rinkos perspektyvos.

Raktiniai žodžiai: draudimas, draudimo rinka, gyvybės draudimas, Baltijos šalys, plėtra, perspektyvos.

Raišys, D. (2018). *Social – Economic Assumptions of the Development of Life Insurance Market in the Baltic States* (Master thesis). Vilnius: Mykolas Romeris University

ANNOTATION

The social and economic assumptions of life insurance are analysed and evaluated in the Master thesis; the development of life insurance prospects are introduced at the end of the paper.

In the first part of the thesis, the phenomenon of life insurance is defined from the social and economic points of view; the analysis of scientific literature is also presented here. The second part of the thesis introduces the explicate research tasks with the methodology of life insurance development. The final part presents the systematisation and description of the data, the statistics and the analysis of the calculated indicators on the bases of the established methodology of the research. The linear regression equations have been modelled applying the methods of correlation and regression analysis. Finally, the results of the research as well as summarised information and prospects of the life insurance market are presented at the end of the thesis.

Key words: insurance, insurance market, life insurance, Baltic states, development, prospects.

Raišys, D. (2018). *Baltijos šalių gyvybės draudimo rinkos plėtros socialinės-ekonominės prielaidos* (magistro baigiamasis darbas). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas

SANTRAUKA

Magistro baigiamojo darbo tema aktuali besidomintiems gyvybės draudimo rinka ir jos perspektyvomis. Mokslininkai pastebi, kad gyvybės draudimas yra būtina sąlyga norint užtikrinti valstybės ekonomikos ir socialinės gerovės vystymąsi.

Gyvybės draudimo fenomenas aktualizuojamas iš socialinės ir ekonominės perspektyvos ir yra apibrėžiamas kaip piniginiai santykiai. Šiuo atveju draudėjas naudojasi draudimo įmonės pagalba ir siekia susikurti stabilią finansinę ateitį, sumažinti finansinį nesaugumo jausmą, apsaugoti nuo ekonominių nuostolių, kurie atsiranda ateityje, ištikus neplanuotiems įvykiams. Tad tiriamajame darbe keliamą problema – kaip nustatyti ir įvertinti gyvybės draudimo socialines-ekonominės prielaidas bei plėtros perspektyvas?

Tyrimo objektas – Baltijos šalių gyvybės draudimas. Šio tyrimo tikslas yra nustatyti gyvybės draudimo plėtrą lemiančius veiksnius ir įvertinti plėtros perspektyvas. Tyrimo uždaviniai: (1) apibrėžti gyvybės draudimo sampratą, nustatyti gyvybės draudimo socialinius ir ekonominius aspektus; (2) sudaryti tyrimo metodologiją, kurios dėka būtų galima įvertinti gyvybės draudimo rinkos netiesioginius rodiklius ir išskirti svarbiausius veiksnius, lemiančius gyvybės draudimo prognozę; (3) tyrimo metu atlikti veiksnių aprašomąją statistiką ir išskirti gautų rodiklių rezultatus bei nustatyti svarbiausio veiksnio pokyčio perspektyvas. Tyrimo metodai: aiškinant Baltijos šalių gyvybės draudimo rinką analizuojama mokslinė literatūra ir įvairių institucijų viešinama dalykinė informacija.

Remiantis mokslinės literatūros analize siekiama įvertinti gyvybės draudimo rinką bei formuoti tyrimo metodologija, kurią taikant atliekama statistinių duomenų analizė, sudaromi grafikai, aprašomi pokyčiai, įvardijami ir apibrėžiami netiesioginių rodiklių rezultatai.

Tyrimo metu nustatomi svarbiausi kintamieji, darantys įtaką gyvybės draudimo plėtrai, bei sukuriama tiesinė lygtys, kurios leidžia kurti ateities prognozes.

Pirmoje darbo dalyje, remiantis socialinėmis ir ekonominėmis prieigomis, yra aktualizuojamas gyvybės draudimo fenomenas bei atliekama mokslinės literatūros analizė. Antroje darbo dalyje detalizuojami tyrimo uždaviniai ir nustatoma gyvybės draudimo plėtros tyrimo metodologija. Paskutinėje darbo dalyje, remiantis anksčiau nustatyta tyrimo metodologija, atliekamas duomenų sisteminimas, aprašoma statistika bei analizuojami apskaičiuoti rodikliai. Taikant koreliacinę analizę ir regresinės analizės metodus taip pat yra suformuojamos tiesinės regresijos lygtys.

Magistro baigiamojo darbo pabaigoje pateikiamos išvados bei siūlymai apimantys gyvybės draudimo plėtros perspektyvas Baltijos šalyse.

Raišys, D. (2018). *Social – Economic Assumptions of the Development of Life Insurance Market in the Baltic States* (Master thesis). Vilnius: Mykolas Romeris University

SUMMARY

The Master degree thesis is relevant for those who have an interest in the life insurance market and its prospects. Scientists note that life insurance is a necessary condition for the development of states economic and social prosperity.

The phenomenon of life insurance is defined as monetary relationship from the social and economic points of view. Thus, a policyholder benefits from the insurance company and seeks to establish his /her stable financial future, reduce financial insecurity and protect him / herself from unexpected future economic losses. Therefore, the Master thesis raises the basic research problem: how to determine and assess the social-economic assumptions and prospects of life insurance development?

The object of the research is life insurance in the Baltic States. The purpose of the research is to determine the main factors of life insurance and assess its development prospects. The research objectives are as follows: (1) to define the concept of life insurance to identify its social and economic aspects; (2) to establish a research methodology, which would enable us to evaluate the indirect ratios of the life insurance market to distinguish the main factors determining the life insurance prognosis; (3) to describe the statistical indicators with their results and to determine the prospects of the main factor changes. Research methods: scientific literature analysis of the life insurance market in the Baltic States and analysis of the provided information from public sources.

With the analysis of scientific literature, the paper strives to estimate both the life insurance market and present the research methodology which involves the analysis of the statistical data and graphics, also describes changes, identifies and defines the results of side indicators.

The research identifies key variables which produce effect on the development of life insurance and linear equations are established, which enables to make future forecasts.

In the first part of the thesis, the phenomenon of life insurance is defined from the social and economic points of view; the analysis of scientific literature is also presented here. The second part of the thesis introduces the explicate research tasks with the methodology of life insurance development. The final part presents the systematisation and description of the data, the statistics and the analysis of the calculated indicators on the bases of the established methodology of the research. The linear regression equations have been modelled applying the methods of correlation and regression analysis.

In the end, the Master thesis presents conclusions and suggestions for the prospects of developing life insurance in the Baltic States. the development of life insurance in the Baltic states are presented.

PRIEDAI

1 PRIEDAS. GYVYBĒS DRAUDIMO TANKIS

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	
Lietuva	24,91	39,82	61,58	42,44	36,95	25,78	
Latvija	6,87	10,38	16,30	12,40	12,71	16,43	
Estija	59,61	77,00	134,78	94,74	91,34	137,71	
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Lietuva	31,121	35,623	39,369	46,408	53,059	48,121	50,564
Latvija	16,581	16,519	18,776	22,068	22,985		
Estija	120,332	119,226	131,043	153,441	165,796		

Šaltinis: sudaryta autoriaus

2 PRIEDAS. GYVYBĒS DRAUDIMO PRASISKVERBIMAS

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	
Lietuva	0,40%	0,54%	0,69%	0,42%	0,44%	0,29%	
Latvija	0,11%	0,13%	0,16%	0,11%	0,15%	0,20%	
Estija	0,72%	0,77%	1,11%	0,77%	0,86%	1,25%	
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Lietuva	0,30%	0,32%	0,33%	0,37%	0,41%	0,36%	0,34%
Latvija	0,17%	0,15%	0,17%	0,19%	0,19%		
Estija	0,96%	0,88%	0,91%	1,01%	1,06%		

Šaltinis: sudaryta autoriaus

3 PRIEDAS. GYVYBĒS DRAUDIMO IŠSĪPLĒTIMAS

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	
Lietuva							
Latvija							
Estija	0,12366	0,15513	0,19911	0,21905	0,31967	0,44919	
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Lietuva				0,03741	0,04631	0,06602	0,06024
Latvija	0,00680	0,00710	0,00727	0,00791	0,00696	0,01183	
Estija	0,30371	0,30283	0,31698	0,27271	0,26607	0,31286	

Šaltinis: sudaryta autoriaus

4 PRIEDAS. LIETUVOS GYVYBĖS DRAUDIMO MODELIO PIRSONO KORELIACIJA

Correlations										
		Gyvybės draudimas (Imokų suma)	BVP	Tiesioginės investicijos	Vidutinis darbo užmokestis	Dirbantys asmenys	Infliacija	Gyventojų skaičius	Preybos balanso ir BVP santykis	Aukštąjį išsilavinimą turintys asmenys
Gyvybės draudimas (Imokų suma)	Pearson Correlation	1	,742*	,082	,725*	,880**	-,208	-,513	,069	,626
	Sig. (2-tailed)		,014	,821	,018	,001	,564	,130	,850	,053
	N	10	10	10	10	10	10	10	10	10
BVP	Pearson Correlation	,742*	1	,186	,809**	,951**	-,168	-,889**	,429	,916**
	Sig. (2-tailed)	,014		,606	,005	,000	,643	,001	,216	,000
	N	10	10	10	10	10	10	10	10	10
Tiesioginės investicijos	Pearson Correlation	,082	,186	1	-,210	,171	,763*	,113	-,650*	-,047
	Sig. (2-tailed)	,821	,606		,560	,637	,010	,756	,042	,898
	N	10	10	10	10	10	10	10	10	10
Vidutinis darbo užmokestis	Pearson Correlation	,725*	,809**	-,210	1	,864**	-,479	-,767**	,547	,856**
	Sig. (2-tailed)	,018	,005	,560		,001	,161	,010	,102	,002
	N	10	10	10	10	10	10	10	10	10
Dirbantys asmenys	Pearson Correlation	,880**	,951**	,171	,864**	1	-,181	-,771**	,288	,852**
	Sig. (2-tailed)	,001	,000	,637	,001		,617	,009	,420	,002
	N	10	10	10	10	10	10	10	10	10
Infliacija	Pearson Correlation	-,208	-,168	,763*	-,479	-,181	1	,490	-,782**	-,499
	Sig. (2-tailed)	,564	,643	,010	,161	,617		,150	,007	,142
	N	10	10	10	10	10	10	10	10	10
Gyventojų skaičius	Pearson Correlation	-,513	-,889**	,113	-,767**	-,771**	,490	1	-,767**	-,966**
	Sig. (2-tailed)	,130	,001	,756	,010	,009	,150		,010	,000
	N	10	10	10	10	10	10	10	10	10
Preybos balanso ir BVP santykis	Pearson Correlation	,069	,429	-,650*	,547	,288	-,782**	-,767**	1	,670
	Sig. (2-tailed)	,850	,216	,042	,102	,420	,007	,010		,034
	N	10	10	10	10	10	10	10	10	10
Aukštąjį išsilavinimą turintys asmenys	Pearson Correlation	,626	,916**	-,047	,856**	,852**	-,499	-,966**	,670	1
	Sig. (2-tailed)	,053	,000	,898	,002	,002	,142	,000	,034	
	N	10	10	10	10	10	10	10	10	10

Šaltinis: sudaryta autoriaus

5 PRIEDAS. LATVIJOS GYVYBĖS DRAUDIMO MODELIO PIRSONO KORELIACIJA

Correlations										
		Gyvybės draudimas (I mokų suma)	BVP	Tiesioginės investicijos	Vidutinis darbo užmokestis	Dirbantys asmenys	Infliacija	Gyventojų skaičius	Preybos balanso ir BVP santykis	Aukštąjį išsilavinimą turintys asmenys
Gyvybės draudimas (I mokų suma)	Pearson Correlation	1	,843**	,097	,431	,387	-,645	-,922**	,601	,920**
	Sig. (2-tailed)		,009	,819	,286	,343	,084	,001	,115	,001
	N	8	8	8	8	8	8	8	8	8
BVP	Pearson Correlation	,843**	1	,420	,393	,750*	-,266	-,866**	,190	,901**
	Sig. (2-tailed)	,009		,300	,336	,032	,524	,005	,652	,002
	N	8	8	8	8	8	8	8	8	8
Tiesioginės investicijos	Pearson Correlation	,097	,420	1	-,460	,466	,456	-,181	-,631	,146
	Sig. (2-tailed)	,819	,300		,251	,244	,256	,667	,093	,730
	N	8	8	8	8	8	8	8	8	8
Vidutinis darbo užmokestis	Pearson Correlation	,431	,393	-,460	1	,479	-,171	-,272	,420	,362
	Sig. (2-tailed)	,286	,336	,251		,230	,685	,515	,300	,378
	N	8	8	8	8	8	8	8	8	8
Dirbantys asmenys	Pearson Correlation	,387	,750*	,466	,479	1	,359	-,325	-,346	,429
	Sig. (2-tailed)	,343	,032	,244	,230		,382	,433	,401	,288
	N	8	8	8	8	8	8	8	8	8
Infliacija	Pearson Correlation	-,645	-,266	,456	-,171	,359	1	,681	-,935**	-,644
	Sig. (2-tailed)	,084	,524	,256	,685	,382		,063	,001	,085
	N	8	8	8	8	8	8	8	8	8
Gyventojų skaičius	Pearson Correlation	-,922**	-,866**	-,181	-,272	-,325	,681	1	-,579	-,983**
	Sig. (2-tailed)	,001	,005	,667	,515	,433	,063		,133	,000
	N	8	8	8	8	8	8	8	8	8
Preybos balanso ir BVP santykis	Pearson Correlation	,601	,190	-,631	,420	-,346	-,935**	-,579	1	,544
	Sig. (2-tailed)	,115	,652	,093	,300	,401	,001	,133		,163
	N	8	8	8	8	8	8	8	8	8
Aukštąjį išsilavinimą turintys asmenys	Pearson Correlation	,920**	,901**	,146	,362	,429	-,644	-,983**	,544	1
	Sig. (2-tailed)	,001	,002	,730	,378	,288	,085	,000	,163	
	N	8	8	8	8	8	8	8	8	8

Šaltinis: sudaryta autoriaus

6 PRIEDAS. ESTIJOS GYVYBĖS DRAUDIMO MODELIO PIRSONO KORELIACIJA

Correlations										
		Gyvybės draudimas (Imokų suma)	BVP	Tiesioginės investicijos	Vidutinis darbo užmokestis	Dirbantys asmenys	Infliacija	Gyventojų skaičius	Preybos balanso ir BVP santykis	Aukštąjį išsilavinimą turintys asmenys
Gyvybės draudimas (Imokų suma)	Pearson Correlation	1	,294	-,510	,746*	,337	-,555	-,844**	,372	,757*
	Sig. (2-tailed)		,480	,197	,034	,415	,154	,008	,365	,001
	N	8	8	8	8	8	8	8	8	8
BVP	Pearson Correlation	,294	1	-,535	,512	,983**	,168	-,530	-,690	,323
	Sig. (2-tailed)	,480		,172	,194	,000	,691	,177	,058	,435
	N	8	8	8	8	8	8	8	8	8
Tiesioginės investicijos	Pearson Correlation	-,510	-,535	1	-,712*	-,662	,326	,625	-,082	-,630
	Sig. (2-tailed)	,197	,172		,048	,074	,431	,098	,847	,094
	N	8	8	8	8	8	8	8	8	8
Vidutinis darbo užmokestis	Pearson Correlation	,746*	,512	-,712*	1	,617	-,732*	-,859**	,162	,775*
	Sig. (2-tailed)	,034	,194	,048		,103	,039	,006	,702	,024
	N	8	8	8	8	8	8	8	8	8
Dirbantys asmenys	Pearson Correlation	,337	,983**	-,662	,617	1	,044	-,583	-,591	,401
	Sig. (2-tailed)	,415	,000	,074	,103		,917	,130	,123	,325
	N	8	8	8	8	8	8	8	8	8
Infliacija	Pearson Correlation	-,555	,168	,326	-,732*	,044	1	,612	-,686	-,699
	Sig. (2-tailed)	,154	,691	,431	,039	,917		,107	,060	,054
	N	8	8	8	8	8	8	8	8	8
Gyventojų skaičius	Pearson Correlation	-,844**	-,530	,625	-,859**	-,583	,612	1	-,194	-,944**
	Sig. (2-tailed)	,008	,177	,098	,006	,130	,107		,645	,000
	N	8	8	8	8	8	8	8	8	8
Preybos balanso ir BVP santykis	Pearson Correlation	,372	-,690	-,082	,162	-,591	-,686	-,194	1	,391
	Sig. (2-tailed)	,365	,058	,847	,702	,123	,060	,645		,338
	N	8	8	8	8	8	8	8	8	8
Aukštąjį išsilavinimą turintys asmenys	Pearson Correlation	,757*	,323	-,630	,775*	,401	-,699	-,944**	,391	1
	Sig. (2-tailed)	,001	,435	,094	,024	,325	,054	,000	,338	
	N	8	8	8	8	8	8	8	8	8

Šaltinis: sudaryta autoriaus

7 PRIEDAS. LIETUVOS GYVYBĖS DRAUDIMO MODELIO REGRESINĖ ANALIZĖ

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,880 ^a	,774	,746	11,83527

ANOVA^b

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	3843,367	1	3843,367	27,438	,001 ^a
	Residual	1120,588	8	140,074		
	Total	4963,955	9			

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	-191,329	60,105		-3,183	,013
	Dirbantys asmenys	4,906	,937	,880	5,238	,001

Šaltinis: sudaryta autoriaus

8 PRIEDAS. LATVIJOS GYVYBĖS DRAUDIMO MODELIO REGRESINĖ ANALIZĖ

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,920 ^a	,846	,820	2,87802

ANOVA^b

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	272,445	1	272,445	32,892	,001 ^a
	Residual	49,698	6	8,283		
	Total	322,143	7			

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	-19,254	9,634		-1,999	,093
	Aukštąjį išsilavinimą turintys asmenys	2,248	,392	,920	5,735	,001

Šaltinis: sudaryta autoriaus

9 PRIEDAS. ESTIJOS GYVYBĖS DRAUDIMO MODELIO REGRESINĖ ANALIZĖ

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,757 ^a	,573	,502	23,70419

ANOVA^b

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	4530,736	1	4530,736	8,063	,001 ^a
	Residual	3371,333	6	561,889		
	Total	7902,069	7			

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	-312,078	169,246		-1,844	,115
	Aukštąjį išsilavinimą turintys asmenys	15,354	5,407	,757	2,840	,001

Šaltinis: sudaryta autoriaus